T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ ANA BİLİM DALI

KASTAMONU İLİNDE FARKLI SEKTÖRLERDEKİ PROJELERİN ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED) NİHAİ RAPORLARINA AÇILAN İDARİ YARGI KARARLARININ İRDELENMESİ

BİLAL TOPAÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PROF. DR. SAVAŞ CANBULAT

HAZİRAN - 2022
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Bilal TOPAÇ

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KASTAMONU İLİNDE FARKLI SEKTÖRLERDEKİ PROJELERİN ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED) NİHAİ RAPORLARINA AÇILAN İDARİ YARGI KARARLARININ İRDELENMESİ

BİLAL TOPAÇ

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ ANA BLİM DALI
DANIŞMAN:PROF. DR. SAVAŞ CANBULAT

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliğine tabi olan projeler için, ÇED kararı yatırıma başlanmadan önce alınması öncelikli ve zorunlu bir karar olup; yapılması planlanan projenin içeriğine göre devam eden ÇED Süreçleri bazı durumlarda 1-2 yılı bulmakta, detaylı bir inceleme değerlendirme sürecine tabi tutulmaktadır. Buna rağmen nihai edilen ÇED Raporları hakkında açılan idari davaların, alınan ÇED Olumlu Kararlarının aleyhine neticelendiği ve ÇED Olumlu Kararlarının iptal edildiği görülmektedir. İptal edilen kararlar yatırımcı ile birlikte ÇED sürecinde mesai harcayan tüm kurum/kuruluşlar açısından zaman kaybına ve maddi zararlara sebep olmaktadır. Bu çalışmada halihazırda yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği Ek-1 listesine tabi olan projelerin hangi aşamalardan geçtiği ortaya konulmuş ve ÇED Raporunun içeriğinin ne şekilde doldurulması gerektiğine dair tespitlerde bulunulmuştur. Çalışmamızın ana konusu olan Kastamonu İli sınırları içerisindeki projelere ilişkin; Kastamonu İli sınırları içerisindeki ÇED Raporları ve bu raporlar ile ilgili verilen ÇED kararlarının sektörel dağılımı gösterilerek herhangi bir sebeple iptal edilen (mevzuat gereği, mahkeme kararı) ÇED kararları tespit edilmiştir. Kastamonu İli sınırları içerisindeki projeler için açılan idari yargı süreçlerine ilişkin; ilk verilen başvuru dilekçeleri, dilekçelerde iddia edilen hususların nihai ÇED Raporlarındaki karşılıkları, mahkemece atanan bilirkişilere ait bilirkişi raporları ile mahkemelerin vermiş olduğu nihai kararlar irdelenmiştir. İptal edilen ÇED kararlarının iptal gerekçelerinden yola çıkarak ÇED Raporlarının içeriğinin, kalitesinin ve etkinliğinin artırılmasına yönelik öneriler ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular neticesinde mahkeme sürecinde atanan bilirkişi raporlarındaki tespitlerin ÇED Kararı iptal gerekçesi olarak mahkeme kararını doğrudan etkilediği, dolayısıyla ÇED süreçlerinde tarafsız uzmanların yer alması gerektiği tespit edilmiştir. Bunun yanında iptal edilen ÇED Kararlarına yakın veya etki alanında milli park, milli park tampon alanı, eko-turizm alanları, yaban hayatı koruma/ geliştirme merkezleri vb. bulunduğu tespit edilmiş, bu alanların varlığının ise direkt iptal gerekçesi oluşturabileceği ortaya konmuştur. Bu tespitten yola çıkarak korunan alanlara yakın mesafelerdeki yapılması planlanan projeler için ÇED süreci etki alanı çalışmaları titizlikle yürütülmesi gerektiği, bu özel alanların etkileneceğinin tespiti halinde yatırım için başka yer/ alan alternatiflerinin değerlendirilmesi gerektiği önerilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Çevresel Etki Değerlendirmesi, Nihai Rapor, Karar, Sektör, Süreç

Haziran 2022, 128 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

EXAMINATION OF ADMINISTRATIVE JURISDICTION DECISIONS OPENED TO FINAL REPORTS OF ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT (EIA) OF PROJECTS IN DIFFERENT SECTORS IN KASTAMONU PROVINCE

BİLAL TOPAÇ

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SCIENCE
DEPAERTMENT OF ENVIRONMENTAL ENGINEERING
SUPERVISOR:PROF. DR. SAVAŞ CANBULAT

For projects that are subject to the Environmental Impact Assessment (EIA) Regulation, the EIA decision is a priority and mandatory decision to be taken before starting the investment; According to the content of the planned project, the ongoing EIA Processes take 1-2 years in some cases and are subjected to a detailed examination and evaluation process. Despite this, it is seen that the administrative lawsuits filed against the finalized EIA Reports were concluded against the EIA Positive Decisions and the EIA Positive Decisions were cancelled. Canceled decisions cause loss of time and financial losses for all institutions/organizations that spend time in the EIA process together with the investor. In this study, the stages of the projects that are subject to the Annex-1 list of the EIA Regulation currently in force have been revealed and determinations have been made about how the content of the EIA Report should be filled. Regarding the projects within the borders of Kastamonu Province, which is the main subject of our study; By showing the sectoral distribution of the EIA Reports within the borders of Kastamonu Province and the EIA decisions made regarding these reports, the EIA decisions that were canceled for any reason (due to the legislation, court decision) were determined. Regarding the administrative judicial processes opened for the projects within the borders of Kastamonu Province; The first application petitions, the responses of the allegations in the petitions in the final EIA Reports, the expert reports of the experts appointed by the court and the final decisions of the courts were examined. Based on the reasons for the cancellation of the canceled EIA decisions, suggestions were put forward to increase the content, quality and effectiveness of the EIA Reports. As a result of the findings, it has been determined that the determinations in the expert reports appointed during the court process directly affect the court decision as the reason for the cancellation of the EIA Decision, therefore, impartial experts should be involved in the EIA processes. In addition, it has been determined that there are national parks, national park buffer areas, eco-tourism areas, wildlife protection/development centers, etc. close to the canceled EIA Decisions or in the

impact area, and it has been revealed that the existence of these areas can constitute a direct reason for cancellation. Based on this determination, it has been suggested that the EIA process impact area studies should be carried out meticulously for the projects planned to be built in close distances to the protected areas, and if it is determined that these special areas will be affected, other place/site alternatives should be evaluated for investment.

KEYWORDS: Environmental Impact Assessment, Final Report, Decision, Sector, Process

June 2022, 128 Page

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında desteğini esirgemeyerek tecrübesiyle yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Savaş Canbulat'a, gerek eğitim hayatım gerekse kişisel gelişimimde direkt katkısı olan babam Tevfik Topaç ve ailemin tüm fertlerine, yoğun iş hayatımın yanında bu tezi bir şekilde yazabileceğim hususunda beni motive eden, sabır gösteren kıymetli eşim Rabia'ya, tezin yazım aşamasında üzülerek daha az ilgilenebildiğim güzel kızım Zeynep Bilge'ye, desteklerini her zaman hissettiğim Kastamonu Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğündeki amirlerim ve çalışma arkadaşlarıma, yaşamımın herhangi bir anında yeni şeyler öğrenmeme vesile olmuş herkese teşekkür ederim.

BİLAL TOPAÇ

Kastamonu, 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ... **ii**
TAAHHÜTNAME ... **iii**
ÖZET ... **iv**
ABSTRACT ... **vi**
TEŞEKKÜR ... **viii**
İÇİNDEKİLER ... **ix**
ŞEKİLLER DİZİNİ ... **xi**
TABLOLAR DİZİNİ ... **xii**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ... **xiii**
1. GİRİŞ ... **1**
2. ÇED'İN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ ... **4**
2.1 Dünyada Çevresel Etki Değerlendirmesinin (ÇED) Tarihçesi ve Gelişimi ... 6
2.2 Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesinin (ÇED) Tarihçesi ve Gelişimi ... 8
3. TÜRKİYE'DE ÇED UYGULAMALARI ... **10**
3.1 Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) Uygulamaları ... 10
3.1.1 SÇD Aşamaları ... 10
3.2 Kümülatif Çevresel Etki Değerlendirmesi (KÇED) Uygulamaları ... 11
3.2.1 Kümülatif ÇED'in Temel Kavramları ... 12
3.2.1.1 Değerli ekosistem bileşenleri (DEB) ... 13
3.2.1.2 Etki alanı ... 14
3.2.1.3 Kabul edilebilir değişim sınırı ... 14
3.3 Sosyal Etki Değerlendirme (SED) Uygulamaları ... 15
3.4 Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Uygulamaları ... 16
3.4.1 Proje'nin ÇED Yönetmeliği Kapsamında Olup Olmadığının Değerlendirilmesi ... 16
3.4.2 Çevresel Etki Değerlendirmesine (ÇED) Tabi Projeler ... 17
3.4.3 Halkın Katılımı Toplantısı ... 20
3.4.4 Komisyonun Kapsam Ve Özel Format Belirlemesi ... 21
3.4.5 Belirlenen Özel Formata Göre Hazırlanan ÇED Raporunun Bakanlığa Sunulması ... 22
3.4.6 Özel Format Uygunluğu Verilen ÇED Raporunun İncelenmesi ... 23
3.4.7 Karar Verme Aşaması ... 24
3.4.8 İzleme ve Kontrol ... 24
3.5 ÇED Raporunun İçeriği ve Uygulamaları ... 25
3.5.1 Projenin Tanımı, Amacı Ve Özellikleri ... 25
3.5.2 Proje Yeri Ve Etki Alanının Mevcut Çevresel Özellikleri ... 26
3.5.3 Projenin İnşaat Ve İşletme Aşamasında Çevresel Etkileri Ve Alınacak Önlemler ... 29
3.5.4 Halkın Katılımı ... 32
4. KAYNAK ÖZETLERİ ... **34**
5. MATERYAL VE METOD ... **44**
5.1 Materyal ... 44

5.2 Metod ... 44
5.3 Kastamonu İli ... 45
6. BULGULAR ... 49
6.1 Türkiye'de Verilen ÇED Kararları ... 49
6.2 Kastamonu İlinde Verilen ÇED Kararları ... 50
6.3 Kastamonu İlinde Mahkemeye Taşınan ÇED Kararları ... 59
6.3.1 Kaya Regülatörü ve HES Projesi ... 59
6.3.1.1 Kaya regülatörü ve HES projesi ÇED olumlu iptal kararı isteminin gerekçeleri ... 59
6.3.1.2 Kaya regülatörü ve HES projesi nihai ÇED raporunda iptal gerekçelerine karşılık olarak değerlendirilebilecek tespitler ... 60
6.3.1.3 Kaya regülatörü ve HES projesi dava sürecinde atanan bilirkişi raporu özeti ... 65
6.3.1.4 Kaya regülatörü ve HES projesi mahkeme kararı ... 68
6.3.2 Ilıca Regülatörü ve HES Projesi ... 69
6.3.2.1 Ilıca regülatörü ve HES projesi ÇED olumlu iptal kararı isteminin gerekçeleri ... 69
6.3.2.2 Ilıca regülatörü ve HES projesi nihai ÇED raporunda iptal gerekçelerine karşılık olarak değerlendirilebilecek tespitler ... 70
6.3.2.3 Ilıca regülatörü ve HES projesi dava sürecinde atanan bilirkişi raporu özeti ... 75
6.3.2.4 Ilıca regülatörü ve HES projesi mahkeme kararı ... 79
6.3.3 Cide Regülatörü ve HES Projesi ... 81
6.3.3.1 Cide regülatörü ve HES projesi ÇED olumlu iptal kararı isteminin gerekçeleri ... 81
6.3.3.2 Cide regülatörü ve HES projesi nihai ÇED raporunda iptal gerekçelerine karşılık olarak değerlendirilebilecek tespitler ... 82
6.3.3.3 Cide regülatörü ve HES projesi dava sürecinde atanan bilirkişi raporu özeti ... 85
6.3.3.4 Cide regülatörü ve HES projesi mahkeme kararı ... 91
6.3.4 201700024 Ruhsat 3295447 Erişim Numaralı Mermer Ocağı Projesi ... 92
6.3.4.1 Mermer ocağı projesi ÇED iptal kararının iptali isteminin gerekçesi ... 92
6.3.4.2 İptal istemine karşı yetkili idarenin cevabı ... 92
6.3.4.3 Mermer ocağı projesi dava sürecinde atanan bilirkişi raporu özeti . 93
6.3.4.4 201700024 ruhsat 3295447 erişim numaralı mermer ocağı projesi mahkeme kararı ... 97
7. TARTIŞMA VE SONUÇLAR ... 98
7.1 Kaya Regülatörü ve HES Projesi ... 98
7.2 Ilıca Regülatörü ve HES Projesi ... 106
7.3 Cide Regülatörü ve HES Projesi ... 112
7.4 201700024 Ruhsat 3295447 Erişim Numaralı Mermer Ocağı Projesi ... 117
8. ÖNERİLER ... 118
KAYNAKLAR ... 118
EKLER ... 126
EK - A Kastamonu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü İzin Yazısı ... 127
ÖZGEÇMİŞ ... 128

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1 Proje Kapsamının Belirlenmesi Akım Şeması 17
Şekil 3.2 ÇED Genel Formatı. 19
Şekil 3.3 ÇED Sürecinin Başlatılması ve Komisyon Teşkili 20
Şekil 3.4 Halkın Katılımı Süreci 21
Şekil 3.5 Kapsam ve Özel Format Belirleme Süreci 22
Şekil 3.6 Özel Formata Göre Sunulan Raporun İncelenmesi Süreci 22
Şekil 3.7 Nihai Değerlendirme Süreci 23
Şekil 3.8 Karar Verme Süreci. 24
Şekil 3.9 İzleme ve Kontrol Süreci 25
Şekil 5.1 Kastamonu İlçeleri 46
Şekil 6.1 ÇED Kararlarının Dağılımı (Türkiye) 49
Şekil 6.2 Kastamonu İli Sınırları İçerisinde Yapılması Planlanan Projelerde ÇED Kararlarının Dağılımı 56
Şekil 6.3 Türkiye ve Kastamonu'da ÇED Kararlarının Dağılımı 57
Şekil 6.4 Kastamonu İlinde ÇED Olumlu Kararlarının Sektörel Dağılımı 58
Şekil 6.5 Proje Alanı ile İstiklal Yolunun Birbirine En Yakın Mesafesi 63
Şekil 6.6 Proje Alanı ile Ersizleredere Kanyonunun Birbirine En Yakın Mesafesi 64
Şekil 6.7 Ilıca Regülatörü ve HES Projesine Ait Termin Planı 72
Şekil 6.8 Proje Kapsamında Oluşması Beklenen Hafriyat Miktarları ve Kullanım Yerleri 75

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 Bazı Ülkelerde ÇED Yönetmeliğinin Çıkarıldığı Tarihler 7
Tablo 2.2 Türkiye'de ÇED Yönetmeliği Değişiklikleri 8
Tablo 3.1 Bir HES Projesi için Örnek DEB'ler 13
Tablo 6.1 Kastamonu İli Sınırları İçerisinde Yapılması Planlanan Projelere (Ek-1) Ait Nihai ÇED Kararları..... 51
Tablo 7.1 Kaya Regülatörü ve HES Projesi Tespitler..... 105
Tablo 7.2 Ilıca Regülatörü ve HES Projesi Tespitler 111
Tablo 7.3 Cide Regülatörü ve HES Projesi Tespitler..... 116

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AGİ : Akım Gözlem İstasyonu
BM : Birleşmiş Milletler
ÇDP : Çevre Düzeni Planı
ÇED : Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇSED : Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
DEB : Değerli Ekosistem Bileşenleri
DSİ : Devlet Su İşleri
EIA : Environmental Impact Assessment
FAO : Food and Agriculture Organization
GPRS : General Packet Radio Service
HES : Hidroelektrik Santrali
HKT : Halkın Katılımı Toplantısı
IAIA : International Association for Impact Assessment
IUCN : International Union for Conservation of Nature
İDK : İnceleme Değerlendirme Kurulu
KÇED : Kümülatif Çevresel Etki Değerlendirmesi
KDMP : Küre Dağları Milli Parkı
MÇK : Mahalli Çevre Kurulu
NEPA : National Environmental Policy Act
OECD : Avrupa Ekonomik İşbirliği Konseyi
OGM : Orman Genel Müdürlüğü
ÖÇK : Özel Çevre Koruma
PAN : Protected Area Network
PM : Partiküler Madde
SÇD : Stratejik Çevresel Değerlendirme
SÇED : Sosyal Çevresel Etki Değerlendirme
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
TEİAŞ : Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
UNDP : United Nations Development Programme
UNEP : United Nations Environment Programme
Vb. : Ve Benzeri
WWF : World Wildlife Fund

1. GİRİŞ

Çevre genel olarak, canlıların içinde yaşadığı ve sürekli olarak faydalandığı tabii kaynaklar ile sosyal kültürel ve tarihi öğelerin birbiriyle ilişkili olduğu ve etkileşimde bulunduğu bir sistemler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu tanım çerçevesinde çevre ile etkileşimde bulunan insan, yaşam faaliyetlerini sürdürebilmek adına doğanın kaynaklarından faydalanabilmek için tarihin her döneminde, döneme özgü araçları kullanarak çevre üzerinde bir etki bırakmış, bunun doğal sonucu olarak kaynakların azalmasının yanı sıra doğanın yıkıcı ve kendine has cevaplarına maruz kalmıştır. Dünyanın gelmiş olduğu bugünkü nokta, değişen ve gelişen insani ihtiyaçlarla birlikte değerlendirildiğinde doğal kaynakların dengeli kullanılmasının gerekliliği, çarpıcı olarak göz önüne çıkmaktadır.

Kirletilen ve bozulan çevresel bir dengeyi eski haline getirmenin zaman, para ve iş gücü anlamında zor olduğunun anlaşılmasından itibaren ekonomik gelişmeler için yapılması planlanan faaliyetlerin sebep olacağı çevre kirliliğine karşı faaliyet başlamadan evvel önleyici tedbirlerin ortaya konularak çevre kirliğinin önüne geçilmesinin doğru bir yaklaşım olacağı kabul görmeye başlamıştır. Bu kabul üzerine kirletip temizlemek yerine oluşması muhtemel olumsuz etkilerin tespit edilerek bu etkilerin tamamen ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesini amaçlayan yöntemler araştırılmıştır. Sonuç olarak ortaya çıkan yönteme Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) adı verilmiştir. Çevresel Etki Değerlendirmesi Dünyada ilk olarak "Environmental Impact Assessment" adı ile ABD ve Kanada'da sanayi tesislerinin çevreye vereceği zararı azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla uygulanmaya başlanmıştır (Alıca, 2011).

Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED): Gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerin çevreye olabilecek etkilerinin tespit edilmesinde, olumsuz etkilerin önlenmesi veya ulusal mevzuatlar ile uluslararası kriterler çerçevesinde minimize edilerek çevreye zarar vermeyecek hale getirilmesi için alınacak tedbirlerin, faaliyet için seçilecek yer ile kullanılacak teknoloji ve alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde,

projelerin uygulanma aşamasından itibaren izlenerek denetimi esnasında sürdürülecek tüm çalışmalar olarak tanımlanabilir (Alıca, 2011).

ÇED, belirli bir proje veya gelişmenin, çevre üzerindeki önemli etkilerinin belirlendiği, karar vericilerin daha doğru karar vermeleri amacıyla, çevresel etkilerin çarpıcı bir şekilde ortaya konulduğu tek başına nihai bir izin özelliği taşımayan ancak karar verme mekanizmaları ile birlikte gelişen, onu destekleyen ve pek çok aşamadan oluşan bir süreçtir. ÇED' in en hassas özelliklerinden biriside sürece dahil olan taraflar ile halkın görüş, öneri ve çekincelerinin dikkate alınarak çevre açısından en uygun çözüm önerilerinin ortaya konduğu, geri bildirime açık şeffaflık içeren bir süreç olmasıdır (ÇED El Kitabı, 2009).

Doğru yürütülecek bir ÇED süreci ÇED' in özünde bulanan şeffaflık ve çok yönlülüğü ile projelerin uygulanması esnasındaki muhtemel problemler, ortadan kaldırılabilir. Bununla birlikte, çevresel faydalar artırılırken, yatırımcının projenin uygulaması esnasında yaşanacak olumsuzluklardan dolayı karşılaşması muhtemel zararların ve maliyetlerin önüne geçilebilir. Halkın katılım süreci ile de taraflar ve ilgili kamu kurumları arasında güven duygusunun oluşmasına ve ülkenin demokratik yapısına katkıda bulunur (ÇED El Kitabı, 2009).

Ülkemizde ÇED süreci Merkezde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, taşrada Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri koordinasyonunda Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği kapsamında belirlenen süreçler dahilinde yürütülmekte olup, karar verme aşamasında ise süreç içerisinde komisyon üyesi olarak belirlenen diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri büyük önem arz etmektedir.

Yapılması planlanan projenin içeriğine göre devam eden ÇED Süreçleri bazı durumlarda 1-2 yılı bulmakta, detaylı bir inceleme değerlendirme sürecine tabi tutulmaktadır. Buna rağmen nihai edilen ÇED Raporları hakkında açılan idari davaların, alınan ÇED Olumlu Kararlarının aleyhine neticelendiği ve ÇED Olumlu Kararlarının iptal edildiği görülmektedir.

Bu çalışmada, ÇED süreci içerisinde gerekli tüm kurum- kuruluşlardan görüş alınması, detaylı bir inceleme değerlendirme aşamasından sonra ÇED Olumlu Kararı verilmesine rağmen; iptal edilen ÇED Raporlarının iptal gerekçeleri incelenerek, bundan sonraki süreçte hem Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı hem yatırımcı açısından dikkate alınabilir çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmıştır.

2. ÇED'İN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

ÇED, yapılması planlanan faaliyetlerin etkilerinin, yatırıma başlanmadan önce irdelenerek olumlu etkileri varsa ortaya konulması, olumsuz etkilerin önlenmesi ya da çevresel açıdan kabul edilebilir ölçüde en aza indirilmesi için alternatif çözümlerin belirlenmesinde kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer, 1986).

ÇED; karar vericiler tarafından karar verilmeden önce, planlanan faaliyetin ve faaliyete ilişkin alternatifler değerlendirildikten sonra ortaya çıkacak daha çevresel uygulamaların sistematik bir değerlendirmesini ortaya koyan, diğer tekniklere göre; (örneğin fayda- maliyet analizi gibi) geniş kapsamlı bir çalışmadır. Bu anlamda ÇED doğrudan karar verme sürecinin yerine geçmeyen, fakat daha gerçekçi ve sağlam temellere dayanan bir yatırım kararı alınmasında yardımcı olan bir süreçtir (Glasson vd., 1997).

ÇED' i Yücel (2001) yapılması düşünülen herhangi bir faaliyetin planlanma safhasında, projenin uygulamaya alınması ile birlikte oluşabilecek olumlu ve olumsuz bütün etkilerinin, mümkün olduğu oranda bölge halkının görüşleri alınarak ilgili kurum ve kuruluşların da katkısı ile sistemli bir şekilde araştırılması, değerlendirilmesi olumsuz etkilerin önlenmesi, azaltılması veya bu etkilere denk olacak olumlu etkilerin ortaya konularak karar merciini çevre ve doğa koruma amaçları doğrultusunda uygun kararlar almaları için yönlendiren bir araç şeklinde tanımlamıştır.

Güner (2003) ÇED, proje konusu itibariyle yapılacak faaliyet veya faaliyetlerin doğrudan ya da dolaylı olarak ortaya çıkacak çevresel etkilerinin olumlu ya da olumsuz yönlerinin bilimsel yöntemler ve tekniklerle ortaya konulması, ortaya çıkacak olumsuz etkileri önlemek ya da çevreye zarar vermeyecek ölçülerde asgari düzeylere indirmek için alternatiflerin belirlenmesi, bu çalışmalar sonucunda yatırım kararı alınarak faaliyete başlanması durumunda inşaat, işletme ve işletme sonrası için tespit edilen önlemlerin izlenip denetlendiği bir süreç olarak tanımlamıştır.

ÇED' in özelliklerinin değerlendirilmesi ile tespit edilen eksikleri de içine alan bir diğer tanımda şöyledir: Planlama ile belirlenmiş bir bölgede, yapılması planlanan bir projenin alternatifleri de değerlendirilerek projenin inşaat, işletme ve işletme sonrasında oluşturacağı olumlu ve olumsuz etkilerinin teknik ve sosyal boyutlarıyla ele alınarak belirlenmesi, olumsuz etkilerin giderilmesi için alınması gereken tedbirlerin herkes tarafından kabul gören katılımcı bir anlayışla ortaya konulması sonucunda karar verme aşamasında sağlıklı bir karar vermek adına tüm seçeneklerin irdelendiği projenin izleme ve kontrolü çalışmalarını da içeren bir alan değerlendirme sürecidir (Akkaş, 2012).

25/11/2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde ÇED: "Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalardır." şeklinde tanımlanmıştır. (ÇED Yönetmeliği, 2014)

Yapılan tüm bu tanımların yanında mesleki tecrübelerimiz ve bu tez çalışması süresince yaptığımız araştırmaların katkısı ile ÇED' i yeniden tanımlayacak olursak: Yapılması planlanan faaliyetlerin gerçekleştirileceği alanın mevcut durumunun ortaya konulduğu, inşaat aşamasındaki olumlu- olumsuz etkilerin neler olacağının ve olumsuz etkileri tamamen ya da ilgili mevzuatlarda yer alan kriterler doğrultusunda çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin neler olacağının belirlendiği, faaliyetin sosyo- ekonomik boyutunun değerlendirilerek projeden etkilenmesi muhtemel halkın görüşlerine süreç içerisinde etkin yer verildiği, projenin işletmeye alınmasıyla öngörülen etkilerin izlenerek ilave tedbirlerin gerektiği durumlarda bu tedbirleri uygulatacak idarenin kontrolünde yürütülen çalışmaların bütünüdür.

2.1 Dünyada Çevresel Etki Değerlendirmesinin (ÇED) Tarihçesi ve Gelişimi

Geçtiğimiz asır, çevre hususunda dünya çapında ortak hareket edilmesi gerektiği ile ilgili çalışmaların başladığı ve Avrupa Konseyi tarafından tertip edilen Avrupa Koruma Yılı Konferansı'ndan sonra Avrupa Ekonomik İşbirliği Konseyi (OECD) bünyesinde "Çevre Komitesi" oluşturularak çevreyi önceleyen politikaları geliştirmenin kaçınılmaz olduğunun anlaşıldığı bir asır olmuştur. Çevre Komitesi oluşturulduğu 1970 yılı itibariyle ilerleyen süreçte oluşturulması gereken çevre politikalarının ülkelerin ekonomi ve ticaret ilişkilerin önemli bir rol oynayacağını ortay koymuş ve küresel anlamda ilk kez kirleten öder ilkesi uygulamaya konulmuştur (Çevre Bakanlığı, 1994).

Bugün ise 2022 yılını baz alındığında çevre kirliliği açısından karbon ayak izi yüksek çıkan büyük şirketlerin ticari faaliyetlerini sürdürebilmeleri, ülkelerin ihracat yapabilmeleri için karbon salınımlarını azaltan tedbirler almaları veya çevreyi kirlettiği oranda küresel iyileştirmelere ortak olmaları gerektiği görüşleri ortaya çıkmıştır.

1970'li yıllardan itibaren çevresel sorunların çözümüne yönelik hassasiyet artmış dolayısıyla önceleri ekonomik kalkınma ile çevre arasında kabul gören "tepki-ve-tedavi" (react-and-cure) stratejisi, yani kirletip temizleme yaklaşımı, teknolojik ve ekonomik açıdan zorluklar içerdiğinden "tahmin-ve-önleme" (anticipate-and-prevent) stratejisine dönüşmüştür. Kalkınma için yapılan faaliyetlerin çevresel etkilerini gidermenin maliyeti arttıkça proaktif bir yaklaşım olan kirletmeden tahrip etmeden kalkınma modelinin geliştirilmesi gerektiği ÇED'in gelişiminin de ana sebebi olmuştur (Özer, 1996).

ÇED dünyada ilk defa ABD Kongresi tarafından 1969 yılında kabul edilip 01.01.1970 günü yürürlüğe konan Ulusal Çevre Politikası (National Environmental Policy Act – NEPA) ile bir ülke tarafından yasal uygulama haline getirilmiş, sonrasında birçok ülke kendi ulusal mevzuatlarına uyarlamıştır (Nurlu, 2001).

1980'li yıllar itibariyle ÇED uluslararası kuruluşların (UNEP, Avrupa Konseyi, Avrupa Ekonomik Komisyonu, Avrupa Topluluğu, OECD gibi) ve kalkınma

projelerine destek veren uluslararası finans kuruluşlarının (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı-UNDP, Dünya Bankası, Afrika, Asya, Arap, Karayipler gibi bölgesel kalkınma bankaları) karar metinlerine yansıtılmıştır. Böylece ortaya ilk çıktığı andan itibaren ÇED konusunda, hem bilimsel, teknik hem de yasal ve işlevsellik anlamında tüm dünyada hızlı bir gelişme kaydedilmiştir (Özer, 1986).

ÇED'in ilk ortaya çıkmasından itibaren bazı ülkelerde ÇED Yönetmeliğinin çıkarıldığı tarihler Tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1 Bazı Ülkelerde ÇED Yönetmeliğinin Çıkarıldığı Tarihler

Ülke	**ÇED Yönetmeliğinin Çıkarıldığı Tarih**
ABD	1969
Japonya	1972
Kanada	1973
Almanya	1975
Fransa	1976
Tayland	1976
Filipinler	1976
Lüksemburg	1978
İtalya	1985
Kongo	1986
Portekiz	1987
İngiltere	1988
İspanya	1988
Belçika	1989
Polonya	1990
Yunanistan	1990
Çekoslovakya	1991
Belçika	1992
Türkiye	1993

2.2 Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesinin (ÇED) Tarihçesi ve Gelişimi

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanıyla birlikte çevre koruma hususunu içeren ilk yasal düzenleme 18.03.1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu'dur (Yücel, 2001).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56. Maddesinde yer alan hükme göre anayasa ile güvence altına alınan çevre hakkının yanında çevrenin korunması ve kirlilik önleme çalışmalarında devlet ile birlikte vatandaşa düşen sorumluluklar olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda Anayasamızın 63. Maddesinde doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerimizin korunması adına devlet tarafından kanunlar çıkartılarak bu değerlerin tarihsel süreçte geleceğe miras olarak aktarılması için teşvik edici tedbirler alınmasının gerekliliğinden bahsedilmiştir (Bedeloğlu, 2012).

Anayasamızda bulunan bu hükümler dayanak alınarak çıkartılan 09.08.1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun (26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı kanunla değişik) 10. Maddesinde: "Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler." hükmü yer almaktadır. Bu hüküm doğrultusunda ise Türkiye'de ilk defa 7 Şubat 1993 tarihinde 21489 sayılı Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

ÇED Yönetmeliğinin ilk kez yayımlandığı 1993 yılından itibaren günümüze kadar bir çok revizyon yapılmış, gerek içerik gerekse uygulama süreciyle ilgili çok ciddi bir aşama kaydedilmiştir. Ülkemizde ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişiklikler Tablo 2.2'de verilmiştir.

Tablo 2.2 Türkiye'de ÇED Yönetmeliği Değişiklikleri

Yönetmelikler	**Resmi Gazete Tarihi ve Sayısı**
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	07.02.1993 | 21489

Tablo 2.2'nin devamı

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	23.06.1997 | 23028
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik	13.08.1999 | 23785
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 28. inci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Yönetmelik	14.04.2000 | 24020
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğine Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Yönetmelik	29.09.2000 | 24185
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	26.10.2000 | 24212
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	06.06.2002 | 24777
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 18. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	08.10.2002 | 24900
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	16.12.2003 | 25318
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	16.12.2004 | 25672
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği - By Law On Environmental Impact Assessment (EIA-2008	17.07.2008 | 26939
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	19.12.2009 | 27437
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	14.04.2011 | 27905
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	30.06.2011 | 27980
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	05.04.2013 | 28609
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	03.10.2013 | 28784
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	25.11.2014 | 29186
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	09.02.2016 | 29619
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	26.05.2017 | 30077
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	14.06.2018 | 30451
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	19.04.2019 | 30750
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	08.07.2019 | 30825 (1. Mükerrer)
Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	28.11.2019 | 30962

3. TÜRKİYE'DE ÇED UYGULAMALARI

3.1 Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) Uygulamaları

Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD), plan ve program hazırlığından ve plan ve programların son haline gelinceye kadar bunlara entegre edilecek çevresel görüşlerin talep edildiği bir süreçtir. SÇD sürecinin hedeflerinin yüksek düzeyde çevre koruma sağlamak olduğundan, belirlenen plan ve programların hazırlığından kabulüne kadar alınan çevresel görüşlerin plan ve programlara entegrasyonu ile sürdürülebilir kalkınma amaçlanmaktadır (URL-1, 2020).

Toplumsal, ekonomik, kültürel ve çevresel anlamdan birçok ögeyi içeren sürdürülebilir kalkınma kavramı, SÇD ile birlikte özellikle planlama süreçlerinde birbirine katkısı olan ve tamamlayan kavramlar olduğu söylenebilir. SÇD sürdürülebilir kalkınma politikalarının verimli bir şekilde işletilebilmesi için önemli bir çevre koruma yöntemidir (Hamamcı ve Boşça, 2013).

3.1.1 SÇD Aşamaları

SÇD uygulamalarında gerçekleştirilen 5 aşamadan oluşan 10 önemli adım aşağıda verilmektedir (Hamamcı ve Boşça, 2013).

Eleme:

1- SÇD'ye tabi olabilecek kritik alan ve projelerin belirlenmesi,

Kapsamlaştırma:

2- Planlama ile birlikte kullanıcıların belirlenerek, başlangıç aşamasında duyuru yapılması,

3- Ortak bir amaç çerçevesinde tüm paydaşların katkısı ile kullanıcıların belirleyeceği problem, hedef ve alternatiflerin oluşturulması,

4- Kurumların belirlediği hedefler ve oluşturduğu politikaların tutarlılığın koordinasyon sağlanarak kontrol edilmesi,

5- SÇD kapsamında tanımlanacak işler ile ilgili yukarıdaki hususlarının çıktılarından faydalanılması.

Değerlendirme:

6- Değerlendirme ile ortaya çıkan sonuçlara ulaşılabilirliğin sağlanması,

7- SÇD sürecinde ulaşılan bilgileri ve tümüyle süreci yansıtan objektif bir kalite yönetim sisteminin oluşturulması,

Karar verme:

8- SÇD süreci sonunda ortaya çıkan değerlendirmelerin ilgili paydaşlarla birlikte tartışılması,

9- Son aşamada kabul gören plan veya politika üzerinde yapılacak kurumsal tercihlerin gerekçelerinin sunulması,

İzleme:

10- Onaylanarak son gali verilen politika ya da planların kontrol ve izlemesi yapılarak uygulamada öngörülemeyen etkiler oluşuyorsa minimize edecek veya tamamen ortadan kaldıracak tedbirlerin uygulanması.

3.2 Kümülatif Çevresel Etki Değerlendirmesi (KÇED) Uygulamaları

Kümülatif etkiler, bir proje veya proje içerisindeki faaliyetlerin geçmişteki, hali hazırdaki veya gelecekteki başka faaliyetlerle çevre üzerinde değişikliklere sebep olacak etkilerdir. Türkiye'de proje düzeyindeki ÇED, ÇED Yönetmeliği'nin yürürlüğe girdiği 1993 yılından bu yana gelişim kaydederek uygulanmakta, ÇED' de kullanılan geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak, KÇED ise kavram olarak son yıllarda ÇED içerisinde yer almaktadır. Kümülatif etki değerlendirmesi, ÇED sürecinden bağımsız olarak ayrı bir kavrammış gibi düşünülmemeli aksine ÇED

sürecine tam anlamıyla entegre edilerek ÇED'in ayrılmaz bir parçası olmalıdır (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

KÇED bireysel projeler ve bölgesel kalkınma kapsamındaki projelerin toplam kümülatif etkileri olarak iki ana başlık altında değerlendirilebilir. Bireysel projelere ait kümülatif etkiler, ÇED kılavuzunda veya kapsam belirleme aşamasında belirtilmesi halinde ÇED sürecine dahil edilebilirken, bölgesel kalkınmanın kümülatif etkileri bölgesel planlamanın bir unsuru olarak genellikle SÇD sürecinde kamu kurumları tarafından gerçekleştirilir ve finanse edilirler (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

Kümülatif etkilerin pratikte etkin bir şekilde değerlendirilebilmesi için mevcut ÇED sürecinde kullanılan ve geçmişten günümüze süre gelen kavramlarının yanı sıra yeni kavramların irdelenmesi gerekmektedir. Bu kavramlardan bazıları şunlardır: (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

- Günümüz şartları ile birlikte geçmişte olmuş ve gelecekte olabilecek etkilerin değerlendirilmesi,

- İlgili projenin yanında hayata geçmiş mevcut ve gelecekteki öngörülebilir başka faaliyetlerin sebep olabileceği Değerli Ekosistem Bileşenleri (DEB) üzerindeki etkilerin dikkate alınması,

- Yerel ve doğrudan etkilerin dışında dolaylı ve kümülatif etkiler göz önünde bulundurularak önem derecesinin değerlendirilmesi,

- Proje alanı olarak belirlenen alanın dışında etki alanı çalışmalarıyla daha geniş çaplı bir alanı oluşturan bölgesel etkilerin değerlendirilmesidir.

3.2.1 Kümülatif ÇED'in Temel Kavramları

Bir KÇED kapsamında; kümülatif etkilerin hesaplanmasının yanında ayrıca önemli olan kavramlar vardır. Bu ana kavramlar; değerli ekosistem bileşenleri, etki alanı ve kabul edilebilir değişim sınırıdır. Bu kavramlar faaliyetin, kümülatif etkilerinin ve bu

etkilerin önemlilik şiddetinin belirlemesinde referans alınacak temel içeriklerdir. (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013). KÇED kapsamında aşağıdakiler değerlendirilir.

3.2.1.1 Değerli ekosistem bileşenleri (DEB)

Projeyi öneren kurum/kuruluş veya genel kamuoyu başka bir bakış açısıyla bilim tarafından belirlenebilecek DEB'ler değerlendirme sürecinde taraf olan kamu kurumları tarafından da önerilebilir (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

DEB' lerin seçiminde: Faaliyet alanındaki, yerel ve bölgesel ölçekteki veri düzeyi ekosistem önem, lokal türler, hassas kullanımlar, çevresel sürdürülebilirlik, kültürel değerleler gibi hususlar dikkate alınmaktadır. Bir HES Projesi önerilebilecek örnek DEB'ler Tablo 3.1'de verilmektedir (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

Tablo 3.1 Bir HES Projesi için Örnek DEB'ler (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

Çevresel Bileşen	Alt Bileşen	Parametre	Örnek DEB'ler
Hava	Ortam Hava Kalitesi	PM10 Sera gazları	En yakın evsel alan/alıcı ortam Karasal çevre
Gürültü	Ortam Gürültü Düzeyleri	Gürültü Düzeyleri	En yakın evsel alan/alıcı ortam Karasal çevre
Su	Ortam Su Kalitesi Hidrolojik Değişiklikler Tarımsal ve Evsel Kullanım	Debi Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği (SKKY) Tablo 1'deki Parametreler	Kamu su Kullanıcıları Sucul ortam Mansap nehir yatağı
Habitatlar ve Yaban Hayatı	Ekolojik Sürdürülebilirlik Karasal Habitatlar Sucul Yaşam	Tür çeşitliliği Tür popülasyonları	Flora türleri Balık türleri Amfibiler Sürüngenler Kuslar Memeliler
Arazi Kullanımı	Doğal kullanım İnsan kullanımı	Arazi kaybı Değişim derecesi	Tarım Otlak Orman
Koruma Alanları	-	-	Milli Parklar Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Alanları Sulak Alanlar Kültürel miras alanları

3.2.1.2 Etki alanı

ÇED için olduğu gibi KÇED açısından da faaliyetin gerçekleştirileceği alan çok kritik bir önem taşır. Bu alan kapsam belirleme aşamasında çalışılarak mekansal sınır olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla bir proje kapsamında yürütülecek ÇED ve/veya KÇED çalışmasının yapılacağı minimum alan etki alanı olarak tanımlanır. Mekansal sınırların belirlenmesi; gelecekte karşılaşılabilecek çevresel sorunların çözümünde en baştan dengeli bir yaklaşım oluşturulması ve zamanlama, bütçe gibi planlamaların doğru uygulanmasında da faydalı olacağı aşikardır. (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

Bir projenin etki alanı belirlenirken dikkat edilmesi gereken önemli hususlar: (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

(i) Proje kapsamında proje sahibi ve/veya ana yüklenici tarafınan yürütülecek faaliyetler ile taşeronlar tarafından kurulacak tesis ve yapılacak faaliyetler

(ii) Planlanmayan ancak yapılması muhtemel faaliyetler arasında yer alan başka bir zaman farklı bir alanda oluşabilecek etkiler,

(iii) Projeden etkilenmesi muhtemelen halkın geçim kaynaklarının oluşturan orman, akarsu veya ekolojik alan üzerindeki dolayı etkiler.

3.2.1.3 Kabul edilebilir değişim sınırı

Eşik değer, kümülatif etki değerlendirmesinin sonuçlarının karşılaştırılabilmesi adına referans değerler olup, bu değerlerin aşılması durumunda çalışılan alan için endişe duyulması gereken sınırları ifade eder. Bu sınırların aşılmasıyla karşımıza çıkacak kavramlar, taşıma kapasitesi ve kabul edilebilir değişim sınırıdır. Kümülatif etki değerlendirmesinin sonuçları hedef ve standartlar ile belirlenen sınırlar içerisinde yer alıyorsa yapılması planlanan faaliyet kabul edilebilir sonucu ortaya çıkar. Ancak pratikte bu şekilde sınır değerlerin bulunmaması kümülatif etki değerlendirmesi yapılmasının önünde engel teşkil eder. Dolayısıyla insan sağlığını da etkileyebilecek hava ve su ortamı için mevzuatlarda belirlenen eşik değerlerin yanında, diğer canlılar

ve ekosistemin olumsuz etkilenmesinin önüne geçecek taşıma kapasitesi ve kabul edilebilir değişim sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

Taşıma kapasitesi, fiziksel bir çevrenin kaldırabileceği maksimum kullanım düzeyidir. Kabul edilebilir değişim sınırı tespit edildikten sonra bir ekosistemde bir veya birden fazla faaliyetin uygulamaya alınmasından sonra değişen ortam koşullarına bakılarak ilgili sisteme ilişkin ne kadar daha kullanım düzeyi olduğu tespiti yapılabilir. Bu da bize kabul edilebilir değişim sınırı ile taşıma kapasitesi arasındaki kombinasyon hakkında fikir verir. Çevresel bir ortamın herhangi bir müdahale olmadan önceki koşullarının belirlenmesi de o ortamla ilgili en etkin kullanım düzeyini belirleyebilmek açısından önem taşır (Vatansever Boşça ve Hamamcı, 2013).

3.3 Sosyal Etki Değerlendirme (SED) Uygulamaları

SED kavramı Uluslararası Etki Değerlendirme Birliği (IAIA)'nin yapmış olduğu tanıma göre: planlanan bir faaliyet ile bu faaliyet dolayısıyla ortaya çıkan sosyal değişimden direkt veya dolaylı olarak etkilenen alıcıların izlenmesi yöntemidir. SED'in amacı bir proje sebebiyle otomatik olarak etkilenecek halkın bu projenin yapım ve işletme aşamalarında rutin hayatlarında, alışkanlıklarında adet ve geleneklerinde keskin bir değişikliğe sebep olmadan dengeli bir proje halk ilişkisi ortaya koymaktır (Karakitapoğlu vd., 2013).

ÇED ve SED kavramları tarihsel ve ekonomik gelişmeler düşünüldüğünde birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken iki kavramdır. Çevre sorunlarının yoğunlukla hissedilmeye başlandığı 20. Yüzyılın ikinci yarısı itibariyle karar mekanizmalarında halkın katılımının teşvik edildiği bir dönemdir. Türkiye'de ÇED'in gelişimi bakımından AB uyum sürecinde önemli adımlar atılmış olsa da sosyal etkilerin değerlendirilmesi bakımından boşluklar devam etmektedir. Bu nedenle, ÇED Yönetmeliği içerisinde kapsamlı bir sosyal etki değerlendirme sürecinin yürütülmesine olanak sağlayan yasal değişikliklerin yapılması bir ihtiyaçtır (Karakitapoğlu vd., 2013).

Sürdürülebilirliği sağlamak adına bir kişi veya toplumun kalkınma projelerine dahil olması için uluslararası bankalar tarafından geliştirilen politikalar şöyle sıralanabilir (Karakitapoğlu vd., 2013);

- Proje'nin etki alanında, proje sebebiyle oluşabilecek faydalı ve faydasız etkilerin (sosyal ve çevresel) belirlenmesi ve değerlendirilmesi,

- Proje içerisinde projeden etkilenecek yakın yöre insanlarının istihdam edilmesi ve çalışanların ortam ve çalışma şartlarının gözetilmesi,

- Projenin etki alanında yaşayanların ve çalışanların projeden sebebiyle ortaya çıkabilecek risklere karşı sağlık ve güvenlik tedbirlerinin alınarak sosyal çevrenin korunması,

- Proje sebebiyle yaşam alanları ve ekonomik faaliyetleri elinden alınan bireylere ilişkin oluşturulacak sosyal politikalar ile mağduriyetlerin giderilmesi, gelir kaybı yaşayanlar için iyileştirme politikalarının işletilmesi,

- Projenin etki alanı içerisinde bulunan dini ve arkeolojik, fiziksel ve sosyokültürel mirasların maksimum düzeyde korunması,

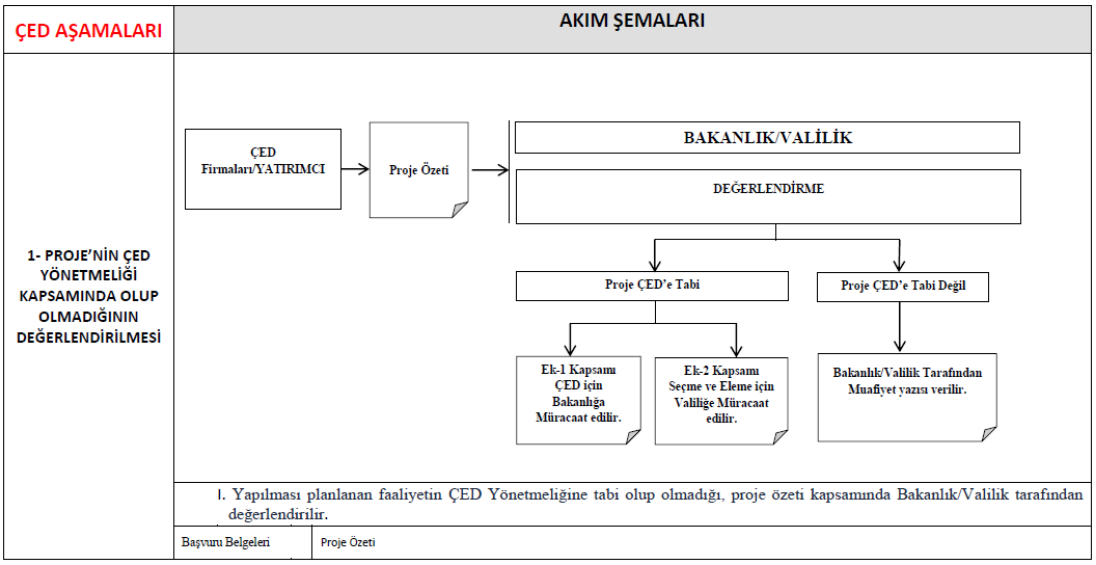
- Projenin faaliyet öncesi, inşaat ve işletme dönemlerinde, projeyi gerçekleştiren yatırımcılar ile projenin tüm aşamalarında doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen sosyal çevre yaşayanları arasındaki iletişimin devamlılığının sağlanmasıdır.

3.4 Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Uygulamaları

3.4.1 Proje'nin ÇED Yönetmeliği Kapsamında Olup Olmadığının Değerlendirilmesi

Herhangi bir projenin ÇED Yönetmeliği kapsamında olup olmadığına dair değerlendirmeler Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve/veya Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri tarafından yapılır. Yapılması planlanan projeye ilişkin hazırlanacak proje özeti, proses ve iş akım şeması gibi

verilerin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve/veya Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlükleri tarafından değerlendirmesinin ardından, projenin ÇED Yönetmeliği kapsamında olup olmadığına dair karar verilir. Proje kapsamının belirlenmesine ilişkin süreç Şekil 3.1'de verilmiştir.

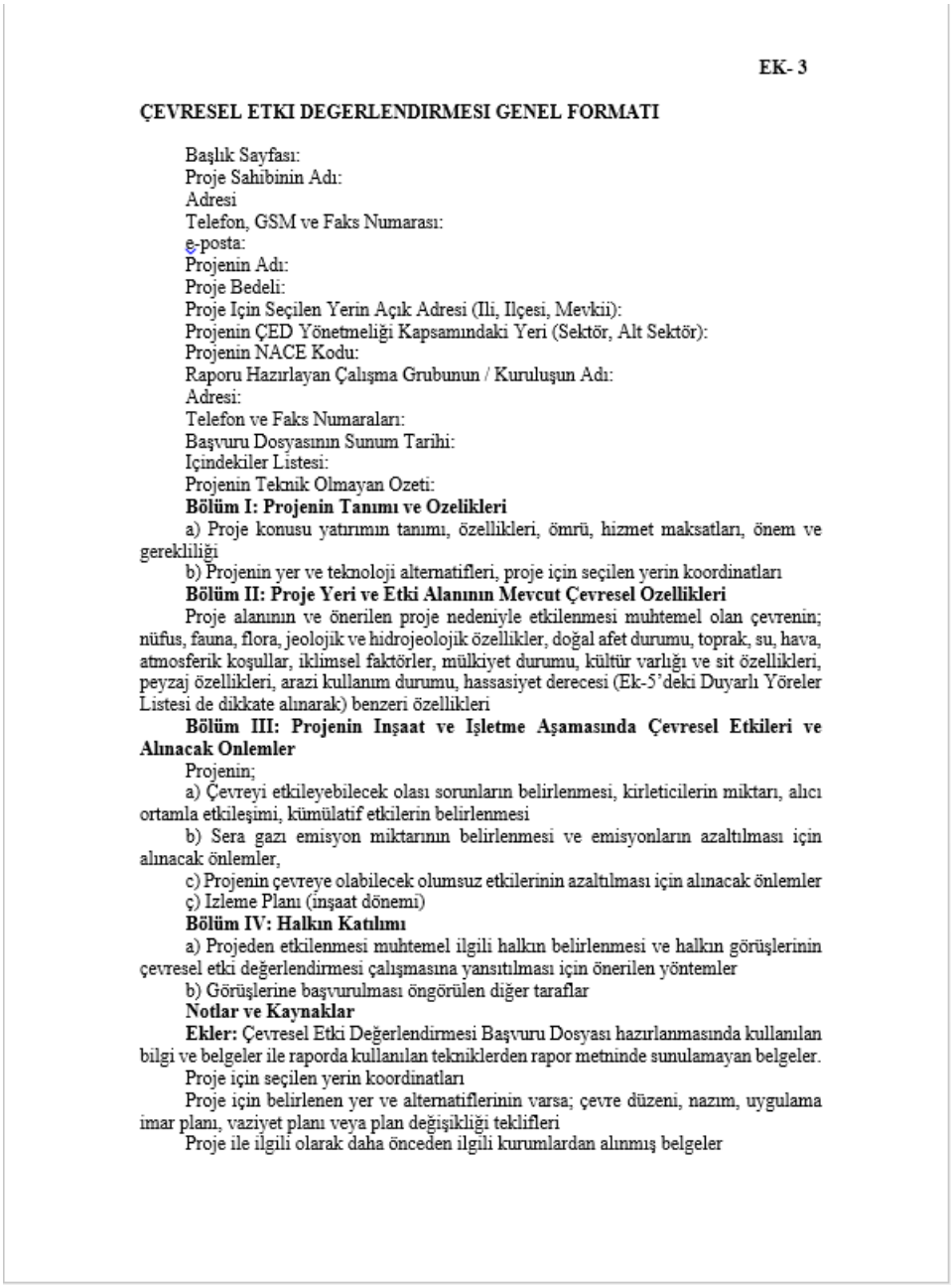
Şekil 3.1 Proje Kapsamının Belirlenmesi Akım Şeması (URL-2, 2020).

ÇED Yönetmeliği kapsamındaki bir projeyi gerçekleştirmeyi planlayan faaliyet sahipleri; Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği Ek- 1 Listesinde yer alan faaliyetler veya İl Müdürlükleri tarafından "ÇED Gereklidir" kararı verilen projeleri için; Bakanlık tarafında yeterliliği bulunan ÇED firmalarına başvuru dosyalarını hazırlatarak Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına, sunarak süreci başlatırlar. Aşağıda yapılacak açıklamalar ile detaylandırılacak olan ÇED sürecinde ÇED Yönetmeliği hükümlerine göre nihai (olumlu/olumsuz) bir karar verilmeden önce, meri mevzuat kapsamında projenin gerçekleştirilmesin uygun olmayacağı tespit edilirse, projeye ilişkin hazırlanan dosya iade edilmek suretiyle süreç sonlandırılır.

3.4.2 Çevresel Etki Değerlendirmesine (ÇED) Tabi Projeler

Öncelikle ÇED Yönetmeliğinin Ek-1 listesinde yer alan projeler herhangi bir yoruma bırakılmaksızın ÇED'e tabi olup, bunun yanında taşra teşkilatı (İl Müdürlüğü)

tarafından "ÇED Gereklidir" kararı verilen projelerde ÇED sürecine tabidirler. Ayrıca ÇED Yönetmeliğinde belirtilen kapasiteler itibariyle daha önce ÇED Muafiyeti veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı bulunan sonrasında planlanan kapasite artışları ile ÇED Yönetmeliğinin Ek- 1 listesinde belirtilen kapasite eşik değeri veya eşik üzerinde olan projeler ÇED sürecine tabidir. ÇED Sürecine tabi olan projeler için Bakanlıktan ÇED yeterliliği almış firmalar Şekil 3.2'de verilen Ek- 3 ÇED genel formatı kapsamında hazırlanan ÇED Başvuru Dosyası Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına çevrim içi ÇED (e-ced) sistemi üzerinden sunulur (URL-3, 2020).

EK- 3

ÇEVRESEL ETKI DEGERLENDIRMESI GENEL FORMATI

Başlık Sayfası:
Proje Sahibinin Adı:
Adresi
Telefon, GSM ve Faks Numarası:
e-posta:
Projenin Adı:
Proje Bedeli:
Proje Için Seçilen Yerin Açık Adresi (Ili, Ilçesi, Mevkii):
Projenin ÇED Yönetmeliği Kapsamındaki Yeri (Sektör, Alt Sektör):
Projenin NACE Kodu:
Raporu Hazırlayan Çalışma Grubunun / Kuruluşun Adı:
Adresi:
Telefon ve Faks Numaraları:
Başvuru Dosyasının Sunum Tarihi:
Içindekiler Listesi:
Projenin Teknik Olmayan Ozeti:

Bölüm I: Projenin Tanımı ve Ozelikleri

a) Proje konusu yatırımın tanımı, özellikleri, ömrü, hizmet maksatları, önem ve gerekliliği

b) Projenin yer ve teknoloji alternatifleri, proje için seçilen yerin koordinatları

Bölüm II: Proje Yeri ve Etki Alanının Mevcut Çevresel Ozellikleri

Proje alanının ve önerilen proje nedeniyle etkilenmesi muhtemel olan çevrenin; nüfus, fauna, flora, jeolojik ve hidrojeolojik özellikler, doğal afet durumu, toprak, su, hava, atmosferik koşullar, iklimsel faktörler, mülkiyet durumu, kültür varlığı ve sit özellikleri, peyzaj özellikleri, arazi kullanım durumu, hassasiyet derecesi (Ek-5'deki Duyarlı Yöreler Listesi de dikkate alınarak) benzeri özellikleri

Bölüm III: Projenin Inşaat ve Işletme Aşamasında Çevresel Etkileri ve Alınacak Onlemler

Projenin;

a) Çevreyi etkileyebilecek olası sorunların belirlenmesi, kirleticilerin miktarı, alıcı ortamla etkileşimi, kümülatif etkilerin belirlenmesi

b) Sera gazı emisyon miktarının belirlenmesi ve emisyonların azaltılması için alınacak önlemler,

c) Projenin çevreye olabilecek olumsuz etkilerinin azaltılması için alınacak önlemler

ç) Izleme Planı (inşaat dönemi)

Bölüm IV: Halkın Katılımı

a) Projeden etkilenmesi muhtemel ilgili halkın belirlenmesi ve halkın görüşlerinin çevresel etki değerlendirmesi çalışmasına yansıtılması için önerilen yöntemler

b) Görüşlerine başvurulması öngörülen diğer taraflar

Notlar ve Kaynaklar

Ekler: Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyası hazırlanmasında kullanılan bilgi ve belgeler ile raporda kullanılan tekniklerden rapor metninde sunulamayan belgeler.

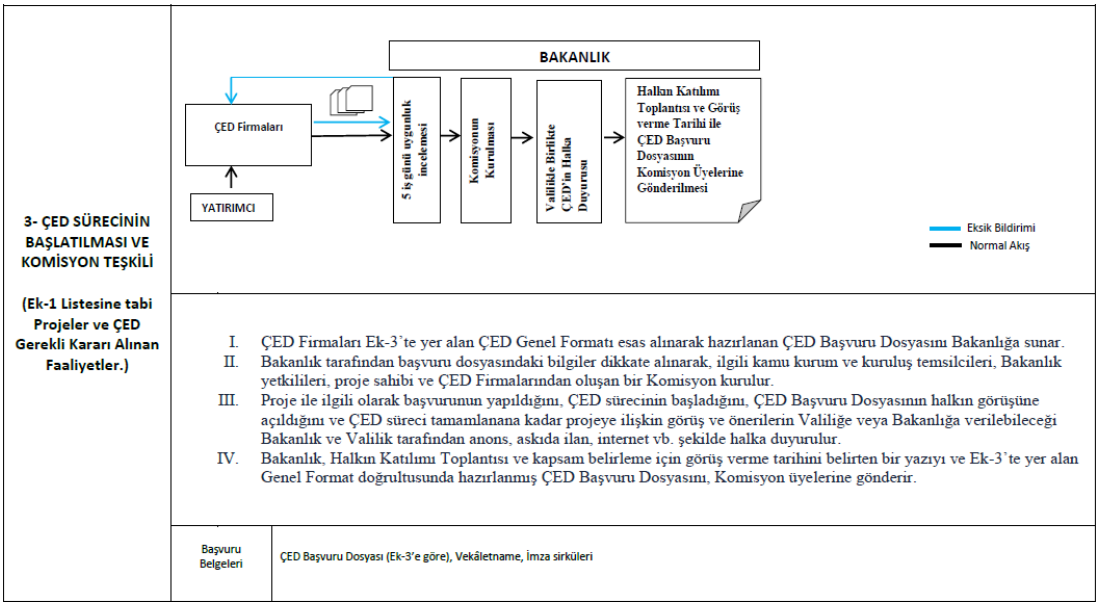
Proje için seçilen yerin koordinatları

Proje için belirlenen yer ve alternatiflerinin varsa; çevre düzeni, nazım, uygulama imar planı, vaziyet planı veya plan değişikliği teklifleri

Proje ile ilgili olarak daha önceden ilgili kurumlardan alınmış belgeler

Şekil 3.2 ÇED Genel Formatı (ÇED Yönetmeliği, 2014).

ÇED genel formatına göre Bakanlıkça beş (5) iş günü içinde uygunluk bakımından incelenen başvuru dosyasının uygun görülmesi halinde dosyadaki bilgiler ışığında Bakanlık yetkilileri başta olmak üzere ilgili kurum kuruluş temsilcileri proje sahibi ve ÇED Yeterlilik firmalarından oluşan bir komisyon kurulur. Bakanlığın gerekli görmesi durumunda faaliyetin yeri, konusu itibariyle otorite kabul edilebilecek üniversite, meslek odaları, sivil toplum kuruluşlarından temsilciler komisyona dahil edilebilir (ÇED Yönetmeliği, 2014). ÇED sürecinin başlatılması ve komisyon teşkili ait süreç Şekil 3.3'te verilmiştir.

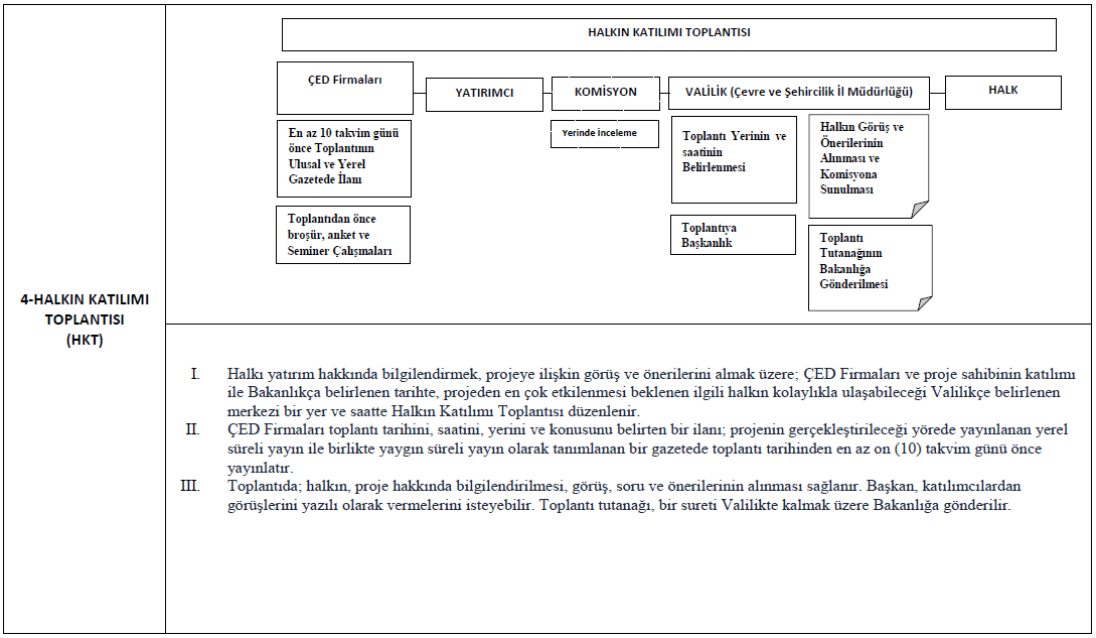

Şekil 3.3 ÇED Sürecinin Başlatılması ve Komisyon Teşkili (URL-2, 2020).

3.4.3 Halkın Katılımı Toplantısı

Halkın katılımı toplantısı ÇED Süreci içerisinde yapılması zorunlu olan, projeden etkilenmesi muhtemel yöre sakinlerinin bilgilendirildiği, proje hakkındaki çekinceleri ile ilgili geri bildirim alındığı şeffaflığın ön planda olduğu ve toplantı boyunca dile getirilen her hususun tutanak altına alındığı bir toplantıdır.

Bu toplantı, yeri proje sahibi ve/veya ÇED firması tarafından önerilerek Valilikçe uygun görülen projeden etkilenmesi muhtemel halkın kolay ulaşabileceği merkezi bir yerden Bakanlık tarafından belirlenen tarihte Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar ve proje sahibinin katılımı ile Bakanlıkça belirlenen tarihte yapılır. Toplantı ÇED yeterlilik firmasının proje ile ilgili yapacağı sunumun ardından halkın, proje hakkında soru, görüş, önerilerinin ve çekincelerini dile getirmek suretiyle devam eder ve toplantıda bahsi geçen hususlar tutanaklara geçer. (ÇED Yönetmeliği, 2014). Halkın katılımı toplantısı ile ilgili yürütülen işlemler Şekil 3.4'te verilmektedir.

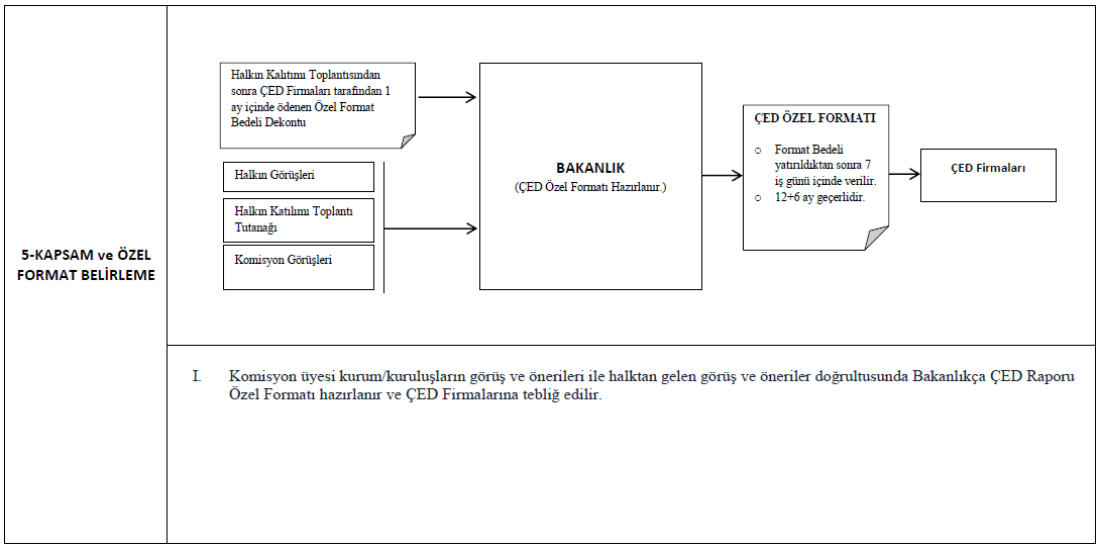

Şekil 3.4 Halkın Katılımı Süreci (URL-2, 2020).

3.4.4 Komisyonun Kapsam Ve Özel Format Belirlemesi

ÇED raporunun; ÇED genel formatındaki başlıklar esas olmak üzere şekillenmesine katkı sağlayacak komisyon üyeleri ve halkın katılımı toplantısında gündeme gelen hususlar ile detaylandırılarak özel format oluşturulur (URL-3, 2020). Kapsam ve özel format belirleme süreci Şekil 3.5'te verilmiştir.

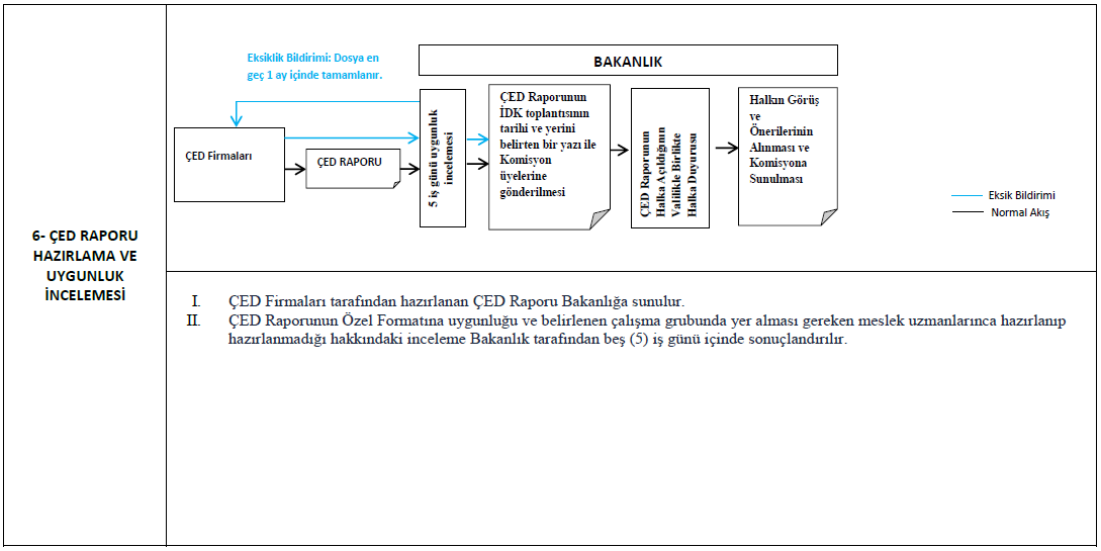
Oluşturulan ÇED Raporu Özel Formatı ÇED sürecini yürüten ÇED yeterlilik firmasına tebliğ edilir (URL-3, 2020).

Şekil 3.5 Kapsam ve Özel Format Belirleme Süreci (URL-2, 2020).

3.4.5 Belirlenen Özel Formata Göre Hazırlanan ÇED Raporunun Bakanlığa Sunulması

Özel formata göre hazırlanıp Bakanlığa sunulan ÇED Raporunun, 5 iş günü içinde incelenerek özel formatın uygun olmaması durumunda iade edilip 3 ay içerisinde Bakanlığa yeniden sunulması gerekmektedir. Aksi halde ÇED süreci Bakanlık tarafından sonlandırılır. (ÇED Yönetmeliği, 2014). Özel formata göre sunulan raporun incelenmesi süreci Şekil 3.6'da verilmektedir.

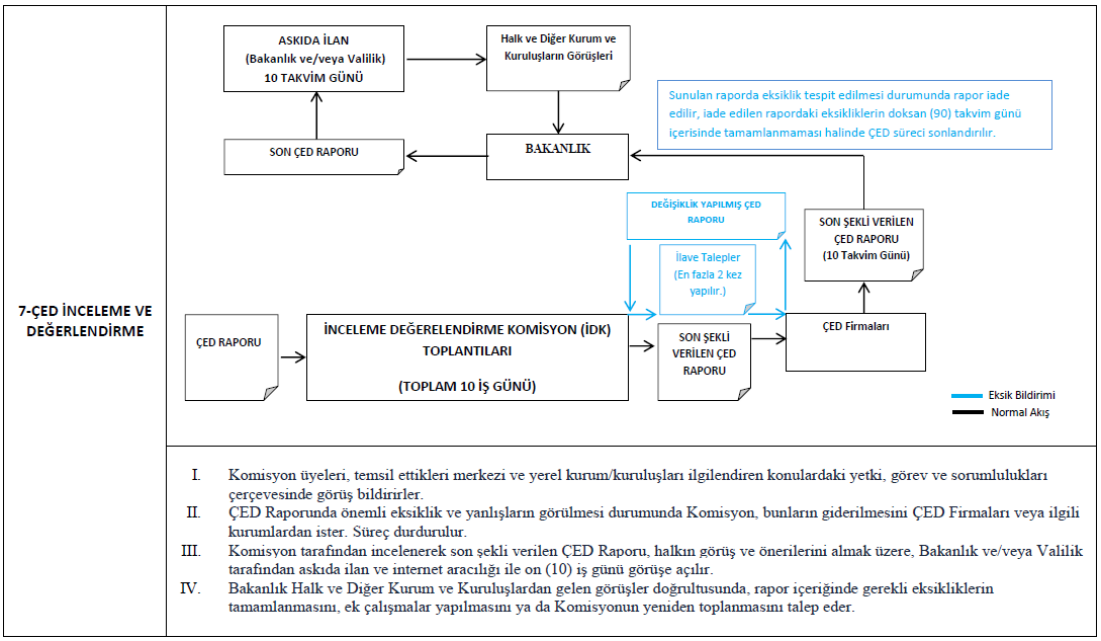

Şekil 3.6 Özel Formata Göre Sunulan Raporun İncelenmesi Süreci (URL-2, 2020).

Bakanlığın özel formata göre hazırlanan ÇED raporunu uygun görmesi halinde, komisyon üyelerini toplantı tarih ve yerini belirterek inceleme ve değerlendirme kurulu (İDK) toplantısına çağırır (ÇED Yönetmeliği, 2014).

3.4.6 Özel Format Uygunluğu Verilen ÇED Raporunun İncelenmesi

Komisyon üyeleri İDK toplantısından itibaren 10 iş günü içerisinde ÇED raporunu incelerken bu süreçte ÇED raporunu hazırlayan yeterlilik firmasından faaliyet konusuna göre deney, analiz, saha çalışması talep edebilir. (ÇED Yönetmeliği, 2014). Nihai değerlendirme süreci Şekil 3.7'de verilmiştir.

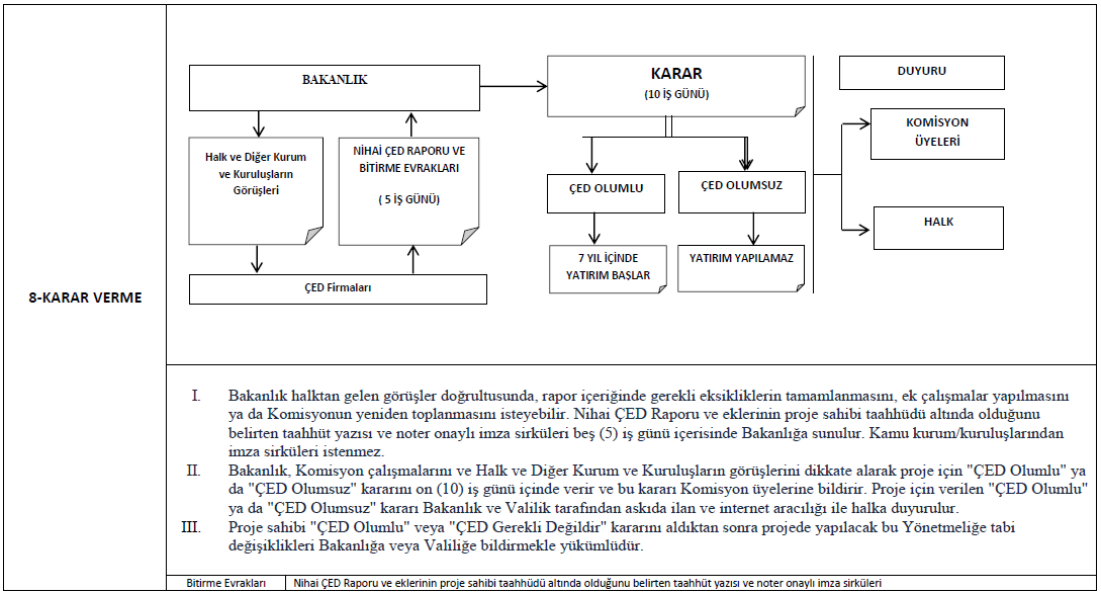

Şekil 3.7 Nihai Değerlendirme Süreci (URL-2, 2020).

İDK toplantıları esnasında komisyon üyeleri tarafından; ÇED raporunun uygunluğu ve ÇED raporu eklerinin yeterliliği, projenin çevresel etkilerinin doğru yöntemlerle detaylıca ortaya konulup konulmadığı, projeden kaynaklı olumsuz çevresel etkilere gerçekçi çözüm öneri getirilip getirilmediği ve HKT ile süreç içerisinde belirtilen halkın çekincelerine yanıt taşıyacak nitelikte değerlendirmelerin yapılıp yapılmadığı irdelenir (ÇED Yönetmeliği, 2014).

3.4.7 Karar Verme Aşaması

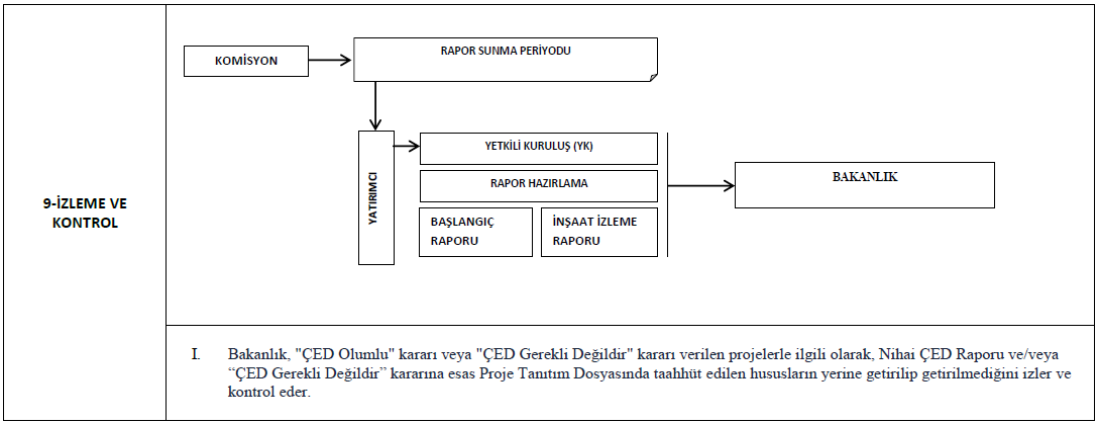
Son şekli verilen ÇED raporu halkın görüşünü almak üzere projeden en çok etkileneceği düşünülen yerleşim yerlerinde askıda ilan edilmek suretiyle halkın görüşüne açılır ve komisyon üyelerinin çalışmaları ile gelen görüşlerde dikkate alınarak Bakanlık tarafından ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararı verilir (ÇED Yönetmeliği, 2014). Karar verme süreci Şekil 3.8'de verilmektedir.

Şekil 3.8 Karar Verme Süreci (URL-2, 2020).

3.4.8 İzleme ve Kontrol

Proje ile ilgili ÇED Olumsuz kararı verilmesi durumunda faaliyete başlanması söz konusu olamaz. Ancak olumsuz kararı verilmesine rağmen faaliyete başlanıp başlanmadığının kontrol edilmesinde fayda vardır. Bunun yanında ÇED Olumlu kararı verilen projeler için 7 yıl içinde faaliyete başlanması gerekmekte olup faaliyete başlayan projeler için ÇED raporundaki taahhütler ve olumsuz etkileri azaltacak tedbirler kapsamında çalışılıp çalışmadığı Bakanlık, İl Müdürlüğü ve/veya yeterlilik almış kurum/kuruluş, laboratuvar tarafından denetlenir. Eğer 7 yıl içerisinde faaliyete başlanmazsa verilen ÇED kararı geçerliliğini yitirir (URL-3, 2020). İzleme ve kontrol süreci Şekil 3.9'da verilmiştir.

Şekil 3.9 İzleme ve Kontrol Süreci (URL-2, 2020).

Olumlu karar verilen projelere ilişkin ilerleyen süreçte herhangi bir değişiklik yapılması durumu söz konusu olursa, yapılacak bu değişiklikle ilgili yatırımcı Bakanlığa veya Valiliğe bilgi vermekle yükümlüdür (ÇED Yönetmeliği, 2014).

3.5 ÇED Raporunun İçeriği ve Uygulamaları

3.5.1 Projenin Tanımı, Amacı Ve Özellikleri

Bu bölümde proje tanımlanarak proje kapsamında kurulması planlanan tesislere ait özellikler ile projenin faydalı ömrü, hizmet edeceği sektörler, ekonomik açıdan ulusaldan yerele sağlayacağı faydalar, yatırımın ve işletmenin süreleri irdelenip değerlendirilmelidir.

Gerçekleştirilmesi planlanan projenin özellikleri açısından yapılacak değerlendirmede; üretim yöntemleri ve miktarları ile iş termin planının sunulması gerekmektedir. Faaliyete ilişkin prosesin iş akım şemasının (prosesten kaynaklı atıkların oluştuğu aşamalar işaretlenerek) açıklanması, kullanılacak teknolojilerin, çalışacak personel sayısı ve üretimde kullanılacak makine ekipmanların sayı, kapasite ve özelliklerinin detaylı olarak açıklanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra projede kullanılacak olan hammadde miktarının ne kadar olacağı, hammadde temininin nereden ve nasıl sağlanacağı, faaliyete geçildikten sonra üretilen ürün miktarları ile pazarlama alanlarına ait yapılacak tespitler yatırımcı açısından yol gösterici olacaktır. Proje kapsamındaki ulaşım planının mevcut ve alternatif güzergahlar dahil, yollara ilişkin durum, kapasite, trafik yükü, yerleşim yeri ile yolun

birbirine göre konumu (etkilenmesi muhtemel halk için önemli) ÇED raporu içerisinde titizlikle irdelenmesi gereken bir hususdur.

Bu bölümde değerlendirilmesi gereken bir diğer hususta projenin ekonomik ve sosyal boyutlarıdır. Projenin gerçekleştirilebilmesi için hazırlanacak yatırım planları ve ekonomik kaynaklar belirtilerek yatırım sürecinde hangi kaynağın hangi eylem için kullanılacağının zamanlama tablolarında gösterilmesi faydalı olacaktır. Bu hususlar yatırımın geleceği ile ilgili yatırımcıyı bilgilendirdiği gibi başlanılan bir faaliyetin tamamlanamaması sonucunda çevreye bırakacağı etkinin boyutlarının tespiti açısından önemlidir. Zira tamamlanamamış bir proje hem ekonomik hem de çevresel göstergeler açısından zarar olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan projenin türü ve kapsadığı alan bakımından kamulaştırma ve yeniden yerleşimin gerekli olduğu bir proje olması halinde bu işlerle ilgili yol haritasının belirlenmesi, neden olacağı sosyal etkilerin tespiti ve çözümü ile ilgili yöntemlerin ÇED raporu içerisinde detaylı olarak açıklanması gerekmektedir.

Projeye ilişkin politik, yasal ve idari çerçeveler belirlenerek projede kullanılacak ulusal ve uluslararası standartların belirtilerek yapılacak olan projenin gerek kalite gerekse çevre açısından ödün vermeden gerçekleştirileceği ortaya konulmalıdır.

3.5.2 Proje Yeri Ve Etki Alanının Mevcut Çevresel Özellikleri

Öncelikle yapılması planlanan proje yerinin tanımlanması ve belirlenen bu proje yeri ile ilgili, ÇDP (plan notları ile birlikte) ve İmar Planları üzerinde faaliyet alanının gösterilmesi gerekmektedir. Belirlenen proje yeri içerisinde faaliyet alanının içerisinde proje ünitelerinin konumu (teknik, idari, sosyal yapılar) vaziyet planlarına işlenmeli alan büyüklükleri, binaların kat adetleri ve yükseklikleri, koordinatları, kapasiteleri ile birlikte detaylı açıklamalar bu bölümde yer almalıdır.

Proje yeri ile birlikte projenin etki alanının da tanımlanarak etki alanının belirlenmesinde izlenen yolun izah edilmesi gerekmektedir. Proje alanı ile etki alanı haritalar üzerinde gösterilerek yerleşim yerlerine ve hassas alanlara olan mesafeleri ve etkileşiminin ne şekilde olacağının sayısal verilerle ortay konulması ÇED raporu içerisinde yapılan değerlendirmelerin güvenilirliği açısından önemlidir. Böylece

hassas alanlar üzerinde (tarım arazileri, yeraltı ve yüzeysel su kaynakları, önemli bitki koruma alanları..vb.) etkileri ortaya konulan bir ÇED raporunun ideale yakın kabul edileceği söylenebilir.

Bu bölümde değerlendirilmesi gereken bir diğer hususta; toprak özellikleri ve arazi kullanım durumudur. Mutlak tarım arazilerinin, sulu ve kuru tarım yapılan alanların, özel mahsul yetiştireme sahalarının belirlenerek proje alanı ve etki alanına olan mesafeleri haritalar üzerine işlenmelidir. Ayrıca bölgesel ve proje alanına en yakın mesafe ve kottaki istasyon baz alınarak meteorolojik ve iklimsel özelliklerin ortaya konulması gerekmektedir. ÇED Raporunda proje ve etki alanında peyzaj değeri yüksek yerler ile rekreasyon alanlarının bulunup bulunmadığına dair değerlendirmelerde yapılmalıdır.

Orman alanlarıyla alakalı ağaç tür, miktar, kapladığı alan ve kapalılık oranları ile proje kapsamında kesilecek ağaç miktarı belirtilerek kesim sonrası ekosistemin nasıl etkileneceği ile ilgili değerlendirmeler yapılan sunulmalıdır.

Mera alanlarına ait kapasite, alan, otlak, yaylak ve kışlakların kullanım durumları belirtilerek bu vasıftaki arazilerin harita üzerinde gösterilerek proje etki alanı içerisinde kalıp kalmadığı yönünde değerlendirme yapılmalıdır.

Bölgesel jeolojik veriler değerlendirilirken proje alanı ve etki alanı jeolojisinin detaylı olarak irdelenmesi, doğal afet durumu, heyelan, sel ve deprem hususları üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Bölgesel jeolojik yapıya ait stratigrafik kolon kesitleri, mineral kaynaklar, gerekli olması halinde jeolojik-jeoteknik etütler ve bunlara ait bilgiler sunularak 1/100000, 1/25000 ve/veya 1/5000'lik jeolojik haritalar üzerinde işaretlenmelidir.

Bölgenin hidrolojik özellikleri ile proje alanının bağlı bulunduğu havzanın ve alt havzanın hidrolojik özelliklerinin tanımlanması gerekmektedir. Ayrıca proje alanı ve proje alanının bağlı bulunduğu yerüstü su kaynaklarının kalitesinin, projenin yerüstü su kaynaklarına göre konumunun, göl, baraj, akarsu gibi kaynakların içme, kullanma, sulama suyu gibi kullanım amaçlarının ortaya konulması gerekmektedir. Hidrolojik değerlendirme kadar bölgesel hidrojeolojik özelliklerin araştırılması da önemli bir

hususdur. Proje alanının bağlı bulunduğu hidrojeolojik sistem tanımlanmalı; çalışmanın ölçeği yeraltısuyu sistemi ve hidrojeolojik etkileşim içinde olabileceği yerüstü kütleleri ile komşu akiferleri de kapsayacak şekilde seçilmelidir. Yerüstü su kaynaklarının yeraltısuyu kaynakları ile etkileşimi, yeraltısuyu kaynaklarının mevcut kullanım durumu, kuyu ve kaynak envanterleri ve planlanan kullanımı, kuyuların teknik sorumluluğu, teçhizi ve yeraltısuyu kirlenme potansiyeli, proje alanının bağlı bulunduğu yeraltısuyu sisteminde kaynak boşalımları ve özellikleri proje alanının hidrojeokimyasının belirlenmesi su kaynaklarına olabilecek etkilerin ölçülmesi adına önemli bir süreçtir.

Proje alanı ve etki alanının; milli parklar, yaban hayatı koruma/geliştirme alanları, doğal ve arkeolojik sit alanları, ÖÇK bölgeleri gibi ulusal ve uluslararası mevzuatlar kapsamından korunması gereken statülü alanlara olan uzaklıkları belirtilerek projenin bu alanlara olabilecek etkilerinin somut olarak ortaya konulması gerekmektedir.

Flora- fauna çalışmalarında endemik türler, nesli tükenmekte olan türler gerek ulusal gerekse ülkemizin taraf olduğu mevzuatlar açısından korunması gereken türler ve projenin yapılacağı alanda bulunan, bulunması muhtemel proje alanını güzergah olarak kullanan türler ayrıca ele alınmalıdır. ÇED raporunda flora- fauna bölümü hazırlanırken literatür bilgilerden ziyade alan çalışması yapılarak proje faaliyet alanına hakim üniversite öğretim görevlilerinin yapacağı tarafsız bir ekosistem değerlendirmesinin sunulması gerekmektedir. Arazide yapılacak flora çalışmalarının vejetasyon dönemine denk getirilmesi ayrıca önem taşımaktadır.

Proje etki alanının sosyo - ekonomik özellikleri belirlenirken; yörede yürütülen ekonomik faaliyetler ile gerçekleştirilmesi planlanan proje ile ekonomik göstergelerin nasıl değişiklik göstereceği ortaya çıkarılmalıdır. Yöredeki nüfus oranları (kırsal ve kentsel), sosyal altyapı hizmetlerinin mevcut durumu tespit edilerek projenin gerçekleşmesiyle birlikte bu hususların doğrudan veya dolaylı olarak ne şekilde etkileneceğinin ortaya konulması projenin yöre halkına sunacağı hizmetleri göstermek açısında faydalı olacaktır.

3.5.3 Projenin İnşaat Ve İşletme Aşamasında Çevresel Etkileri Ve Alınacak Önlemler

Bir ÇED raporunun en önemli bölümü olan bu bölümde yukarıdaki açıklamalar ile ortaya konulan proje alanı mevcut durumunun yapılacak inşaat ve işletme faaliyetleri ile nasıl etkileneceği ve bu etkilerin çevresel açıdan kabul edilebilir olup olmadığının saptanması gerekmektedir. Dolayısıyla proje alanı ve etki alanı çevresinde yapılan tüm tespitlerin yapılacak faaliyetten ne derece etkileneceği somut analizlerle ortaya konulmalıdır.

Bu bölümde öncelikle proje alanı için bir arazi hazırlık çalışması yapılıp yapılmayacağının, yapılacak ise hafriyat miktarının, hafriyat çalışmalarında kullanılacak malzemelerin, patlayıcı madde kullanılacaksa patlatma ile ilgili bilgilerin etkilerin ve alınacak önlemlerin açıklanması gerekmektedir. Hafriyat atığı olarak açığa çıkacak malzemelerin taşıma, depolama faaliyetlerine ilişkin çevresel etkilerinin ortaya konulması döküm alanlarına ilişkin koordinat ve harita bilgilerinin sunularak hafriyat dökülen alana ait rehabilitasyon planlarının sunulması gerekmektedir.

Proje ÇED raporu içeresinde yürütülecek tüm faaliyetlerim insan sağlığı ve çevre için riskli ve tehlikeli olup olmadığının belirlenmesi amacıyla hem iş güvenliği hem de çevre güvenliği açısından hazırlanacak risk analizi ve acil eylem planlarıyla ilgli çalışmalara yer verilmesi önemlidir. Bununla ilgili olarak hem çalışan sağlığı ve güvenliği, hem projede kullanılacak ekipman ve malzemenin güvenliği hem de etkilenmesi muhtemel çevrenin sağlığı ve güvenliği ile alakalı risk analizlerinin oluşturulması risk azaltıcı tedbirlerin ve uygulanabilir acil müdahale planlarının oluşturulması gerekmektedir.

Arazi hazırlık çalışmalarından projedeki ünitelerinin faaliyete geçmesine kadar yapılması planlanan işlerde kullanılacak yakıtların türleri, özellikleri ve kullanılacak yakıt sebebiyle oluşacak emisyon miktarı hesaplanıp emisyon azaltıcı tedbirlerle ilgili açıklamalar yapılması gerekmektedir.

Proje kapsamında kullanılacak suyun nereden ve nasıl temin edileceği kullanım amacına göre ihtiyaç olacak su miktarları, kullanımlardan sonra oluşacak atıksu miktarları ile atıksu bertaraf şekilleri ve deşarj edileceği ortamlar ile ilgili bilgilerin sunulması gerekmektedir.

Arazi hazırlık çalışmalarından projedeki ünitelerinin faaliyete geçmesine kadar yapılması planlanan faaliyetler dolayısıyla oluşacak katı atıkların cins ve miktarları, ile ne şekilde bertaraf edileceğinin ÇED raporunda sunulması gerekmektedir.

Arazi hazırlık çalışmalarından projedeki ünitelerinin faaliyete geçmesine kadar yapılması planlanan faaliyetler sebebiyle oluşması muhtemel gürültünün ve titreşim kaynakları ile bunların seviyelerinin hesaplanması gereklidir. Gürültü ve/veya titreşimin en yakın yerleşim yerine olan etkilerinin ve bu etkileri minimize etmek için alınacak önlemlerin açıklanması alınacak önlemler neticesinde çevre ve insan sağlığı açısından kabul edilebilir seviyelerde olup olmadığının irdelenmesi gerekmektedir.

Arazi hazırlık çalışmalarından projedeki ünitelerinin faaliyete geçmesine kadar yapılması planlanan faaliyetlerde çalışacak personelin konaklama ihtiyaçlarına yönelik yapılan planların belirtilmesi gerekmektedir.

Projenin yeraltı ve yerüstünde bulunan kültürel ve doğal varlıklara, tarihi kentsel yapıya etkilerinin belirlenmesi, bu etkilerin şiddetinin ve anılan doğal varlıkları ne şekilde etkileyeceğinin ve bunun kabul edilebilir olup olmadığının irdelenmesi gerekmektedir.

Projenin işletmeye alındıktan sonra yürütülecek faaliyetlerin çevre üzerine olacak etkileri ve alınacak önlemler ile mevcut türler, endemik türlerin bulunduğu yerler, önemli bitki alanı bulunan yerler ve varsa nesli tehlike altında olan fauna türlerinin yaşam alanları üzerine etkileri ve alınacak tedbirler ile korunması gereken alanlar üzerine olacak etkileri ve alınacak önlemlerin detaylandırılması gerekmektedir.

Herhangi bir su kaynağının kullanılması ile su kalitesinde ve su ortamındaki canlılarda olabilecek etkilerin, su kaynağının debi, yatak genişliği ve alüvyon

yapısında meydana gelebilecek değişikliklerin, bu değişikliklerin kabul edilebilir olup olmadığının irdelenmesi gerekmektedir.

Projenin işletmesinde çalışacak personelin konaklama ihtiyaçlarına yönelik yapılan planların belirtilmesi, sosyal ve idari tesislerde kullanılacak içme ve kullanma suyu miktarları ile oluşacak atıksuların arıtılmasına yönelik bir altyapı gerekliliği üzerinde durulması gerekmektir.

Aynı şekilde konut ile sosyal ve idari tesislerden oluşacak katı atıkları miktar ve özellikleri, katı atık yönetiminin ne şekilde sağlanacağının açıklanması gerekmektedir.

İşletime sırasında oluşacak gürültü kaynakları ve gürültü kontrolü için alınacak önlemlerin açıklanması gerekmektedir.

Projenin, inşaat ve işletme aşamasında çevredeki hayvancılık faaliyetlerini nasıl etkileyeceğinin alınacak önlemlerin (hayvan geçişleri, boyutları, geçişler arasındaki mesafeler vb.) açıklanması gerekmektedir.

Projenin kapsamında yürütülen faaliyetlerin tamamlanmasından sonra da halk ile görüşmeler yapılarak halkın inşaat faaliyetlerinden nasıl ve ne derece etkilendiğinin tamamlanan projeden beklentilerinin neler olduğuna ilişkin sosyolojik etkinin ortaya konulması gerekmektedir.

Proje ile birlikte gerek rehabilitasyon çalışmaları gerekse doğal yapıya işletmenin uyumlu olması ile ilgili yapılacak peyzaj ve çevre düzenleme çalışmalarının nasıl yapılacağı bu amaçla kullanılması planlanan bitki ve ağaç türlerinin neler olacağının belirtilmesi gerekmektedir.

Çevresel fayda-maliyet analizi yapılarak gerçekleştirilmesi planlanan faaliyet ve faaliyet sonrası elde edilecek ekonomik kazançlardan çevrenin doğrudan veya dolaylı olarak nasıl etkileneceğinin ortaya konulması gerekmektedir.

Projenin ekonomik ömrünü tamamlayarak sona ermesinden sonra yapılacak arazi ıslah ve rehabilitasyon çalışmalarının belirtilerek elden çıkarılan arazi varlığının yeniden değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin araştırılması gerekmektedir.

Projenin inşaat öncesi, inşaat ve işletme dönemine ait izleme ve kontrol programları oluşturulması gerekmektedir.

3.5.4 Halkın Katılımı

ÇED sürecinin olmazsa olmaz ve en önemli paydaşlarından biri olan halk yani faaliyetten etkilenmesi muhtemel yörede yaşayanlar ÇED başvuru dosyasının sunulmasından hemen sonra yapılan Halkın Katılımı Toplantısı ile sürece dahil olup, ÇED Raporu nihai edilip karar verilene kadar söz söyleme hakkına sahiptir. Bu süreçte halk tarafından proje hakkında verilen görüşlere ilişkin değerlendirme yapılması ve halkın her aşamada bilgilendirilmesi yasal bir zorunluluktur. Bu sürecin şeffaflık içerisinde yürütülmesi ise yatırımın doğru temeller üstüne atılması adına önemlidir. Zira halkın yanlış bilgilendirilmesi yahut hiç bilgilendirilmemesi sonucunda faaliyete başlanması ve faaliyetin olumsuz etkilerinin ortaya çıkmasından gene aynı halkın etkilenecek olması ÇED raporuna açılacak dava sonucunda alınan kararın iptaline kadar bir süreci tetikler.

Halkın katılımında ilk ve öncelikli olarak projeden etkilenmesi muhtemel yerleşim yerlerini dolayısıyla etkilenmesi muhtemel halkı belirlemektir. Bunun için projenin yapılacağı il başta olmak üzere ilçe, köy, mahalle gibi tüm kanallardan proje ilişkin halkın katılımı toplantısı yapılacağının uygun araçlarla (yazılı, görsel ilan, sesli anons vb.) duyurulması gerekmektedir. Hali hazırda işleyen ÇED sürecinde toplantı tarihinden en az 10 gün önce bir yerel ve bir ulusal gazetede toplantıya ilişkin ilan verilmesi gerekmektedir.

Yapılan ilanlarla toplantı tarihi duyurulduktan sonra projeden etkilenmesi muhtemel halkın kolaylıkla ulaşabileceği fiziksel şartları uygun bir yerde toplantının yapılması katılımcıların toplantı yerine ulaşımla ilgili taleplerine makul çözümler sunulması gerekmektedir. Bu ise bizzat yatırımcının sorumluluğundadır.

Toplantı öncesinde halkı bilgilendirmek üzere hazırlanacak broşür, kitapçık vb. dokümanlar oluşturulmalı ve toplantıda proje herkesin anlayabileceği bir üslupla uygun araçlarla yazılı ve/veya görsel olarak anlatılmadır. Yapılan sunumun ardından katılım sağlayan halktan görüş alma aşamasına geçilmeli ve halktan gelecek tüm soru, görüş ve öneriler toplantıyı yöneten Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü yetkilileri tarafından tutanak altına alınmalıdır.

Halkın katılımı toplantısında tutanak altına alınan yahut sonradan yazılı olarak bildirilen tüm görüşlere istinaden ÇED raporunda değerlendirmeler yapılmalı ve bu değerlendirmelerin halkın kafasında soru işareti bırakmayacak şekilde açık ve net olarak rapora yansıtılması gerekmektedir.

4. KAYNAK ÖZETLERİ

Peker (1996) toplu konut, baraj, havaalanı, çimento fabrikaları ve otoyol projelerinin inşaat ve işletme aşamalarında etkileyebileceği çevresel değerleri belirlediği çalışmada, her faaliyet için çevresel değer- çevresel etki ilişkisini saptamaya çalışmıştır. Bu araştırma sonucunda üzerinde çalışılan faaliyetler ile ilgili ÇED uygulamalarında kullanılmak üzere kontrol listeleri ve değerlendirme matrisleri oluşturulmuştur.

Türkiye'de ÇED Yönetmeliğinin ilk kez yürürlüğe girdiği 1993 yılı ve bu çalışmanın tez olarak kabul edildiği 1996 yılı dikkate alındığında yapılan çalışma sonucunda oluşturulan kontrol listeleri ve değerlendirme matrislerinin sonraki çalışmalara ışık tutacak nitelikte olması önemlidir. Ayrıca benzer projelerde uygulamada birliktelik sağlanması ve ÇED Raporlarının belirli bir standartta olması bakımından faydalı bir çalışma olduğu düşünülmektedir (Peker, 1996).

Yancı (1997) "Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)" adlı çalışmasında; ÇED' in etkin bir şekilde uygulanmasıyla sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının mümkün olabileceği, bunu sağlayabilmek için ise en önemli rolü hukukun oynayacağı belirtilmiştir. Türkiye'de ÇED, uygulamalardan ziyade mevzuatlarla kurulmuş ve geliştirilmiş bir süreç olduğu için iyi işleyen bir ÇED sistemini oluşturabilmek için öncelikle hukuki boyutunun iyileştirilmesinin gerektiği, atılacak hukuki adımlarla birlikte uygulamalardaki etkinliği de sağlanarak sistemimin tamamlanacağı öngörülmüştür. Uygulamadaki etkinliğin derecesini de yine hukuk alanından atılacak adımların ve idari yaptırımların belirleyeceği savunulmuştur.

Çakmak (2001) çalışmasında: ÇED' in sadece çevre ile değil ülkelerin kalkınmışlık ve ekonomik göstergeleriyle de yakından alakalı olduğu, dünyada çevre sorunlarına yol açan insan faaliyetleri kontrol altına alınmaya çalışılırken, özellikle sanayiden kaynaklı çevresel sorunları kontrol altına alabilmek için ÇED kavramının ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Tahmin ve modellere dayanan ÇED çalışmasının etkinliğini tespit edebilmek açısından, faaliyete başlanmasından sonra yapılacak ölçüm ve izleme çalışmalarıyla ÇED içerisinde değerlendirilen hususların irdelenmesi ve ÇED çalışma grubunun daha sonra sonuçların irdeleneceği gerçeğinden hareketle daha titiz bir çalışma yapılmasına katkı sağlanacağı böylece gelecekteki benzer ÇED çalışmalarına veri tabanı oluşturarak yeni yöntemlerin geliştirilmesine yardımcı olunacağı vurgulanmıştır (Çakmak, 2001).

Seyhanlı (2005) çalışmasında; Türkiye'de ÇED yaklaşımı yeterince kavranamadığından hazırlanan ÇED raporlarının birçoğunun yüzeysel olduğu, gerçek anlamda gereklilikleri tam olarak yerine getirilmeden nihai edildiği ve ÇED raporlarının amaçlarına ulaşmadığı belirtilmiştir. Genel olarak hazırlanan ÇED raporlarının bir formalite olarak uygulanabilirlikten uzak bilgi ve taahhütlerden oluştuğu, ÇED raporunda belirtilen taahhütlerin ise yerine getirilip getirilmediğinin yeterince denetlenmediği dolayısıyla zorlayıcı idari yaptırımların uygulanmadığı tespit edilmiştir.

Yürüten (2006) çalışmasında; Türkiye' de ÇED sisteminde görülen eksiklikleri: Çevresel bilginin eldesi, kurumlar arasında koordinasyonun eksikliği, çevresel planlamadaki yetersizlik ve izleme- denetim organizasyonlarındaki eksiklikler olarak sıralamıştır. Ülkemizde ÇED sürecindeki gelişmelerin diğer Dünya ülkelerine nazaran hızlı olmasını, Avrupa ve Amerika'da 1970 ve 1980' li yıllarda ortaya çıkan ÇED kavramının o ülkelerde gelişmiş ve artık olgunlaşmış olmasına ülkemizde AB uyum projeleriyle yeni yeni olgunlaşmaya başladığına bağlamıştır.

Yürüten (2006), ayrıca ÇED' in; uygulandığı ülke farkı gözetmeksizin faaliyetin yeri, faaliyet yeri ve faaliyet konusu uygunluğu, olumsuz etkilerin en aza indirilmesi olumlu etkilerin arttırılması için nasıl planlanma yapılması gerektiği ve sonunda faaliyetin çevre üzerindeki sonuçlarının neler olacağı sorularına cevap vermesi gerektiği saptanmıştır.

Türkiye'de ÇED uygulamalarındaki sorunların belirlenmesi amacıyla farklı disiplinlerden uzman kişilerle anketlerin de yapıldığı bir çalışmada; ÇED' in en

önemli unsurlarından biri olan yer seçiminin doğru yapılabilmesi için; çevre düzeni planlarının tamamlanarak çevre envanter ve coğrafi bilgi sistemlerinden yararlanılarak oluşturulacak çevre düzeni planları ile hem yatırımcıya yol gösterileceği hem de hızlı ve güvenilir planların elde edilerek, izleme ve denetim faaliyetlerinin kontrolüne yardımcı olacağı sonucuna varılmıştır. Ülkede sanayinin gelişebilmesinin yanında çevreninde yeterince korunması için çevresel etkileri öncede incelenip değerlendirilmiş etki alanında yerleşim yerlerinin bulunmadığı organize sanayi bölgeleri kurularak daha OSB'ler içerisinde kurulacak tesislerle ilgili ayrıntılı raporlar yerine kısa sürede çözüme ulaşacak raporlarla faaliyete başlanması mümkün olacaktır. Bunun yanında ÇED sürecinin koordinatörü olan Çevre ve Orman Bakanlığı ile birlikte komisyon üyesi olan ve ÇED' in sonuçlarını direkt etkileyebilecek konumda olan diğer bakanlık ve kamu kuruluşlarının kendi bünyelerinde Çevre (ÇED) birimi oluşturmalarının gerektiği vurgulanmıştır (Esgicioğlu, 2007).

Yetkili idarelerce olumlu karar verilen ulusal ve uluslararası ÇED raporu örnekleri kullanılan değerlendirme yöntemlerinin ve metotların işlerliğinin tartışıldığı bir çalışmada; Ülkemizde yapılan ÇED Raporlarının büyük bir çoğunluğunda herhangi bir değerlendirme yöntemi kullanılmadığı, hazırlanan raporların Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından verilen formattaki haliyle yapılarak değerlendirme kısımlarının genel anlatımlarla geçildiği tespitiyle; yurt dışında hazırlanan ÇED Raporlarının ise ülkemizde yapılan çalışmalara kıyasla ileri bir seviyede olduğu sonucuna varılmıştır. ÇED' in niceliksel sonuçlara ulaşmayı gerektiren bir çalışma olduğu, niceliksel sonuçlar elde edebilmek için ise çevresel etkiler belirlendikten sonra değerlendirilme ve kıyaslanma yapılmasının gerektiği, tüm bunları gerçekleştirebilmek için ise bir yöntem belirleme ve kullanma zorunluluğu ortaya konulmuştur. Ülkemizde hazırlanan ÇED Raporlarının bilimsellikten uzak kaldığını ve ÇED'in ana amacı olan çevre kirliliği ve doğal kaynak tüketimini önleme, oluşmuş ya da oluşmakta olan etkilerin olumsuzluklarını minimize etme gibi konuları aydınlatmak yerine yapılması zorunlu olan bir prosedürü tamamlamaktan öteye geçemediği tespit edilmiştir (Altınok, 2011).

Kök (2012) Dünyanın çeşitli ülkelerinde ve Türkiye'deki ÇED raporlarının yer seçiminden uygulama safhasına kadarki süreçleri karşılaştırmalı olarak değerlendirdiği çalışmasında, Türkiye'deki uygulamalarda yaşanan zorlukları saptayarak çözüm önerilerini ortaya koymuştur. Uygulamada yaşanan sorunları çözüm için, bilgi eksikliklerinin tespit edilip giderilmesini, ulusal politikaların benimsenmesini, kurumsal kapasitenin geliştirilmesini, uygulama kapsamlı ve koordineli bir çalışmanın gerektiğini önermiştir.

Bedeloğlu (2012) çalışmasında; Türkiye'deki ÇED uygulamalarının etkinliğini ortaya koymak amacıyla, ÇED sürecinde doğrudan ya da dolaylı olarak yer alan farklı taraflarla bir anket uygulaması yapmış, bu anket çalışmasının sonuçlarına göre, Türkiye'de ÇED' in esas amacının; çevresel etkileri azaltma, en güçlü yönünün; geniş kapsamlı bir çalışma olması ve en zayıf yönünün ise alternatiflerin yeterince dikkate alınmaması olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yorulmaz (2012), çalışmasında; sadece proje alanı referans alınarak verilen ÇED kararları ile projenin gerçekleştirileceği alanı da içinde bulunduran üst ölçekli planlar arasında uyuşmazlıkları bulunduğunu tespit etmiştir. ÇDP'lerin ülkemizin doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak ve yapılacak faaliyetlere yol göstrmek amacıyla oluşturulduğu dolayısıyla çevre ile şehirleşme ve kalkınma ilişkisine hizmet etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu yüzden arazi kullanımına ilişkin en faydalı kullanım şeklinin belirlenmesi, ekolojik açıdan hassas nitelikte risk altındaki alanların korunmasına yönelik önlemleri, strateji ve politikaları belirlediği için; ekonomik kararlar ile ekolojik değerlerin birbirini entegrasyonu arazi kullanımı ile mekânsal gelişmeye yönelik kararların doğru yönetilmesi bakımından ÇED ve SÇD yöntemleri ile doğrudan ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Erol (2012) çalışmasında; ÇED kararlarının idari bir işlem olduğu, idari işlemlerin ise yargısal denetime tabi olduğu belirtilmiştir. İdarenin nihai kararını vermeden önce, yapılan işlemlerden bazılarının hazırlık işlemi bazılarının ise icrai nitelikteki işlemler olduğu tespitiyle, hazırlık işlemi olarak nitelendirilebilen işlemlerin tek başına dava konusu oluşturamayacağı dolayısıyla ÇED sürecinde nihai karar verilmeden önce Bakanlık tarafından yapılan işlemlerden hangilerinin hazırlık,

hangilerinin icrai nitelikte olduğunun ortaya konmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

Bu çalışmada ortaya konulan önemli tespitlerden biriside; ÇED süreci içerisinde yer alan Bakanlık, proje sahibi ve ilgili halk üçlüsünden, yatırımın gerçekleşmesi için bakanlık ve proje sahibinin birlikte hareket ediyor olmasından dolayı, halkın süreçte tek başına kalarak ve idari yargı yollarına başvurmasına neden olduğudur. Bu sebeple böyle bir izlenime sebep olmamak için ÇED sürecinin, bir Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluş tarafından yönetilmesinin araştırılması ve halkın bu sürece aktif olarak katılarak görüş ve önerilerinin dikkate alınmasının sağlanması halinde ÇED' in amaçlarını daha uygun hareket edilmiş olacağı belirtilmiştir (Erol, 2012).

ÇED' in ülkeler içerisinde yerleşmiş olan çevre kavramlarının farklı olmasından ötürü, çeşitli ülkelerde farklı algılanabildiği görülse de; özüne bakıldığında bir önleme yaklaşımı olduğu, bozulan çevrenin düzeltilmesi için harcanacak kaynakların faaliyet öncesinde alınacak önlemlerden daha fazla olması sebebiyle ortaya çıktığı genel geçer bir ÇED kabulü olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan ÇED önleme ilkesini esas aldığından çevre bilinci ve hareketinin alt yapısını oluşturduğu söylenebilir (Akkaş, 2012).

Akkaş (2012) çalışmasında; alt ölçekli havza planları ile bölgesel kalkınma planları arasında uyum olmadığından, çarpık kentleşme sanayileşme ile kentsel ve kırsal gelişmelerin doğru yönlendirilemediğini, kullanma- koruma dengesinin oluşturulamadığını, hassas alanların yeterince korunmadığını dolayısıyla bu plansızlığın ÇED uygulamalarını da olumsuz etkilediğini tespit etmiştir. Çevre Düzeni Planları (ÇDP) çevresel açıdan muhataplarını doğru yönlendirmesi gerekirken planların oluşumunda görev alan kurum/kuruluş veya kişilerin ciddiyetsizlikleri ve planların orta- uzun vadeye hitap etmesi gerekirken sadece günümüz koşullarını yansıtacak şekilde hazırlanması istenmeyen sonuçları ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda alt ölçekli planların Çevre Düzeni Planları ile uyumlu bir şekilde hazırlanmasının ÇED sürecindeki uygulamalar çok daha kolaylaştıracak ve ÇED sürecindeki en önemli aşamalardan biri olan yer seçiminin sağlıklı belirlenmesini sağlayacağı belirtilmiştir.

Bilge (2012) çalışmasında; Türkiye'de ekonomik kalkınmanın yanında çevre olgusunun uzun yıllarca ikinci plana atıldığı, önceleri ortaya çıkan kirletip temizleme politikaların daha sonra kirliliği önleme politikalarına dönüştüğü ve bununla birikte sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun çözüm arayışlarının geliştirildiği saptanmıştır. Sanayinin gelişmesiyle birlikte getirdiği çevre kirliliği, başta dünya olmak üzere ülkemizde de çevre analizlerini gerekli kılmış, ÇED' in yer seçimi başta olmak üzere yatırımların ilk evrelerinde ortaya çıkacak çevre sorunlarını tespit etmedeki başarısı ve teknoloji kullanımıyla birlikte birçok noktada kirliliğin önüne geçmeyi hedefleyen yapısı sebebiyle günümüzde ÇED bir rapordan ziyade sürekli geliştirilmesi gereken bir eyleme dönüşmüştür.

ÇED uygulamalarının başarıya ulaşması adına; çevresel ölçümlerin doğru ve düzenli olarak yapılabilmesi için teknik donanımın yeterli olması, bilimsel yöntem ve teknikleri kullanabilecek uzman kadroların bulunması, halkın çevre konusunda bilinçli olması ve katılımının yüksek düzeyde olmasının faydalı olacağı belirtilmiştir. Halkın katılımının en etkili şekilde yerel yönetimler düzeyinde gerçekleşeceğinden ve ÇED yerel yönetimleri doğrudan ilgilendirdiğinden yetki ve sorumluluk bakımından yerel yönetimlerin misyonunun önemi ortaya konulmuştur. Bu çalışmada ÇED' in karşılaştığı en büyük sorun olarak çevresel yönden belirsizlik taşıyan yatırım projeleri olduğu, bu sorunun ÇED çalışmalarına başlarken ön inceleme aşamasında ayrıntılı çalışma yapılarak aşılabileceği belirtilmiştir. ÇED' in başarıya ulaşması adına uzun vadeli çevre programlarının yapılarak ulusal ve uluslararası çevre koruma kuruluşlarına katılım sağlanıp belirli bir standarda ulaşmak ve o standardı korumak hedefinde olunmalıdır (Bilge, 2012).

Aydınol (2016) çalışmasında; ÇED sürecinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için kilit aşamalardan biri olan halkın katılımının raporun biçimlendirilmesinden itibaren sürece entegre edilerek raporun nihai edilmesinde halkın görüşünün etkinliğinin arttırılması gerektiğini belirtmiştir.

ÇED' in olmazsa olmaz özelliklerinden birinin, katılımcılık olduğu ancak ülkemizde uygulanan ÇED süreçlerinde en sıkıntılı aşamalarından birisinin de halkın katılımı süreci olduğu vurgulanmıştır. HES projelerine yönelik toplumun farklı kesimlerinden

gelen görüşler, protestolar ve iptal edilmesi için mahkemelere yapılan başvurular, halkın katılımı sürecinin istenilene şekilde yürütülemediğinin bir göstergesi olarak saptanmış, yöre halkının çevresel kaygılarını azaltan etkin bir halkın katılımı sürecinin sağlıklı bir yatırım sürecini yaratacağı öne sürülmüştür. Bununla birlikte ÇED sürecinin güçlendirilmesi ve etkinliğinin arttırılması için proje sahibi, ÇED ekibi, değerlendirme ve onay mercii, projeden etkilenmesi muhtemel halk gibi tüm paydaşlar açısından karşılıklı güven ve şeffaflık içerisinde yürütülmesi gerektiği, raporların objektif ve güvenilir bilgiler doğrultusunda şekillenmesinin sürdürülebilir kalkınma içinde önemli olduğu vurgulanıştır (Aydınol, 2016).

Erkan (2016) çalışmasında; ülkemizde yürütülen ÇED uygulamalarının proje/tesis bazlı olmasından ötürü ÇED süreçleri içerisindeki kümülatif çevresel etki değerlendirmesinin yeterli olmadığı, SÇD' in uygulanmaya başlanması ile kümülatif çevresel etki değerlenmesinin tam anlamıyla sağlam zemine oturacağı etkilerin tespiti yapılmıştır.

Erkan (2016)'nın yapmış olduğu bu çalışma içerisinde Bakanlıkta çalışan konunun uzmanlarınca yapılan görüşmelerin sonucunda; ÇED Raporlarının bilimsel ve teknik açıdan yeterliliğine karar verebilmek için, faaliyetin özelliği ve yeri dikkate alınarak, ihtiyaç duyulan bilgilerin niteliğinin ve niceliğinin belirlenmesinin gerektiği, ÇED Raporları birbirinin kopyası şeklinde; yöreye has coğrafi, sosyal, iklimsel vb. hiçbir özelliğin dikkate alınmadan ve yöre halkına, yörenin özellikleri danışılmadan kurumların matbu verileriyle yüzeysel tespitlerle yapıldığı, ÇED Raporları hazırlanırken, o proje kapsamında özellikli önem arz eden konularda saha çalışmaları (jeoloji, hidrojeoloji, flora, fauna, hidroloji vb.) yeterli düzeyde olmadığı, faaliyete geçen projelerin, ÇED Raporunda verilen taahhütlere uyup uymadığı düzenli olarak takip edilmediği, ÇED Raporları için verilen özel formatın tüm başlıklarının firmalarca detaylı olarak irdelenemediği tespit edilmiştir.

ÇED konusunda uzman kişilerce yapılan birebir görüşmeler sonucunda halkın katımı toplantısının amacına ulaşılabilmesi için; hali hazırda ÇED sürecinin başlangıç aşamasında yapılan toplantının, ÇED' in nihai aşamasından önce de yapılarak ÇED'

in son hali ile verilecek karar hakkında için halkın bilgilendirilmesi gerektiği önerisi getirilmiştir (Erkan, 2016).

Kılıç (2017) çalışmasında; enerji nakil hattı gibi çizgisel projelerin ÇED çalışmalarında koridor analizinin, projenin planlanma aşamasında daha doğru bir eleme yöntemi olduğu, koridor analizi ile birlikte kümülatif etkilerin de saptanarak ÇED sürecinin daha sağlıklı bir şekilde ilerleyeceği vurgulanmıştır. Ayrıca gene ÇED süreci başlamadan koridor analizi ile birlikte SÇD çalışmalarının yapılmasının projenin çevresel verimini arttıracağı, ÇED sürecinin yasal süresini kısaltacağı ve çevresel boyutunun tam değerlendirilmesini sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

Bek (2018) çalışmasında; çevre ve kalkınmanın dengeli bir şekilde yürütülmesi için birçok ülkenin çevre politikalarının merkezinde "sürdürülebilir kalkınmanın" yer aldığı, günümüz dünyasında sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenlerinden bir tanesin de ÇED süreçlerinin olduğu belirtilmiştir.

Ekonomik kalkınmışlık ve kalkınmada devamlılık hemen her devletin temel hedefleri arasında yer almakta olup, kalkınmanın çevreye zarar vermeden sağlanmasının da sağlıklı bir yaşam için gerekli olduğu belirtilmiştir. Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahip olan halkın, ÇED' e konu olan projeden olumsuz etkilenmemesi adına ÇED süreçlerinin doğru temeller üzerinde bilimsellik ve teknik açıdan yeterli profesyonellerce halkın görüş ve önerilerini rapora yansıtarak ve karşılaşılacak sosyal problemleri çözüme kavuşturulmasıyla mümkün olacağı belirtilmiştir. Halkın katılımı süreçleriyle faaliyet sahibi ile halk birlikte hareket etme kültürünü oluşturmak suretiyle daha sağlıklı bir ÇED sürecinin ortaya çıkacağı, halkın katılımının çerçevesinin genişletilerek farklı paydaşları da kapsayacak şekilde yeniden düzenlemesinin yararlı olacağı vurgulanmıştır (Bek, 2018).

Öztürk (2018) çalışmasında; örnek enerji yatırımları ile ilgili ÇED ve Çevresel Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) süreçleri incelenerek, bu süreçlerin farklı yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bununla gerek yatırımcılara ve bu konuyla ilgili çalışan uzmanlara gerekse resmi kurum ve kuruluşlardaki karar vericilere bir ön kaynak oluşturulması amaçlanmıştır. Bu çalışma ile ÇED ve ÇSED süreçleri ile ilgili

farkındalığın artmasının beklendiği, yatırımcılar tarafından projelerin teknik boyutuyla ilgili öngörülebilir aksaklıkların yanında projelerin etki alanında yaşayanlardan kaynaklanabilecek ve genellikle göz ardı edilen sıkıntıların başlangıç aşamasında çözüme ulaştırılması veya öngörülebilir hale getirilmesi zaman ve maddi kayıpları önleyebileceği ifade edilmiştir.

Velioğlu (2019) çalışmasında; HES' lerin ÇED süreçlerinin her bir proje özelinde tek başına değerlendirilmesinin sakıncalarına değinilmiş olup; bir akarsu havzası üzerinde ve havzayı oluşturan farklı akarsu kollarında yapılması planlanan tüm HES projelerinin dikkate alınarak kümülatif etkilerinin ortaya konulması, havzada yer alan diğer sektörlerin tespit edilmesiyle akarsu ekosistemini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde enerji üretimi projelerinin planlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. HES projeleri için ÇED' in her halükarda zorunlu olması, bunun yanında gelişen ÇED süreçleri içerisinde ortaya çıkan ve çevre kaynakları açısından sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen SÇD sürecine geçilmesi gerektiği özellikle orman ve su kaynakları ile biyolojik çeşitlilik alanları üzerinde yapılacak faaliyetler için SÇD uygulanmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir.

Suphan (2020) "İdare Hukuku Boyutuyla Çevresel Etki Değerlendirmesi" adlı çalışmasında; ÇED süreci sonunda idarenin verdiği karar proje sahibinin aleyhine olması halinde, büyük bir yatırım, emek ve zaman tahsis etmiş olan yatırımcı tarafından; çevre üzerinde olumsuz etkileri olabilecek bir projeye onay verilmesi halinde ise projeden etkilenen bölge halkı tarafından ÇED Kararının idari yargıya taşındığı belirtilmiştir. Dolayısıyla bu olumsuzluğun önüne geçmek adına ÇED'in yetkili idare tarafından kolaylıkla değiştirilebilen yönetmelik ile düzenlenmesi yerine sonuçları itibariyle herkesi etkileyen ÇED kararlarının çıkarılacak ÇED Kanunu çerçevesinde verilmesinin daha uygun bir yaklaşım olacağı önerilmiştir.

ÇED sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesinde yetkili Bakanlığın fonksiyonun son derece önemli olduğundan Bakanlık personelinin yetenek ve kapasitelerinin artırılmasına yönelik uluslararası eğitim faaliyetlerinden faydalanması sağlanmalı ve ÇED kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik projelerin hazırlanması gerekmektedir (Suphan, 2020).

Sonuç olarak çok önemli tarihi, kültürel ve doğal güzelliklere sahip olan Türkiye'nin bu değerlerini korumak, atalarımızdan miras kalan zenginlikleri gelecek nesillere aktarabilmek için ÇED' in en etkili araçlardan biri olduğunun farkına vararak bu ciddiyetle uygulamak, aynı zamanda ÇED' i gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin yatırım ve kalkınma hamlelerinin önündeki bir engel olmaktan çıkararak sürdürülebilir kalkınma politikalarıyla yatırımlara yön veren bir yapı kazanmasını sağlamak gerekmektedir.

5. MATERYAL VE METOD

5.1 Materyal

Kastamonu sınırları içerisinde gerçekleştirilmesi planlanan ÇED Yönetmeliği Ek- 1 Listesi kapsamında yer alan farklı projelere ait nihai ÇED raporları, bu raporlar arasından herhangi bir sebeple mahkemeye başvuru yapılan projeler hakkındaki şikayet dilekçeleri, mahkeme sürecinde atanan bilirkişilere ait raporlar ve mahkemenin vermiş olduğu kararlar ile NetCAD ve Google Earth programları materyal olarak kullanılmıştır.

Ayrıca incelenen ÇED raporlarının hazırlama ve değerlendirme sürecinde tabi oldukları ÇED Yönetmelikleri ile halihazırda yürürlükte olan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği de karşılaştırma amacı ile kullanılmıştır.

5.2 Metod

Bu çalışmada öncelikle halihazırda yürürlükte olan ÇED Yönetmeliğine tabi olan projelerin hangi aşamalardan geçtiğini gösterir şekiller ile birlikte ÇED sürecinin akışı ortaya konulmuştur. Bu akış içerisinde ÇED raporunun içeriğinin ne şekilde doldurulması gerektiğine dair tespitlerde bulunulmuştur. Aynı zamanda ÇED'in ilk ortaya çıkışı ile birlikte dünyada ve ülkemizde ki tarihsel gelişimine kısaca değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında literatür taraması yapılarak özellikle çalışmamızın sonuç ve öneriler kısmına katkı sağlayabilecek araştırmaların bulgularına atıflarda bulunulmuştur. Bu hususta çalışma konumuz itibariyle hem teknik hem de sosyal boyutu olan ÇED süreciyle alakalı fen ve sosyal bilimler enstitüsü tarafından kabul görmüş bir tarafıyla hukuk çerçevesinden de bakılan örnek tezler incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü aşamasına Türkiye genelindeki ÇED Raporları, Kastamonu İli sınırları içerisindeki ÇED Raporları ve bu raporlar ile ilgili verilen kararların yüzdelik olarak neye karşılık geldiği saptanmıştır. Bunun yanında Kastamonu İli

sınırları içerisinde verilen ÇED kararlarının sektörel dağılımı gösterilmiş, herhangi bir sebeple iptal edilen (mevzuat gereği, mahkeme kararı) ÇED karar sayıları ortaya konulmuştur.

Son aşamada mahkemelerce iptal edilen ÇED Kararlarına ilişkin mahkeme süreçlerinde ilk verilen başvuru dilekçeleri, dilekçelerde iddia edilen hususların nihai ÇED Raporlarındaki karşılıkları, mahkemece atanan bilirkişilere ait bilirkişi raporları ve ÇED kararları ile ilgili mahkemelerin vermiş olduğu nihai kararlar incelenerek iptal edilen ÇED kararlarının iptal gerekçelerinden yola çıkarak ÇED Raporlarının içeriğinin, kalitesinin ve etkinliğinin artırılmasına yönelik öneriler ortaya konmuştur. Bununla birlikte korunan alanlar ile mahkeme sürecine taşınan dosyaların yerlerini haritalara aktarabilmek için NetCAD programı kullanılmış program üzerinden girilen koordinatlar ile oluşturulan alanlar Google Earth programına aktarılarak elde edilen görüntülerden proje etki alanları ve korunan alanlara uzaklıkları tespit edilmiştir.

Ayrıca ÇED süreçlerinin hukuk ile uyum içerisinde yürütülmesine ilişkin sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

5.3 Kastamonu İli

Kastamonu İli, 41 derece 21' kuzey enlemi ile 33 derece 46' doğu boylamları arasında Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinin batısında yer alan ve doğusunda Sinop, batısında Bartın ve Karabük, güneyinde Çankırı ve güneydoğusunda Çorum illeri ile komşu olan bir konuma sahiptir. İlin kuzey kısmının tamamı Karadeniz'e kıyı oluşturmakta birlikte sahil şeridi uzunluğu 170 km'dir. Kastamonu sahip olduğu bu sahil şeridi uzunluğu ile Karadeniz'e en uzun kıyısı olan il konumundadır. 13.108 km² alan üzerinde yer alan Kastamonu, Türkiye topraklarının %1,7'sini oluşturmaktadır. İl merkezinin denizden yüksekliği 780 metre olup, İlin ortalama olarak deniz seviyesinden yüksekliği 775 metredir (URL-4, 2021). Kastamonu İlçeleri gösterir harita Şekil 5.1'de verilmektedir.

Şekil 5.1 Kastamonu İlçeleri (URL-4, 2021).

Kastamonu'nun yüzölçümünün %74,6'sı dağlık ve ormanlık, %21,6'sı plato ve %3,8'i ovalardan oluşur. Arazi vasfı dağılımdan anlaşılacağı üzere ilin tarıma elverişli geniş alanları olmamakla birlikte vadiler etrafında küçük ovalar göze çarpar. Bunlardan Daday ve Taşköprü ovalarını içine alan Gökırmak ile Tosya tarım alanlarını kapsayan Devrez Vadileri hatırı sayılır oranda tarımın yapıldığı alanlar olarak öne çıkar. Ayrıca Araç, Cide ve Devrekani akarsu yatakları çevresinde de ekim ve dikime elverişli alanlar bulunmaktadır. Yaralıgöz Dağı (1985m.), Göynük Dağı (1770m.), Dikmen Dağı (1471m.), Kurtgirmez Dağı (1450 m.) ,Güruh Dağı (1493m.), Ballıdağ (1400 m.) lsırganlık Dağı, Harami Dağı ve Elek Dağı önemli yükseltileri teşkil etmektedir. İlin güneyinde ise Ilgaz Dağları uzanmaktadır. Ilgaz Dağları yüksek ve devamlı olup, kuzeyde Gökırmak ve Araç Çayı, güneyde ise Devrez Çayı vadileri ile sınırlanmıştır. İlin en yüksek noktası Çatalılgaz tepesidir (2565m.) (URL-5, 2021).

Dağlık araziler bakımından zengin olan Kastamonu ilinin kuzey bölgesinde Batı Karadeniz Dağları yer almaktadır. İl merkezinin kuzeyinde Küre Dağları, güneyinde

ise Ilgaz dağları bulunmaktadır. Karadeniz'de Küre Dağları Milli Parkı en zengin flora ve faunaya sahip bölgelerden biridir. Geyik, karaca, ayı, kurt, tilki, çakal, tavşan, yaban domuzu, ötücü ve yırtıcı kuşlar ile çeşitli sürüngenler ilin zengin faunasını oluşturmaktadır. Sahip olduğu özellikleriyle Türkiye'deki doğa yürüyüşü yerleri arasında önemli bir yere sahip olan park, 2012 yılında Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF-World Wildlife Fund) ve doğa turizmi konusunda faaliyet gösteren Molecaten Grup tarafından kurulmuş Korunan Alanlar Ağı (PAN- Protected Area Network) organizasyonu tarafından Avrupa'da seçkin milli parklara verilen Pan Parks sertifikasını almıştır. Bu nedenle sadece Küre Dağları Milli Parkı bile doğa turizmi değeri yüksek bir yer olarak ifade edilebilir (URL-6, 2021).

Ilgaz Dağı Milli Parkı karaçam, kızılçam, köknar hâkim olmak ağaç türlerinden oluşan bir bitki örtüsüne sahiptir. Bol yağış alan bir bölge olması sebebiyle akarsularının da bütün bir yıl su oranı yüksektir. Bu koşullar karaca, geyik, yaban domuzu, kurt, ayı, tilki gibi yaban hayatı türlerine uygun yaşama alanı yaratmaktadır. Bunlara ek olarak, endemik bitki türlerine de bünyesinde barındırmaktadır. Ayrıca Ilgaz Dağı Milli Parkı kış turizmi için de önemli bir kaynaktır (URL-7, 2021).

Kastamonu ili sınırları içerisinde yer alan turizm potansiyeli yüksek yerler arasında Aydos Kanyonu, Çatak Kanyonu, Ilgarini Mağarası, Saprunalınca Mağarası, Valla Kanyonu, Mantar Mağarası, Dipsizgöl, Kılıçlı Mağarası Kuyluç Mağarası, Ejderha Ağzı Mağarası, Horma Kanyonu, Ilıca Şelalesi, Hanönü Gürleyik ve Gökçeağaç şelaleleri, Ersizler Vadisi, Devrekani baraj gölleri olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca Azdavay Suğla Yaylası, Pınarbaşı Kokurdan Yaylası, Daday- Ballıdağ, Araç yaylaları gibi yaylaların bulunduğu bu alanlar, yaz-kış doğaya yönelik faaliyetler için uygun alanlardır (Oktay vd., 2016).

Kastamonu İlinde kırsal kesimde yaşayan halkın tarım ve hayvancılık ile geçimini sağladığı, Merkez İlçe ve Tosya İlçesinde ağaç ve orman ürünleri sanayiinde faaliyetler gösterildiği, Küre ve Hanönü İlçelerinde bakır madeni; Pınarbaşı, Azdavay, Daday İlçeleri başta olmak üzere hemen hemen çoğu ilçesinde mermer madenciliği üzerinde faaliyetler yapıldığı görülmektedir.

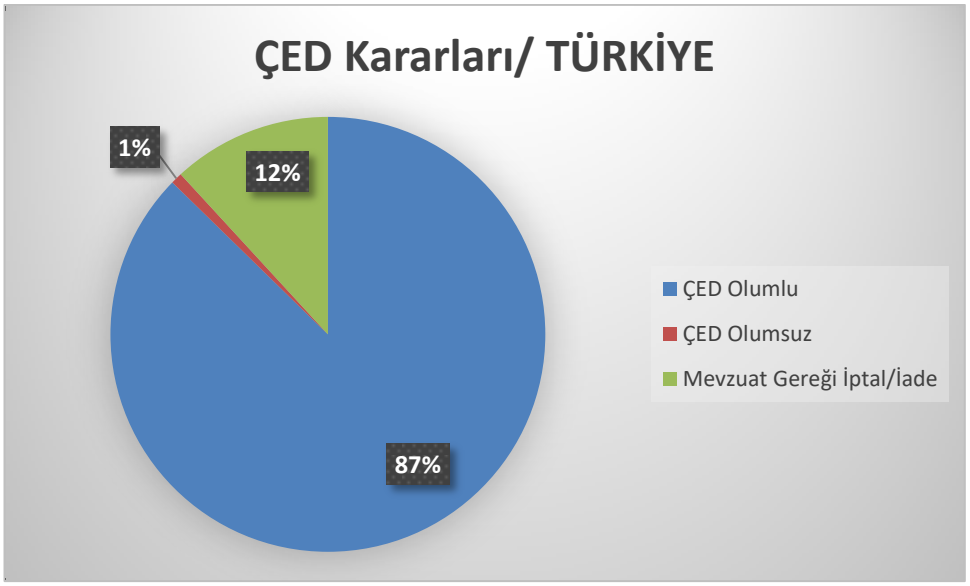
Kastamonu ilinde bulunan 2 milli parkın yanı sıra, 4 tabiat parkı, 4 tabiat anıtı, 4 yaban hayatı geliştirme sahası, 2 muhafaza ormanı, 22 gen koruma ormanı, 7 tohum meşceresi, 2 tohum bahçesi ile Türkiye'nin bio-çeşitlilik bakımından en önemli bölgelerinden biri olduğunun göstergesidir.

Bununla birlikte Eko Turizm faaliyetleri açısından önemli derecede bir potansiyele sahip Pınarbaşı ve Azdavay ilçeleri, atçılık ve binicilik sporu ile atlı terapi merkezleri açısından Daday İlçesi, el değmemiş koy ve deniz turizmi bakımından Cide ve Çatalzeytin ilçeleri merkezde bulunan çok sayıda türbe, han ve konakları ile Kastamonu doğru projelerin hayata geçirilmesiyle Ulusal ve Uluslararası çapta cazibe merkezi haline gelebilecek bir ilimizdir.

6. BULGULAR

6.1 Türkiye'de Verilen ÇED Kararları

Bu araştırmada kapsamında 17/12/2021 tarihi itibariyle Türkiye genelinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği Ek- 1 Listesi kapsamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına sunularak sonuca bağlanan toplam 7409 adet ÇED kararının bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlar içerisinde 6469 adet "ÇED Olumlu", 63 adet "ÇED Olumsuz" ve 877 adet "Mevzuat Sebebiyle İptal/İade" kararı bulunmaktadır. Türkiye genelindeki ÇED kararlarının dağılımı Şekil 6.1'de verilmektedir.

Şekil 6.1 ÇED Kararlarının Dağılımı (Türkiye)

Yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere verilen tüm kararlar içerisinde "ÇED Olumsuz" kararı %1 gibi düşük bir oranda kalmakla birlikte; genellikle ÇED süreci içerisinde komisyon üyeleri tarafından verilen görüşler doğrultusunda verilen iptal/ iade kararları %12'lik bir kısmı temsil etmektedir. "ÇED Olumlu" kararlarına ait oranın bu denli yüksek olması ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının vermiş olduğu bu karar itiraz gerekçelerini artırmış ve kararların mahkemeye taşınarak iptaline yönelik davaların açılmasına sebep olmuştur. Oysa süreci baştan sona koordine eden yetkili iradenin yani Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği

Bakanlığının komisyon üyesi kurumlar uygun görüş verse dahi sonuçlanan mahkeme kararlarından bir sonuç çıkararak "ÇED Olumsuz" kararını verebilmesi gerekmektedir. ÇED kararları nihai bir izin niteliği taşımadığı ve bölgesel ve yerel olarak farklı değişkenleri muhteva ettiği için standarda bağlanarak mevzuat açısından sıkıntı yoksa olumlu karar verilebilir gibi bir algı yanlıştır. Bu hususta karar verici mekanizmalar etkilenmesi muhtemel yöre halkının görüş, öneri ve çekincelerini (teknik, sosyal, ekonomik vb.) dikkate alarak tüm değerlendirmelerden sonra dosyanın yürütümünden sorumlu uzman personelin kanaatinden de yola çıkarak bir karar oluşturması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

6.2 Kastamonu İlinde Verilen ÇED Kararları

Yaptığımız araştırmalar neticesinde 17/12/2021 tarihi itibariyle Kastamonu İli sınırları içerisinde (komşu illerle ortak yürütülen projeler hariç) Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği Ek- 1 Listesi kapsamında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına sunularak sonuca bağlanan toplam 66 adet kararın bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlar içerisinde 49 adet "ÇED Olumlu", 1 adet "ÇED Olumsuz", 12 adet "Mevzuat Sebebiyle İptal/İade" ve 4 adet "Mahkeme Kararıyla İptal" kararı bulunmaktadır. Kastamonu ili sınırları içerisinde yapılması planlanan projelere (Ek-1) ait nihai ÇED kararları Tablo 6.1'de verilmiştir.

Tablo 6.1 Kastamonu İli Sınırları İçerisinde Yapılması Planlanan Projelere (Ek-1) Ait Nihai ÇED Kararları

NO	PROJE ADI	SEKTÖR	İLÇE	KARAR TARİHİ	KARAR ŞEKLİ
1	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Tosya	20.10.1997	Olumlu
2	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Devrekani	18.03.1998	Olumlu
3	Ilgaz Tünel Geçişi	Ulaşım Ve Kıyı Yatırımları	Kastamonu	7.06.1999	Olumlu
4	Manganez Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Tosya	8.06.2001	Olumlu
5	Tersane Tesisi	Ulaşım Ve Kıyı Yatırımları	İnebolu	12.11.2007	Olumlu
6	Tersane	Ulaşım Ve Kıyı Yatırımları	Cide	14.01.2008	Olumlu
7	Kırık Barajı Projesi	Enerji Yatırımları	Merkez	4.02.2008	Olumlu
8	Tersane	Ulaşım Ve Kıyı Yatırımları	Cide	29.07.2008	Olumlu
9	Ebru 1-2 Reg. HES	Enerji Yatırımları	Bozkurt	20.10.2008	Olumlu
10	Berke Regülatörü Ve HES	Enerji Yatırımları	Cide	10.07.2009	Olumlu
11	Krom Ocağı Ve Krom Zenginleştirme Tesisi Kapasite Artışı	Petrol Ve Madencilik	Devrekani	14.7.2009	Olumlu
12	Cide Regülatörü Ve HES	Enerji Yatırımları	Cide	15.10.2009	Olumlu- **Mahkeme Kararı İle İptal- 2009/7 Sayılı Genelge Gereği Yeniden Başvuru Yapılmış**
13	Katı Atık Bertaraf Tesisi	Atık Kimya Tesisleri	Devrekani	2.11.2009	Olumlu

Tablo 6.1'in devamı

14	Kum-Çakıl (Ariyet) Ocağı, Kırma-Yıkama-Eleme Tesisi Ve Hazır Beton Üretim Tesisi	Petrol Ve Madencilik	Cide	19.8.2010	Olumlu
15	Tekne İmal Yeri (Gemi, Yat Ve Teken İmal, Bakım-Onarım Tesisi) Projesi	Ulaşım Ve Kıyı Yatırımları	Cide	19.8.2010	Olumlu
16	Zala Reg. Ve HES	Enerji Yatırımları	Araç	8.11.2010	Olumlu
17	Kuzukaya-1 Regülatörü Ve Hes, Kuzukaya-2 Regülatörü Ve Hes	Enerji Yatırımları	Araç	25.3.2011	Olumlu
18	Samatlar Regülatörü-HES Malzeme Ocakları, Kırma-Yıkama Eleme Tesisi Ve Beton Santrali	Enerji Yatırımları	Araç	28.3.2011	Olumlu
19	Dağlı Köyü Taş Ocağı,Konkasör Tesisi Ve Depo Sahası Projesi	Petrol Ve Madencilik	Şenpazar	8.6.2011	Olumlu
20	Krom Ocağı Ve Krom Zenginleştirme Tesisi Kapasite Artışı Ve Alan Genişletmesi	Petrol Ve Madencilik	Devrekani	26.8.2011	Olumlu
21	Aybige Regülatörü Ve HES (6,54 MWM, 6,39 Mwe)	Enerji Yatırımları	Devrekani	7.9.2011	Olumlu
22	Kum-Çakıl Ve Ariyet Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Merkez	8.2.2012	Olumlu
23	Obrucak Barajı HES., Malzeme Ocakları, Kırma Eleme Tesisi, Hazır Beton Tesisi Ve Yıkama-Eleme Tesisi	Enerji Yatırımları	Taşköprü	22.3.2012	Olumlu
24	Kızılçam Reg. Ve HES.	Enerji Yatırımları	İhsangazi	27.3.2012	Olumlu
25	Kalker Ocağı	Petrol Ve Madencilik	İnebolu	30.7.2012	Olumlu
26	Yunuslar Reg. Ve Hes (8,20 Mwm/7,96 Mwe)	Enerji Yatırımları	Çatalzeytin	15.8.2012	Olumlu

Tablo 6.1'in devamı

27	Kalker Ocağı Ve Kırma Eleme Tesisi	Petrol Ve Madencilik	Çatalzeytin	5.9.2012	Olumlu
28	Ilıca Regülatörü Ve Hes, Kırma Eleme Tesisi Ve Beton Santrali	Enerji Yatırımları	Azdavay	7.11.2012	Olumlu- **Mahkeme Kararı İle İptal**
29	Zerve-1 Regülatörü Ve HES (4,72 MWM/4,48 Mwe)	Enerji Yatırımları	İnebolu	7.6.2013	Olumlu
30	Zerve-2 Regülatörü Ve HES(4,032 MWM/3,830 Mwe)	Enerji Yatırımları	İnebolu	7.6.2013	Olumlu
31	Bakır Ocağı Kapasite Artışı, Zenginleştirme Tesisi, Atık Depolama Tesisi, Atık Depolama Tesisi Ve Beton Santrali	Petrol Ve Madencilik	Hanönü	3.7.2013	Olumlu
32	Kuzköy Regülatörü Ve HES (1.816 Mwe/1.882 MWM)	Enerji Yatırımları	Çatalzeytin	30.9.2013	Olumlu
33	Kastamonu Filyos Araç Barajı (Aktif Hacim (Sulama+Taşkın) 39.96 Milyon M3) Ve Sulaması, Hes (Toplam Kurulu Gücü 5 Mw), Taşkın Koruma Ve Malzeme Ocakları	Enerji Yatırımları	Araç	16.12.2013	Olumlu
34	Kalker Ocağı Ve Kırma-Eleme Tesisi Kapasite Artışı	Petrol Ve Madencilik	Merkez	24.4.2014	Olumlu
35	Krom Ocağı Ve Krom Zenginleştirme Tesisi 3. Kapasite Artırımı Ve Alan Genişletilmesi	Petrol Ve Madencilik	Devrekani	19.9.2014	Olumlu
36	Bakır Madeni Açık Ocak İşletmeciliği Kap. Art.	Petrol Ve Madencilik	Hanönü	4.2.2015	Olumlu
37	Mutlu Regülatörü Ve Hidroelektrik Santrali	Enerji Yatırımları	Cide-Doğanyurt	16.10.2015	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
38	47 Mw Enerji Santrali Projesi	Enerji Yatırımları	Merkez	18.11.2015	Olumlu

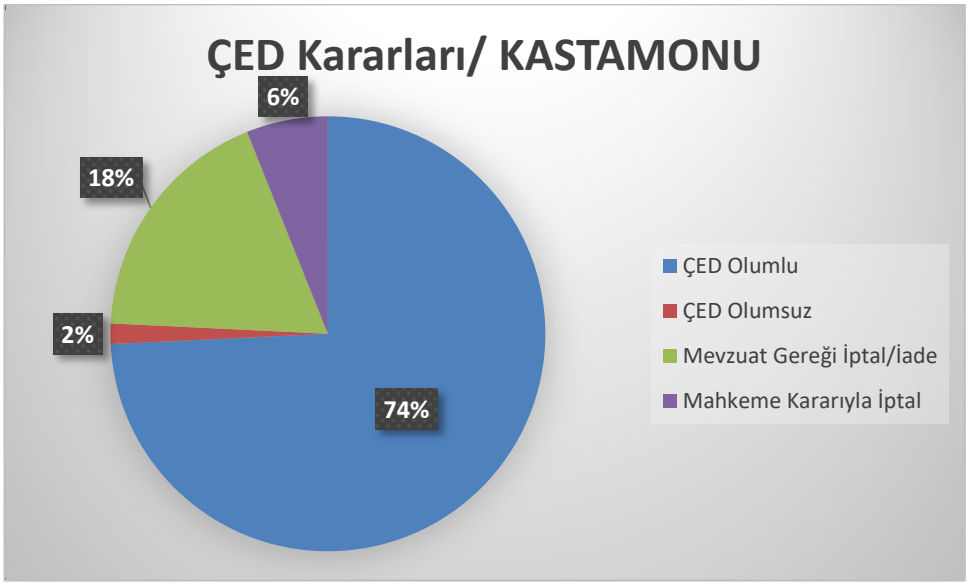
Tablo 6.1'in devamı

39	Kastamonu Atıksu Arıtma Tesisi	Atık Kimya Tesisleri	Merkez	28.11.2016	Olumlu
40	İnebolu Limanı Yenileme Ve Kapasite Artışı	Ulaşım Ve Kıyı Yatırımları	İnebolu	16.1.2017	Olumlu
41	Mermer Ocağı Kapasite Artışı	Petrol Ve Madencilik	Azdavay	28.4.2017	Olumlu
42	Eti Bakır A.Ş. Küre İşletmesi Kapasite Artışı	Petrol Ve Madencilik	Küre	8.6.2017	Olumlu
43	Deliklitaş Regülatörü Ve HES(4,16 Mwm/3,99 Mwe)	Enerji Yatırımları	Bozkurt	7.3.2018	Olumlu
44	Başköy Regülatörü Ve HES (4,45 Mwm/4,25 Mwe)	Enerji Yatırımları	Araç	7.3.2018	Olumlu
45	Cide Regülatörü Ve Hidroelektrik Santrali	Enerji Yatırımları	Cide	17.4.2018	Olumlu- **Mahkeme Kararı İle İptal**
46	Emirköy Regülatörü Ve HES (4,966 Mwm/4,768 Mwe)	Enerji Yatırımları	Merkez	22.5.2018	Olumlu
47	IV. Grup Kömür Ocağı Kapasite Artışı Ve Kırma-Eleme Tesisi	Petrol Ve Madencilik	Azdavay	5.12.2018	Olumlu
48	Mermer Ocağı Kapasite Artışı	Petrol Ve Madencilik	Daday	18.1.2019	Olumlu
49	Kaya Regülatörü Ve HES Projesİ (25.035 Mwm / 24,28 Mwe)	Enerji Yatırımları	İnebolu-Küre	18.4.2019	Olumlu- **Mahkeme Kararı İle İptal**
50	Cürümören Regülatörü Ve HES	Enerji Yatırımları	Daday	10.5.2019	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
51	Sabolu Regülatörü Ve HES (15,09 Mwm/14,79 Mwe)	Enerji Yatırımları	Şenpazar	14.5.2019	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
52	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Pınarbaşı	2.12.2019	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
53	Mermer Ocağı Kapasite Artışı Ve Kırma Eleme Tesisi	Petrol Ve Madencilik	Pınarbaşı	3.2.2020	Olumlu
54	Mermer Ocağı Kapasite Artışı	Petrol Ve Madencilik	Azdavay	21.2.2020	Olumlu

Tablo 6.1'in devamı

55	Bakır Ocağı, Zenginleştirme Tesisi Ve Atık Depolama Kapasite Artışı	Petrol Ve Madencilik	Hanönü	5.3.2020	Olumlu
56	Germeçtepe Barajı Gövde Yükseltmesi Ve Sulaması, Daday Budaklar Barajı Ve Sulaması İle Oyrak Barajı Ve Sulaması Projeleri Malzeme Ocakları, Kırma-Yıkama- Eleme Tesisi	Enerji Yatırımları	Merkez	2.6.2020	Olumlu
57	Kastamonu - Devrekani Tarıma Dayalı İhtisas (Besi) Organize Sanayi Bölgesi	Tarım Ve Gıda	Devrekani	11.11.2020	Olumlu
58	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Pınarbaşı	31.12.2020	**Mevzuat Gereği İptal/ İade (Mahkeme İptal Kararını Uygun Gördü)**
59	Kalker Ocağı Ve Kırma Eleme Tesisi Alan Artışı	Petrol Ve Madencilik	Ağlı	25.06.2021	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
60	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Pınarbaşı	30.06.2021	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
61	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Azdavay-Pınarbaşı	08.07.2021	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
62	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Pınarbaşı	02.09.02021	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
63	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Pınarbaşı	09.10.2021	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
64	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Azdavay-Pınarbaşı	14.10.2021	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
65	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Devrekani	04.11.2021	**Mevzuat Gereği İptal/ İade**
66	Mermer Ocağı	Petrol Ve Madencilik	Pınarbaşı	11.12.2021	**Olumsuz**

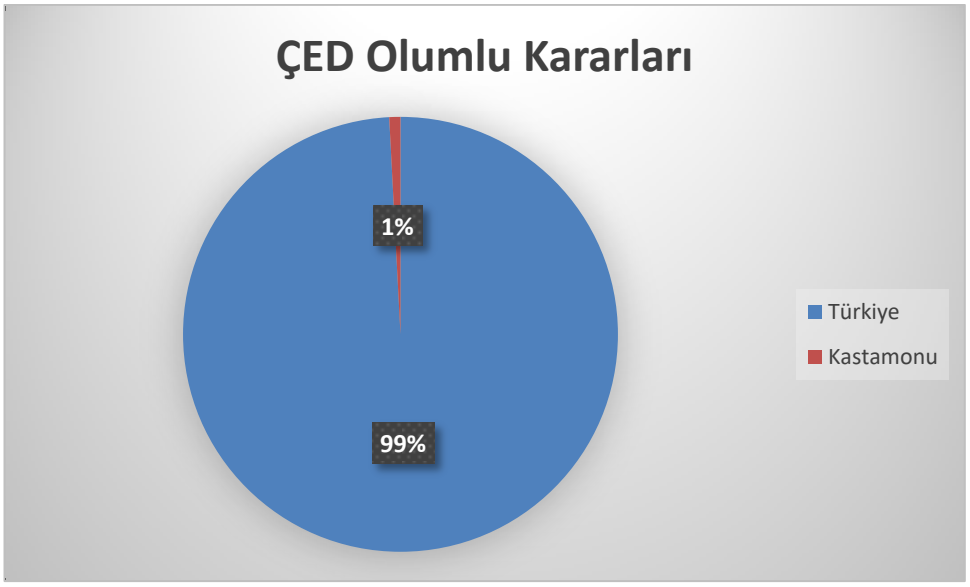
Tablo 6.1'de detayları verilen projelere ait ÇED kararları dağılımı Şekil 6.2'de verilmektedir.

Şekil 6.2 Kastamonu İli Sınırları İçerisinde Yapılması Planlanan Projelerde ÇED Kararlarının Dağılımı

Yukarıdaki şekilde belirtilen oranlara göre verilen "ÇED Olumlu" kararları ile "Mevzuat Gereği İptal/ İade" kararları Türkiye ortalamasına yakın olmakla birlikte, 1 adet "ÇED Olumsuz" kararı verilmiştir. Bunun yanında herhangi bir gerekçeyle mahkemeye taşınan ve mahkemece iptal edilen kararların bulunması, mahkeme kararlarının irdelenerek daha sağlıklı kararlar verebilmek adına altlıklar oluşturmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de verilen tüm "ÇED Olumlu" karalarını Kastamonu'da verilen tüm "ÇED Olumlu" karalarına oranı Şekil 6.3'te verilmektedir.

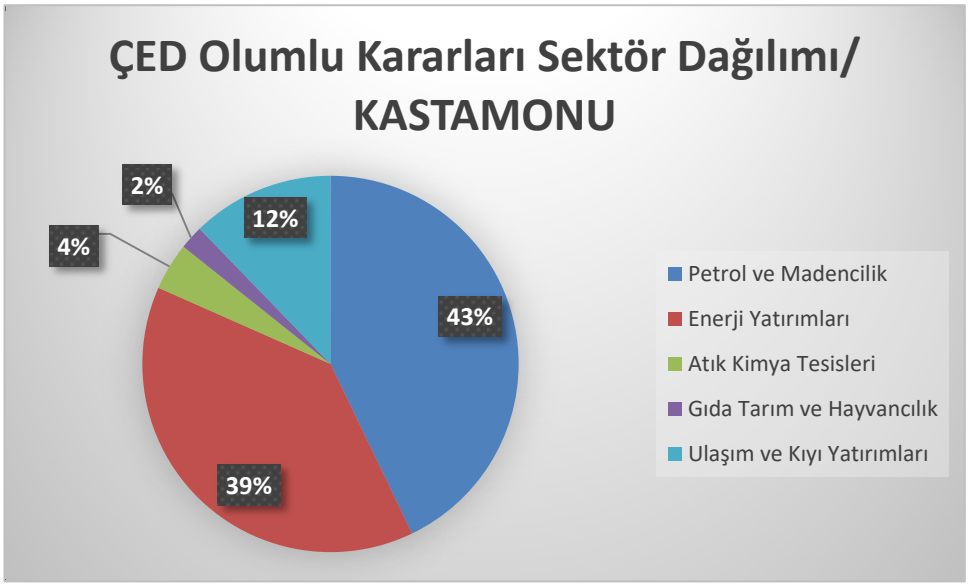

Şekil 6.3 Türkiye ve Kastamonu'da ÇED Kararlarının Dağılımı

Kastamonu'da verilen tüm "ÇED Olumlu" karaları Türkiye'de verilen tüm "ÇED Olumlu" karalarının yaklaşık %1'lik bir kısmını temsil etmektedir. Bu oran düşük gibi görünse de Türkiye'de bulunan il sayısı ve Kastamonu'nun nüfus yoğunluğu düşünüldüğünde büyükşehirler haricinde diğer Anadolu şehirlerinde karşılaşılabilecek bir oran olduğu düşünülmektedir.

Bir projenin ÇED Yönetmeliğine tabi olması halinde faaliyetine başlamadan ilk ve almakta zorunlu olduğu karar ÇED Kararı olduğundan, verilen ÇED kararları o bölgenin/ilin ekonomik gelirini de ortaya koymaktadır. Bu tezin amacı Kastamonu'nun faaliyet kollarına göre gelir düzeyini belirlemek olmamakla birlikte, İl genelinde ekonomik kazanç sağlanan iş kolları çevre açısından belirli bir kapasiteye ulaştıysa diğer iş kollarında ki altyapı değerlendirilerek çevre ile dost faaliyetleri ortaya koymak, alternatif göstermek ve yatırımcıyı yönlendirmek açısından önemlidir. Çünkü ÇED sürecinde yörenin/bölgenin/ilin taşıma kapasitesi önemli bir etkendir. Zira kümülatif etki değerlendirmesinin ÇED sürecine eklenmesi ve doğru işletilmesi sonucunda her istenilen yerde her projenin yapılamayacağı aşikardır. Kastamonu'da yürütülen faaliyetlerin nasıl şekillendiğini anlamamız açısından aşağıdaki şekli incelememiz gerekmektedir.

Kastamonu sınırları içerisinde yer alan projeler için verilen "ÇED Olumlu" kararlarından 21 tanesi Petrol ve Madencilik (Agrega, doğaltaş ve metalik madenler dahil) sektörüne, 19 tanesi Enerji Yatırımları sektörüne, 6 tanesi Ulaşım ve Kıyı Yatırımlar sektörüne, 2 tanesi Atık Kimya Sektörüne, 1 tanesi de Gıda, Tarım ve Hayvancılık sektörüne aittir. Kastamonu ilinde ÇED Olumlu kararlarının sektörel dağılımı Şekil 6.4'te verilmektedir.

Şekil 6.4 Kastamonu İlinde ÇED Olumlu Kararlarının Sektörel Dağılımı

Yukarıdaki şekilden ve verilen ÇED Olumlu karar sayılarından da anlaşılıyor ki; Kastamonu ili sınırları içerisinde yürütülen faaliyetlerin büyük bir kısmını Enerji Yatırımları faaliyetleri ile Petrol ve Madencilik faaliyetleri oluşturmaktadır.

Bunun yanı sıra hayvancılık faaliyetlerine oldukça elverişli olan Kastamonu'da ÇED Yönetmeliği Ek- 1 Listesi kapsamında sadece 1 adet olumlu karar bulunması İlin ekonomik gelir kaynaklarını mera vasıflı alanları nasıl değerlendirdiğini ortaya çıkarmak açısından önemlidir. Bunun iki sebebinin olduğu düşünülmektedir. Birincisi ilin hayvancılık konusundaki potansiyelinin ortaya çıkarılamamış olması, ikincisi de ÇED Yönetmeliği Ek- 1 Listesinde değerlendirilen hayvancılık tesislerinin kapasitesinin yüksek olmasıdır (5000 baş ve üzeri). İldeki hayvancılık faaliyetleri değerlendirildiğinde hayvancılık faaliyetlerinin genelde kırsalda küçük çapta yapıldığı, ÇED Yönetmeliği Ek- 1 Listesinde ki adedi karşılayabilecek ölçekte üretim yapılmadığı görülmektedir. Bu hususta çalışmalar yapılarak çiftçi organize

edilerek kooperatifler aracılığıyla yüksek kapasiteli hayvancılık tesislerinin kurulması, bu tesislerden çıkacak ürünlerin işleneceği gıda tesislerinin planlanması hayvansal atıklardan bio-gaz üretebilecek tesislerin yapılması hem ekonomik hem de çevresel açıdan sürdürülebilir bir yaklaşım olacaktır.

6.3 Kastamonu İlinde Mahkemeye Taşınan ÇED Kararları

Kastamonu ilinde yapılması planlanan faaliyetlere ilişkin hazırlanan 66 ÇED Raporu içinde mahkemeye taşınan 4 ÇED Raporu aşağıda detayları ile değerlendirilmiştir.

6.3.1 Kaya Regülatörü ve HES Projesi

Kastamonu İli, İnebolu ve Küre İlçeleri sınırları içerisinde Küre (Zarbana) Çayı üzerinde yapılması planlanan "Kaya Regülatörü ve HES (25,035MWm/24,28MWe)" projesine verilen ÇED Olumlu Kararının iptali için, yöre halkı tarafından Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı dava açılmıştır.

6.3.1.1 Kaya regülatörü ve HES projesi ÇED olumlu iptal kararı isteminin gerekçeleri

Davacı ÇED Olumlu Kararı verilmesine altlık oluşturan Nihai ÇED Raporu ile ilgili aşağıda maddeler halinde sunulan gerekçeler ile ÇED Olumlu Kararının iptalini talep etmiştir (Kastamonu İdare Mahkemesi, 12/02/2020 tarih, E.2019/634 ve K.2020/167).

1- Entegre tesisler için tek bir ÇED dosyası hazırlanması gerektiği, şalt tesisinin ve enerji nakil hattının ÇED raporu kapsamına alınmadığı,

2- Konkasör ve hazır beton santralinin çevresel etkilerinin raporda kısmi olarak değerlendirildiği,

3- Tesiste kullanılacak malzemelerin depolanacağı yerin rapor kapsamı dışında bırakıldığı,

4- Havza planlaması ve kümülatif etki değerlendirmesinin yapılmadığı,

5- Tesisin üzerinde kurulması planlanan Zarbana çayı üzerinde kurulan Çatak Barajından raporda söz edilmediği,

6- Can suyu hesaplamasının bilimsel gereklere uygun yapılmadığı ve bu konudaki kurum görüşlerinin dikkate alınmadığı,

7- Kesilecek ağaç sayısının yanlış hesaplandığı,

8- Proje sahasının 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planında önemli bitki ve orman alanı olarak gösterildiği ve korunması gereken bir alan olduğu,

9- Tarihi İstiklal yolu milli parkı ve koruma alanlarının projeden etkilenebileceği,

10- Karacehennnem boğazı kanyonu ve ersizler kanyonunun su toplama havzasına yakın yerde bulunduğundan tehdit altına girdiği,

11- Projenin iklim ve meteoroloji üzerindeki etkilerinin yanlış verilere dayandırıldığı,

12- Projenin tarım alanları ve hayvanlar üzerindeki etkilerinin raporda eksik değerlendirildiği,

13- Döküm sahalarının dere yataklarını üzerinde olumsuz etkileri olabileceği,

ileri sürülerek verilen ÇED Olumlu Kararının iptali istenilmektedir.

6.3.1.2 Kaya regülatörü ve HES projesi nihai ÇED raporunda iptal gerekçelerine karşılık olarak değerlendirilebilecek tespitler

1- Nihai ÇED Raporunda Kaya HES-1'de üretilecek enerjinin 5 km mesafedeki Kaya HES-2'ye bağlanacağı, Kaya HES-2'de üretilen enerjinin 11 km mesafedeki İnebolu Trafo Merkezine bağlanacağı belirtilmiştir. Üretilen bu enerjilerin 34,5 kV gücündeki trafo çıkışında düzenlenecek şalt panoları üzerinden iletileceği belirtilmiştir. 25/11/2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği Eklerinin iletim hatları ile ilgili maddelerinde 154 kV ve üzeri gerilimler ile iletim hattı mesafelerine göre bir değerlendirme yapıldığından 34,5 kV gücündeki proje nakil hattı ÇED Yönetmeliği kapsamı dışında kaldığından kümülatif bir etki değerlendirmesi istenmemiştir.

2- Konkasör ve Hazır Beton Tesisi ünitelerine ilişkin koordinatlar ÇED Raporunun EK.2.1 1/25.000 ölçekli genel yerleşim planında şantiye, konkasör ve hazır beton tesisi koordinatları olarak verildiği, EK.2.9 1/25.000 ölçekli Etki Alanı Haritasında yerinin işaretlendiği, rapor içerisinde de en yakın yerleşim yeri mesafelerinin bu ünitelerin işletimi esnasında meydana gelecek toz, gürültü..vs. etkilerin hesaplamalar yapılarak değerlendirildiği görülmektedir.

3- Kazı fazlası malzemelerin proje alanında belirlenen 4 adet döküm sahasında depolanacağı ÇED Raporu içerisinde belirtilmiş olup döküm sahalarına ilişkin koordinatlarda dosya içerisinde sunulmuştur. Döküm sahalarına ilişkin yerlerin ilgili kurumlardan görüş alınarak tespit edildiği belirtilmiş, 5 adet planlanan döküm sahasının Döküm Sahası- 2 alanının; Küre (Zarbana) Çayı yatağında yer alması sebebiyle depolama alanı olarak kullanılması DSİ 23. Bölge tarafından uygun görülmediğinden proje kapsamından çıkarılmıştır.

4- Havza Planlaması ile ilgili yetkili kurum bu projede de komisyon üyesi olan DSİ Genel Müdürlüğü olduğundan ÇED Sürecinin içerisinde kurum görüşleri alınarak süreç yürütülmüş havza planlaması çalışmasının yapılması gerekliliğini en iyi tespit edecek kuruluşta DSİ olduğundan böyle bir gereklilik ÇED süreci içerisinde görüş olarak bildirilmemiştir.

5- Nihai ÇED Raporunda Zarbana Çayı üzerinde Küre- Çatak Barajının varlığından bahsedilmekte olup DSİ'ye sunulan fizibilite raporlarının sonucunda Küre- Çatak Barajının projeye olan etkisinin çok az olacağı yönünde bir değerlendirme yapılmıştır.

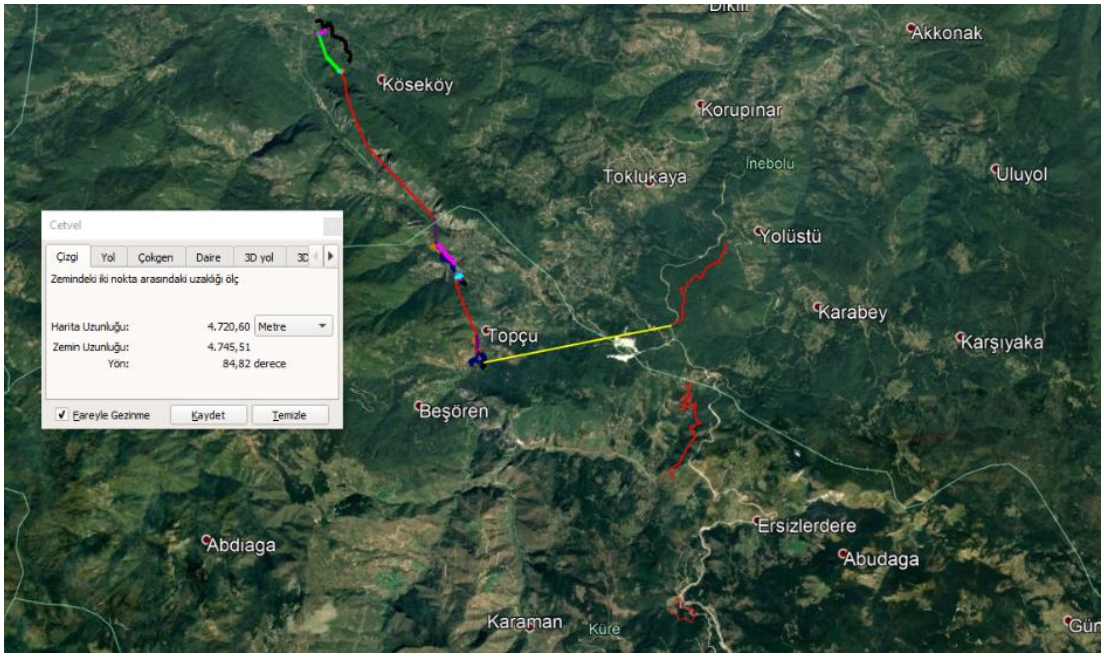
6- Can suyu hesaplaması ÇED Raporu EK.3.19'da sunulan Ekosistem Değerlendirme Raporu içerisinde yapılmış olup Ekosistem Değerlendirme Raporunu hazırlayan ekibinin her birinin Profesör unvanında olduğu görülmektedir. Ayrıca Ekosistem Değerlendirme raporunda yapılan saha çalışmalarına ilişkin fotoğraf kayıtları da mevcuttur. Bu projede can suyu hesaplaması Islak Çevre Yöntemine göre yapılmış olup İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünün verdiği kurum görüşünde belirtilen can suyu miktarının ise Tennant Yöntemine göre yapıldığı görülmektedir.

Dosya içerisindeki yapılan hesaplamalar sonucu belirlenen can suyu miktarı yeterli görüldüğünden ÇED Raporu nihai edildiği düşünülmektedir.

7- Proje kapsamında bulunan alan için Orman Genel Müdürlüğü'nden temin edilen ÇED İnceleme ve Değerlendirme Forumu'nda proje dahilinde bulunan orman emvalinin 1000 m^3 olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında proje alanında yer alan ağaç tür ve sayıları, amenajman planlarındaki değerler doğrultusunda yapılan hesaplamalar neticesinde belirlenen çalışma alanında yaklaşık 955 adet ağaç kesilmesi öngörüldüğü, ancak nihai olarak ÇED çalışmaları tamamlandıktan sonra inşaat aşaması başlamadan Orman Genel Müdürlüğü'nden gerekli orman izinleri alınacağı, Projede kullanılacak orman alanı miktarı, kesin kesilecek ağaç miktarı ve ağaç türleri vs. izin aşamasında hazırlanacak 1/1.000 ölçekli ağaç röleve planları ile belirleneceği taahhüt edilmiştir.

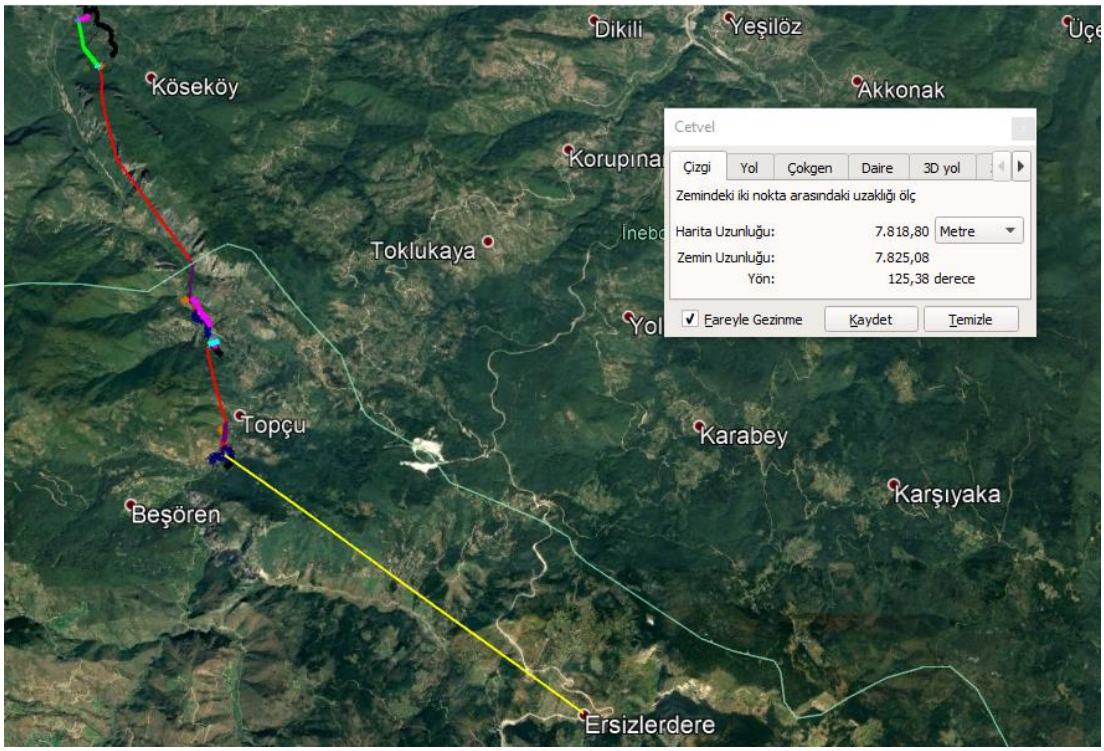
8- Proje Sahası içerisinde Sinop- Kastamonu- Çankırı Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planına önemli bitki ve orman alanlarının bulunduğu görülmektedir.

9- Projenin yapılacağı alan ile istiklal yolunun birbirine en yakın noktalarının uzaklığı yaklaşık 4,5 kilometredir. Proje alanının istiklal yolu güzergahındaki her hangi bir nokta ile etkileşimde olmayacağı düşünülmektedir. Proje alanı ile İstiklal Yolunun birbirine en yakın mesafesi Şekil 6.5'de verilmiştir.

Şekil 6.5 Proje Alanı ile İstiklal Yolunun Birbirine En Yakın Mesafesi

10- Karacehennem boğazı kanyonu ve ersizler kanyonunun nihai olan ÇED Raporunda anılmamış olup dolayısıyla projenin bu kanyonlar üzerine olası etkileri de değerlendirilmemiştir. Proje alanı ile Ersizleredere Kanyonunun birbirine en yakın mesafesi Şekil 6.6'da verilmektedir.

Şekil 6.6 Proje Alanı ile Ersizleredere Kanyonunun Birbirine En Yakın Mesafesi

11- Meteorolojik veriler Meteoroloji Genel Müdürlüğü kayıtlarından alınmış, yıllara göre istatistiki bilgiler İl bazında değerlendirildiğinden Kastamonu Meteoroloji İstasyon verileri kullanılmıştır.

12- Tarım alanları ile ilgili; İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün 27.12.2017 tarih ve 3341730 sayılı görüş yazısında, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu kapsamında yapılan inceleme neticesinde, ÇED sürecinin tamamlanmasında yapılacak herhangi bir işlem bulunmadığını belirtmiş olup 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu kapsamında kalan alanlar için gerekli tarım dışı amaçlı kullanım izinleri yatırıma başlanılmadan önce alınacağı taahhüt edilmiştir.

Mera Alanları ile ilgili; İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün 27.12.2017 tarih ve 3341730 sayılı görüş yazısında, proje dâhilinde bulunan alanların Mera Kanunu'nda tespiti yapılarak özel sicile kaydı yapılan alanlardan olmadığı, projenin uygulanmasında herhangi bir sakınca olmadığı belirtilmiştir. Ancak, proje alanlarının Mera Kanunu kapsamında kalan mera, yaylak, kışlak, otlak gibi alanlara denk

gelmesi halinde tahsis amacı değişikliği işlemlerinin yapılması için İl Mera Komisyonu'na talepte bulunulacağı taahhüt edilmiştir.

13- Döküm sahalarıyla ilgili DSİ 23. Bölgeden uygun görüş alınarak döküm alanlarının tespit edildiği hatta döküm-2 sahasının DSİ tarafından uygun görüş verilmemesi sebebiyle çıkartıldığı dosyada yer almaktadır.

6.3.1.3 Kaya regülatörü ve HES projesi dava sürecinde atanan bilirkişi raporu özeti

Dava konusu olayda, uyuşmazlığın çözümü teknik bilgi ve uzmanlık gerektirdiğinden Mahkemenin 14/06/2019 tarihli ara kararıyla kesif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilmiş olup, Mahkemece re 'sen seçilen: Jeoloji Mühendisi, Ziraat Mühendisi, Biyolog- Limnoloji, Harita ve Kadastro Mühendisi, İnşaat Mühendisi-Hidrolik, Orman Yüksek Mühendisi, Orman Botaniği-Bitki Sistematiği, Şehir ve Bölge Plancısı, ve Çevre Mühendisi meslek gruplarından oluşan bilirkişilerin katılımıyla 21/06/2019 tarihinde mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmıştır. Mahkeme kayıtlarına giren bilirkişi raporunda özetle; (Kastamonu İdare Mahkemesi, 12/02/2020 tarih, E.2019/634 ve K.2020/167).

1- Proje alanının, bitki varlığı açısından önemli bitki alanı kapsamında olduğu, Kayın, Gürgen, Karaçam ve Meşe ağaç türlerinden oluşan koru alanı olarak doğal ve özgün karakter gösterdiği, ağaç kesimi açısından alandaki ağaç varlığının tespitine yönelik proje kapsamında araştırmalar yapıldığı, kesilecek ağaç miktarının 955 ağaç olarak belirlendiği, ancak ağaç kesimi yapılacak alan ve ağaç türleri dağılımının belirlenmediği, ağaç kesimi ve aktarım süreçleri konusunda yapılacak çalışmaların belirsiz olduğu, bu açıdan ekosistem bütünlüğü sürekliliği bakımından uygun olmayacağı,

2- Koruma altında bulunan yabani hayvanlar üzerindeki etkileri bağlamında proje alanı ve yakın çevresinin; yüksek biyo- çeşitliliğe sahip olduğu, bu türler içinde gerek BERN Sözleşmesi gerek Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) Ölçütlerine göre mutlak koruma altında veya kırmızı liste kapsamında türler bulunduğu,

3- Kaya HES Projesi ÇED Raporu içeriğinde korunması gerekli ve tehlike altındaki türlere yönelik yeterli/gerekli değerlendirmelerin yapılmadığı/ koruma önlemlerinin geliştirilmediği, su akış rejimi ve can suyu hesaplamalarında durgun su oluşumunun esas alındığı, dolayısıyla, sucul türler ve özellikle kırmızı benekli alabalık türü su yaşam tercihleri/kalitesi ve rejimi bağlamında uygun olmayacağı,

4- Proje alanının kıta içi su kaynaklarının sınıflara göre kalite kriterleri açısından 1. sınıf su kalite sınıfında olduğu, planlama alanı bağlamında kırsal yerleşimler ve tarım arazileri varlığının kısıtlı/ sınırlı düzeyde olduğu, buna karşılık, çevresel kaynak ve değerler yönünden önemli bitki alanı, orman alanı ve mera alanları ile su kaynağı niteliğindeki Zarbana Deresi ve kumul–çakıl–taşlık alanları esas olmak üzere gerek flora ve fauna varlığı gerekse genel arazi kullanım deseni açısından tamamen doğal alan niteliğinde olduğu,

5- Şalt tesisi ve enerji nakil hattı kurulmasının planlanmadığı, Kaya HES Projesi ÇED Raporu içeriğinde şalt tesisi kapsam/içerik, yer seçimi kararı ve kuruluş sürecine ilişkin herhangi bir bilgi verilmediği, sadece maliyet hesaplamalarının yapıldığı, bu açıdan uygun bir yaklaşım olmayacağı,

6- ÇED Raporu içeriğinde proje kapsamında planlanan ünitelerin inşası için kullanılacak malzemelerin depolanacağı yer hususunda gerek ilgili yönetmelik hükümleri gerekse ilgili kurum görüş/önerileri esas olmak üzere yeterli değerlendirmelerin yapıldığı,

7- Çatak Deresi ile Büyük çayın birlikte Zarbana Çayını oluşturduğu, bu yönüyle, akış yönü esas olmak üzere Regülatör ve Santral yapılarından oluşan Kaya HES Projesinin Çatak Barajı açısından olumsuz etkileri olmayacağı, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu esas olmak üzere ilgili Mevzuat bağlamında gerekli kurum görüş yazılarının alındığı,

8- Küre (Zarbana) Çayı yatağını temsil eden en kesit değerlerine ilişkin akım hızı ve su derinliği esas yapılan hesaplamalar bağlamında elde edilen dere en kesitlerinin, tüm proje alanında en kritik dere en kesit olup olmadığı hususunun belirsiz olduğu, dolayısıyla eksik işlem tesis edildiği,

9- Kaya HES Projesi Alanında yaklaşık 1.208 adet ağaç kesileceği, bu değerin sayı/emval bakımından az görünse bile; gerek BERN Sözleşmesi gerekse IUCN ölçütlerine göre endemik ve koruma altındaki ya da mutlak koruma altındaki ve risk altındaki türlerden oluşan yüksek bio- çeşitliliğe sahip olan ekosistemin çeşitliliği ve sürekliliği bakımından habitat parçalanmasına sebep olabileceği, bu durumun yaban hayatı ve orman/meşcere ekosistemi üzerinde geri dönülemeyecek olumsuz etkiler doğurabileceği, dolayısıyla, proje kapsamında yapılacak ağaç kesiminin ekosistem üzerinde olumsuz etkileri olacağı,

10- Kaya Regülatörü ve HES Projesi Alanı içinde gerek Üst Ölçekli Plan verileri gerekse Tarım ve Orman Bakanlığı GEODATA Bilgi Sistemi üzerinden yapılan sorgulamalar sonucunda, Yaban Hayatı Koruma–Geliştirme ve Yaban Hayvanı Yerleştirme Sahası bulunmadığı, sadece Özlüce Devlet Avlak Alanı içinde yer aldığı, proje alanının yaklaşık 20–25 km batısında Kastamonu–Azdavay Kartdağ Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunduğu ancak proje alanıyla mekânsal ve işlevsel bağlamda etkileşimin olmadığı,

11- İklimsel–meteorolojik etkilere yönelik tedbir ve önlemlere ilişkin hususlar konusunda gerekli taahhütlerin kabul ve beyan edildiği ancak, meteorolojik ve iklimsel verilerin güncel verilere dayalı yeterli ve sağlıklı bir veri tabanı oluşturulmadığı, dolayısıyla güncel iklimsel değişiklikler ve değişimler esas olmak üzere meteorolojik ve iklimsel verileri üzerindeki etkiler bakımından eksik işlem niteliğinde olduğu,

12- Kaya HES ÇED Raporu içeriğinin jeolojik yapı bilgisinin projenin bütünlüğü, seçilen yer, teknolojik alternatifler ve önlemler ile birlikte değerlendirildiğinde yetersiz olduğu, projeye esas alınan jeolojik haritanın yeterli olmadığı, özellikle heyelan riskleri bakımından yeterli inceleme ve analizler yapılmadığı, bu yönüyle yeterli ve uygun olmadığı,

13- HES Projesi Alanının, D–765 İnebolu–Küre–Kastamonu Devlet Karayolu ve yakın çevresinde kısmen alansal büyüklük kısmen koridor mekânlar biçiminde uzanan Tarihi İstiklal Yolu Milli Parkı sınırlarının, Zarbana Deresi doğusunda

kuzey–güney yönünde uzandığı, bu yönüyle dava konusu HES Proje Alanı kapsamında olmadığı, dolayısıyla Kaya Regülatörü ve HES Projesinin Tarihi İstiklal Yolu Milli Parkı üzerinde olumlu-olumsuz etkilerinin olmasının beklenmeyeceği,

14- HES Projesi kapsamında toplam 2 (iki) regülatör alanı ve 2 (iki) göl alanı oluşturulacağı, göl alanlarının Zarbana Deresi üzerinde oluşturulacağı, Karacehennem Kanyonunun ise Zarbana Deresi üzerinde Başören Mahallesi güneyinde yer aldığı, dolayısıyla, Kaya Regülatörü ve HES Projesi kapsamında oluşturulacak göl alanlarının karacehennem boğazı kanyonu içerisinde yapılmayacağı,

Yönünde değerlendirme yapılmıştır.

6.3.1.4 Kaya regülatörü ve HES projesi mahkeme kararı

Mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi neticesinde hazırlanan bilirkişi raporunda yer alan tespitler ile dava dosyasında bulunan diğer bilgi ve belgeler birlikte değerlendirildiğinde; Kastamonu İli, İnebolu İlçesi'nde Küre (Zarbana) Çayı üzerinde yapımı planlanan Kaya Regülatörü ve HES Projesi'nde; proje konusu akarsu yatağını temsil eden en kesit değerlerinin akım hızı ve su derinliği açısından tüm proje alanında en kritik dere en kesit olup olmadığı hususunun belirsiz olduğu, ağaç kesimi yapılacak alan ve ağaç türleri dağılımının belirlenmediği, ağaç kesimi ve aktarım süreçleri konusunda yapılacak çalışmaların belirsiz olduğu, bu açıdan ekosistem bütünlüğü/sürekliliği bakımından uygun olmayacağı, korunması gerekli ve tehlike altındaki türlere yönelik yeterli/gerekli değerlendirmelerin yapılmadığı–önlemlerin geliştirilmediği, su akış rejimi ve can suyu hesaplamalarında durgun su oluşumunun esas alındığı, dolayısıyla sucul türler ve özellikle kırmızı benekli alabalık türü su yaşam tercihleri/kalitesi ve rejimi bağlamında uygun olmayacağı, proje alanının doğal alan vasfı esas olmak üzere çevresel değerlerin tahribi ve ekolojik dengenin bozulması bakımından olumsuz etkileri olabileceği, zengin ve yüksek biyo–çeşitliliğe sahip bölgede Kaya HES Projesi yapımının yaban hayatına önemli ölçüde olumsuz etkileri olabileceği, meteorolojik ve iklimsel verilerin güncel verilere dayalı yeterli ve sağlıklı bir veri tabanı oluşturulmadığı, çevreye olabilecek

olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi zararın en aza indirilmesi için gerekli önlemlerin alınması bakımından yeterli/gerekli değerlendirmeler yapılmadığı, projeye esas alınan jeolojik haritanın yeterli olmadığı, özellikle heyelan riskleri bakımından yeterli inceleme ve analizler yapılmadığı, bu yönüyle yeterli ve uygun olmadığı anlaşıldığından, söz konusu projeye ilişkin verilen dava konusu "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararında hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle ÇED Olumlu Kararı iptal edilmiştir (Kastamonu İdare Mahkemesi, 12/02/2020 tarih, E.2019/634 ve K.2020/167).

6.3.2 Ilıca Regülatörü ve HES Projesi

Kastamonu-Azdavay İlçesi, Devrekani Çayı üzerinde yapımı planlanan Ilıca Regülatörü ve HES, Kırma Eleme Tesisi ve Beton Santrali Projesi hakkında verilen ÇED Olumlu Kararının iptali için yöre halkı tarafından Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2013/18 esasına kayıtlı dava açılmış ve bozma kararları sonrasında Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı yeni dava süreci başlatılmıştır.

6.3.2.1 Ilıca regülatörü ve HES projesi ÇED olumlu iptal kararı isteminin gerekçeleri

Davacı ÇED Olumlu Kararı verilmesine altlık oluşturan Nihai ÇED Raporu ile ilgili aşağıda maddeler halinde sunulan gerekçeler ile ÇED Olumlu Kararının iptalini talep etmiştir (Kastamonu İdare Mahkemesi, 12/12/2019 tarih, E.2019/1246 ve K.2019/1605).

1- Küre Dağları Milli Parkı içinden geçen Devrekani Çayı Vadisi'nin çevresel ve kültürel özelliklerinin bir bütün olarak değerlendirilerek korunması gerektiği, regülatör ile santral arasındaki kesimin milli park içerisinde kaldığı, söz konusu derenin %90'ının tünele alınmasının derenin milli parka kazandırdığı estetik değeri tamamen ortadan kaldıracağı,

2- Yapılacak inşaatla söz konusu alanın doğal ortamının, ekolojik ve peyzaj bütünlüğünün bozulacağı,

3- Proje alanında sondaj kuyusu açılarak yapılmış bir jeolojik etüt raporunun olmadığı,

4- Balık geçişlerine ilişkin verilen bilgilerin kitabi olduğu, gerekli araştırmanın yapılmadığı,

5- Dere yatağına bırakılacak su miktarının (can suyunun) yetersiz olduğu,

6- Hafriyatın ne şekilde depolanacağı, yol ve yüksek gerilim hattı için çok sayıda ağacın kesileceği konularında ÇED raporunda yeterli değerlendirme yapılmadığı,

7- Fayda maliyet analizi hesabına santral dolayısıyla çevreye verilecek zararın hesaplanmadığı, uzun yıllar ortalama debi değerinin kullanılması gerektiği,

8- Yukarıdaki nedenlerle söz konusu ÇED olumlu kararının eksik incelemeye dayalı olarak verildiği ve konu ve maksat yönlerinden hukuka aykırı olduğu,

6.3.2.2 Ilıca regülatörü ve HES projesi nihai ÇED raporunda iptal gerekçelerine karşılık olarak değerlendirilebilecek tespitler

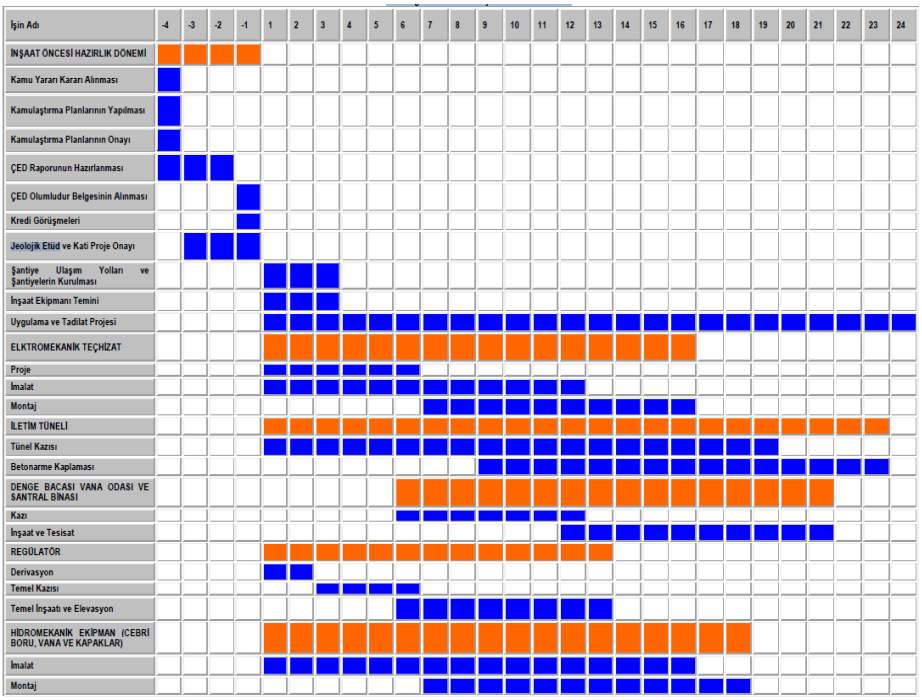
1- Nihai ÇED Raporunda; Ilıca Regülatörü ve HES projesinin 250 m'lik iletim tünelinin Küre Dağları Milli Parkı sınırı içerisinden geçtiği, konuyla ilgili DSİ Genel Müdürlüğü Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığının 01.12.2009 tarih ve 11491 sayılı yazısında "Ilıca Regülatörü ve HES'in yapımı ülke menfaatleri ve enerji stratejisi yönünden son derece önemli ve elzem olup, milli parkın biyolojik değerlerini korumak için yeterli su regülatörden mansaba bırakılmalıdır." denildiği, bu hususta gerekli önlemler alınarak yeterli suyun regülatörden mansaba bırakılacağı taahhüt edilmiştir. Ayrıca nihai ÇED raporunda; "Devrekani Çayı üzerinde planlanan bu proje ile regülatör Küre Dağları Milli Parkı sınırlarına yakın bir alanda inşa edileceği, regülatörden çevrilecek olan suyun yaklaşık 8 km boyunca bir enerji tüneline alınacağı, kapalı tünel ile yer altından, Milli Park sınırları içinden geçerek, yine Milli Park sınırları dışında yer alan santrale ulaşarak enerji üretileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde hem regülatör hem de santral alanı milli park sınırları dışında bulunmasına karşın sınır alanlarına yakındır. Regülatörden itibaren Milli

Park sınırları başladığı için, bu bölge ile santral alanına kadar olan bölgede sucul yaşamın devamlılığının sağlanması açısından bırakılması gereken can suyu miktarı önem kazanmaktadır. Söz konusu alan Milli Park sınırları içinde yer aldığından dolayı bir etki beklenmesi doğaldır. Ancak bu etkinin boyutları değerlendirildiğinde, bırakılacak can suyu miktarının sucul sistemin devamlılığının sağlanması açısından yeterli olacağı düşünülmektedir. Devrekani çayındaki sucul canlılar, Küre Dağları Milli Parkı'nın kaynak değeri niteliğinde olmamakla birlikte, koruma çalışmalarında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında regülatör ile santral alanı arasında kalacak olan bölgedeki can suyu miktarının karasal ekosistemin de ihtiyaçları göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir." açıklamaları yer almaktadır.

2- Ilıca Regülatörü ve HES Projesi kapsamında; ekolojik çalışmalar, hidrobiyolojik çalışmalar, hidrojeolojik çalışmalar için her biri kendi dalında profesör ünvanlı öğretim görevlileri tarafından ekosistem değerlendirme raporu hazırlanmıştır. Fauna açısından yapılan değerlendirmede; Proje Sahasında gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda Devrekani Çayı üzerinde gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetin doğal yapı üzerinde bazı dönüşümlere neden olabileceği; doğal alanlara tesis edilecek baraj gövdesi, santral binası vb. tesisler nedeniyle dönüşümlerden bazılarının kalıcı olacağı, bazılarının ise inşaat faaliyetlerinin tamamlanması sonrasında ya kendiliğinden, ya da gerçekleştirilecek iyileştirme çabaları nedeniyle "geçici" özellikte olacakları belirlenmiştir. Doğal ortamlarda tesis edilecek kalıcı yapılarla ilgili olarak yapılan değerlendirmede zaten tamamıyla tünel şeklinde olacak iletim yapısının yanında santral binalarının yöredeki doğal yaşamı tamamen olumsuz etkileyecek, bazı türlerin yok olmasına neden olabilecek konumda olmayacakları da belirlenmiştir. Flora açısından yapılan değerlendirmede; Ilıca Regülatörü ve HES proje sahasının Küre Dağları Milli Parkı sınırının dışında fakat etki alanının içinde kaldığı, inşaat aşamasında yapılacak çalışmaların, patlatmaların, araç giriş-çıkışlarının çok dikkatli ve daha hassas yapılması gerektiği, Ilıca Regülatörü ve HES projesi kapsamında gerçekleştirilecek çalışmalar öncesinde ve çalışma esnasında koruma altında yer alan Cyclamen coum Miller var. coum ve Allium kastambulense türüne yönelik olarak vurgulanan koruma önlemlerinin alınması; çalışmaların tamamlanması sonrasında rehabilitasyon ve peyzaj çalışmalarına ağırlık verilmesi;

bu süreçte yörenin doğal bitki türlerinin tercih edilmesi gibi noktalara özen gösterilmesiyle meydana gelebilecek dönüşümlerin kabul edilebilir düzeyde olacağı yönünde değerlendirme yapılmıştır.

3- Ilıca Regülatörü ve HES Projesi nihai ÇED Raporunda; kesin proje aşamasında regülatör yerinde jeoteknik amaçlı sondajlar yapılacağı, regülatör ekseninde en az 3 adet açılacak sondajlarla ana kaya derinliği ve anakaya ile güncel çökellerin sınırlarının belirleneceği, kayacın dayanım parametreleri karotlar üzerinde yapılacak laboratuvar deneyleriyle saptanacağı belirtilmiştir. Kesin proje aşamasında cebri boru güzergahında en az 1 adet sondaj yapılacağı, santral binasının yapılacağı yerde en az 3 adet jeoteknik amaçlı araştırma sondajı açılması planlanmış, bu sondajlarla ana kayacın dayanım parametrelerine ulaşılmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Nihai ÇED Raporunun içerisinde sunulan Ilıca Regülatör ve HES Projesine Ait Termin Planında ÇED Olumlu Kararının alınmasından önce Jeolojik Etüd Raporu onayının alınacağı gösterilmiş olup jeolojik etüd raporuna ilişkin herhangi bir veri rapor içerisinde sunulmamıştır. Ilıca Regülatörü ve HES projesine ait termin planı Şekil 6.7'de verilmektedir.

Şekil 6.7 Ilıca Regülatörü ve HES Projesine Ait Termin Planı

4- Ilıca Regülatör ve HES Projesi kapsamında Ekolojik Değerlendirme Raporunu hazırlayan uzmanlar tarafından balık türlerinin elektroşoker ile toplandığı belirtilmiş ve balıklara ilişkin fotoğrafları rapor içerisinde verilmiştir. Ayrıca Devrakani çayında yaşadığı bilinen balık türleri de literatür bilgileri kapsamında değerlendirilerek verilmiştir. Balık geçidi planlanırken söz konusu bu balıklar içinde boyut olarak en büyük tür (Capoeta ve Squalius türleri) göz önüne alındığı, planlanan balık geçidi projesinin bu türler açısından uygun olduğu belirtilmiştir. Can suyunun balık geçidinden verilecek olmasından dolayı, geçitte sürekli su bulunacağı, yapılacak balık geçidi projesi ile balıklar regülatörün alt ve üst kısımlarına geçişlerde bu alanı rahatlıkla kullanabilecekleri vurgulanmıştır. Bu açıklamalar ışığında Ilıca regülatörünün özellikleri dikkate alındığında en uygun balık geçidi yapısının havuzlu geçitler olduğu, Bu regülatörde yapılacak balık geçidinin planları incelendiğinde, bölge balıklarının biyolojik ve ekolojik özelliklerinin dikkate alındığı görülmektedir. Devrekani çayının önemli türleri açısından yapılan değerlendirmede ortalama uzunluğun 10-15 cm olduğu, nihai ÇED raporu eklerinde sunulan balık geçidi projesindeki havuzlar arasındaki geçiş bölmelerinin yükseklik ve enleri 20 cm'den büyük olup balıkların bu bölmelerden geçebilmesi için uygun nitelikte olduğu, ayrıca balık merdivenlerinin derinliği ve basamaklar arasındaki yükseklik standartlara uygun olduğu belirtilmiştir. Balık geçit yapısına ilişkin proje, basamaklar arasındaki mesafe ve genel eğimleri açısından da uygun özellikte olduğu, söz konusu proje için alanda belirgin olarak göç davranışı sergileyen Salmo trutta macrostigma türünün boyutları değerlendirildiğinde, balık geçidinin havuzları arasındaki geçiş alanlarını efektif olarak kullanabilecekleri ve ilgili alanların büyüklüklerinin yeterli olduğu belirtilmektedir. Ilıca regülatörünün gövde yüksekliği fazla olmasına karşın yukarıda verilmiş olan kriterleri sağlayabilecek uygun niteliklere sahip balık geçidi inşa edilmesinin gerektiği, nitekim projelendirilen balık geçidinin, FAO'nun ve DSİ'nin öngördüğü koşulları taşımakta ve DSİ'nin onaylayacağı niteliklere sahip olup bölge balıklarının biyolojik ve ekolojik özellikleri açısından yeterli teknik niteliklere sahip olduğu vurgulanmaktadır.

5- Ilıca Regülatör ve HES Projesi Nihai ÇED Raporunda; doğal hayatın devamı için mansaba bırakılacak su miktarı projeye esas alınan son 10 yıllık ortalama akımın en az % 10'u kadar olacağı (0,693 m^3/sn), ÇED sürecinde ise ekolojik ihtiyaçlar göz

önüne alınarak bu miktarın yeterli olmayacağının belirlenmesi durumunda miktarın artırılacağı Nehirde akımın son 10 yıllık ortalamanın %10'undan az olması halinde tamamı bırakılacağı taahhüt edilmiştir. Buna ek olarak, regülatör yerine gelen debinin proje debisinden büyük olması durumunda, fazla suyun yine Devrakani Çayı yatağına bırakılacağı belirtilmiştir. Devrekani çayına bırakılacak olan debinin anlık olarak tespit edilebilmesi amacıyla proje kapsamında işletme aşamasına geçilmeden önce biri membada diğeri ise mansapta olmak üzere 2 adet AGİ (Akım Gözlem İstasyonu) kurulacağı, kurulma aşamasında DSİ (Devlet Su İşleri) Bölge Müdürlüğü'ne müracaat edilerek uygun yer için görüş alınacağı, ayrıca AGİ İstasyonunun GPRS Modemli (on-line bağlantılı) cihaz ile donatılması sağlanacağı taahhüt edilmiştir.

6- Kazı Fazlası Döküm Alanları 1/25.000'lik topoğrafik harita ile 1/5.000 ölçekli topoğrafik haritalar üzerinde gösterilmiştir. Söz konusu Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanları için DSİ 23. Bölge Müdürlüğü'ne görüş sunularak olumlu yazı alınmıştır. Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanları için DSİ 23. Bölge Müdürlüğü'nün de bildirdiği üzere, hafriyatın kademeli ve sıkıştırmalı olarak yapılacağı, Devrakani Çayına bakan yüzleri 1 Dik / 2 Yatay olarak şevlendirileceği, şev yüzeyleri ve topuk kısımlarının taş kaplama ile tahkimatlandırılacağı, belirlenen alanlar haricinde kesinlikle depolama yapılmayacağı taahhüt edilmiştir. Ayrıca dere yatağı kesinlikle daraltılmayacağı ve depolamaya geçilmeden önce dolgu sahalarının izdüşümünde kalan çay ve dere yatakları taranarak tabanının ıslah edileceği belirtilmiştir. Arazinin Hazırlanması ve İnşaat Alanı için Gerekli Arazinin Temini Amacıyla Kesilecek Ağaçların Tür ve Sayıları hakkında nihai ÇED raporu içerisinde genel bir değerlendirme yapılmış olup, proje kapsamında açılması planlanan yeni yollar için Orman İşletme Müdürlüğü ile koordineli bir çalışma yapılacağı taahhüt edilmiştir. Proje kapsamında oluşması beklenen hafriyat miktarları ve kullanım yerleri Şekil 6.8'de verilmiştir.

Birim	Hafriyat Miktarı (m^3)				Hafriyat Miktarı (ton)	Dolgu İhtiyacı (m^3)	Beton İhtiyacı (m^3)	Arta Kalan Hafriyat Miktarının Ne Yapılacağı
	Yumuşak Kaya	Kaya	Kaya ve Yumuşak Kaya Harici	Toplam	Toplam			
Şantiye Sahası-1	-	-	1.927,2	1.927,2	3.854,4	-	-	Şantiye Sahası-1 Alanında oluşacak 1927.2 m^3'lük hafriyatı malzemesinin tamamı Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-1'e sevk edilecektir.
Şantiye Sahası-2	-	-	7.706	7.706	15.412	7.706	-	Şantiye Sahası-2 alanında oluşacak 7.706 m^3'lük hafriyat malzemesi eğimden ötürü topoğrafik yapının düzenlenmesinde kullanılacaktır.
Regülatör Alanı	6.885	6.885	9.180	22.950	45.900	4.780	16.950	Regülatör alanında oluşacak 22.950 m^3'lük hafriyat malzemesinin 4.780 m^3 kendi bünyesinde dolgu malzemesi olarak kullanılacak olup arta kalan hafriyat malzemesi ise Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-1'e sevk edilecektir.
İletim Tüneli	-	123.291		123.291	246.582	-	36.598	İletim Tünelinden oluşacak 123.291 m^3'lük hafriyat malzemesinin 70.237 m^3'ü beton agregası olarak kullanılacak olup arta kalan hafriyat malzemesi ise Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-1'e sevk edilecektir.
Denge Bacası ve Vana Odası	-	9.787	-	9.787	19.574	-	3.131	Denge Bacası ve Vana Odasından kaynaklı oluşacak 9.787 m^3'lük hafriyat malzemesinin tamamı Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-2'ye sevk edilecektir.
Cebri Boru	9.744	9.744	12.992	32.480	64.960	10.542	4.592	Cebri Boru Alanından oluşacak 32.480 m^3'lük hafriyat malzemesinin 10.542 m^3'ü kendi bünyesinde dolgu malzemesi olarak kullanılacak olup arta kalan hafriyat malzemesi ise Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-1'e sevk edilecektir.
Santral Alanı	11.295	11.295	15.060	37.650	75.300	8.922	8.966	Santral alanında oluşacak 37.650 hafriyat malzemesinin 8.922 m^3'ü kendi bünyesinde dolgu malzemesi olarak kullanılacak olup arta kalan hafriyat malzemesi ise Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-1'e sevk edilecektir.
Regülatör Alanı Ulaşım Yolu	-	-	1.500	1.500	3.000	700	-	Regülatör Alanı Ulaşım Yolundan kaynaklı oluşacak 1.500 m^3'lük hafriyat malzemesinin 700 m^3'ü eğimden ötürü topoğrafik yapının düzenlenmesinde kullanılacak olup arta kalan 800 m^3'lük hafriyat malzemesi ise Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-1'e sevk edilecektir.
Denge Bacası Ulaşım Yolu	-	-	6.690	6.690	13.380	4.000	-	Denge Bacası Ulaşım Yolundan kaynaklı oluşacak 6.690 m^3'lük hafriyat malzemesinin 4.000 m^3'ü eğimden ötürü topoğrafik yapının düzenlenmesinde kullanılacak olup arta kalan 2.690 m^3'lük hafriyat malzemesi ise Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-2'ye sevk edilecektir.
Vana Odası Ulaşım Yolu	-	-	11.958	11.958	23.916	8.000	-	Vana Odaso Ulaşım Yolundan kaynaklı oluşacak 11.958 m^3'lük hafriyat malzemesinin 8.000 m^3'ü eğimden ötürü topoğrafik yapının düzenlenmesinde kullanılacak olup arta kalan 3.958 m^3'lük hafriyat malzemesi ise Kazı Fazlası Malzeme Döküm Alanı-1'e sevk edilecektir.
TOPLAM	27.924	161.002	67.013,2	255.939,2	511.878,4	44.650	70.237	

Şekil 6.8 Proje Kapsamında Oluşması Beklenen Hafriyat Miktarları ve Kullanım Yerleri

7- Çevresel Fayda- Maliyet analizinde daha çok projeden kaynaklı oluşması muhtemel çevresel olumsuzlukları bertaraf etmesi veya en aza indirmesi için planlanan iş ve işlemlerin maliyetinden ve projenin bölge ve ülke ekonomisine kazandıracağı faydadan bahsedilmektedir. Çevreye verilecek olan zarar ile ilgili somut bir gösterge ortaya konulmamıştır.

6.3.2.3 Ilıca regülatörü ve HES projesi dava sürecinde atanan bilirkişi raporu özeti

Dava konusu olayda, uyuşmazlığın çözümü teknik bilgi ve uzmanlık gerektirdiğinden Mahkemenin 20/02/2019 tarihli ara kararıyla kesif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilmiş olup, konunun kapsamlı oluşu ve birden fazla bilimsel görüşün alınmasının gerekliliği de dikkate alınarak alanında uzman bir şehir plancısı, bir jeoloji mühendisi, bir inşaat mühendisi (hidrolik), bir biyolog (limnoloji), bir orman mühendisi (entomoloji), bir orman botanikçisi (bitki sistematiği), bir harita ve kadastro mühendisi, bir çevre mühendisi ve bir ziraat mühendisinin katıldığı heyet ile oluşturulan bilirkişi kurulu marifeti ile 21/06/2019 tarihinde mahallinde kesif ve bilirkişi incelemesi yapılmıştır. Mahkeme kayıtlarına giren bilirkişi raporunda özetle; (Kastamonu İdare Mahkemesi, 12/12/2019 tarih, E.2019/1246 ve K.2019/1605).

1- Ilıca Regülatörü ve Santral alanının Küre Dağları Milli Park sınırlarına yakın bir konumda olduğu, yapılması planlanan ve yer altından geçmesi düşünülen yaklaşık 8 km'lik enerji tünelinin 250 m'sinin de Milli Park sınırları içerisinden geçmesinin planlandığı, projeden etkilenecek alanlara bakıldığında Nihai ÇED Raporu içerisinde etki unsurlarından (gürültü, toz, gaz emisyonları ve trafik yoğunluğu) bahsedildiği, mevki ve konum verilmediği ancak işletme aşamasında özellikle mevki olarak Milli Parkın ve etki unsuru olarak can suyunun öneminden bahsedildiğinin anlaşıldığı, bu kapsamda alınacak önlemler ile bu olumsuz etkiler minimize edilse bile, milli park alanı olan bölgede telafisi mümkün olmayan çevresel tahribata yol açıp açmayacağı hususunda çevresel tahribatın tanımını yapmakta fayda olduğu, çevrenin kendi içerisinde barındırdığı unsurların birbirleriyle etkileşimi ile çok uzun yıllar içerisinde oluşturduğu ve meydana getirdiği doğal yapının ve isleyişinin (ekosistem) olumsuz yönde değişmesine ve yok olmasına çevre tahribatı denildiği, inşa sürecinde gürültü, toz, gaz emisyonları ve trafik yoğunluğu vb. etki unsurları ile beraber, işletme sürecinde ekosistemin yetersiz su akısına ve sedimente maruz kalmasıyla beraber, projenin etki alanı içerisinde yer alan Milli Parkın da uzun süreli ve kalıcı çevresel tahribatlara sebep olabilecek potansiyele sahip olduğu, Ilıca Regülatörü ve HES tesisinin bir çok ünitesinin Küre Dağları Milli Parkı sınırına komsu olup iletim tünelinin Avrupa'nın 13. PanParkı olan Küre Dağları Milli Parkı'nın içinden geçtiği, korunması gereken türler için alınacak önlemler ile bu olumsuz etkiler minimize edilmeye çalışılsa da, milli park alanının kümülatif bütünlüğünü açısından bölgede telafisi mümkün olmayan çevresel tahribata yol açacağı,

2- Projenin faaliyet göstereceği yerde göl alanında oluşacak buharlaşmanın ortamda mikroklimatik bir nem yükselmesini sağlayacak bu da yeni bir süksesyonun (sıralı değişim süreci) başlamasına neden olarak bitki türü kompozisyonunun değişiminin gerekçesi olacağı, bitki türü kompozisyonunun değişimi bunlarla beslenen fauna elemanlarının da besin zincirini etkileyeceğinden zamanla faunal kompozisyon da değişim göstereceği, dolayısıyla çevresel değerlerin değişimi ekolojik dengenin tahribine, bozulmasına ve değişim göstermesine sebebiyet vereceği, aynı zamanda Regülatör sonrasında su miktarındaki azalışta riparyan vejetasyon üzerinde olumsuz etkiler oluşturacağı, suyun toplanarak cebri borularla taşınma aralığında nisbi nemin azalısı faunal yapıda beklentiyi karşılayamayacak noktalara ulaşacağı, bu

coğrafyanın korunan bir alan olup benzersiz floral tür kompozisyonlarının oluşturduğu hassas habitatların birleşiminden oluşan kırılgan bir ekosistem olduğu,

3- Nihai ÇED raporunda su derinliği değerlendirilirken Kırmızı Benekli Dere Alabalığı (Dağ alası) (Salmo trutta macrostigmata) dikkate alınmadığı, sadece balıkların hareket kabiliyetleri üzerinden derinliğin dikkate alındığı, iklimsel faktörlerin, su sıcaklığı değişimlerinin, balık popülasyonlarının bir arada bulunurluğunun su derinliğine etkisinin dikkate alınmadığı sebepleriyle eksik işlem tesis edildiğinin tespit edildiği ve Devrekani Çayı'nda bulunan sucul canlılar için önerilen minimum su derinliğinin bir milli park biotası için yeterli olmadığı, mevsimsel süreçlerde su sıcaklığının balık popülasyonlarının uyum sağlayamayacağı süreçte hızla gerçekleşebileceği, buna bağlı olarak balık popülasyonlarının yok olma tehlikesi ve biyo- çeşitliliğin zarar görmesinin mümkün olduğu,

4- Ekolojik değerlendirme raporunun bitki sistematiği, vejetasyon ve habitat değerlendirmeleri uzmanı olmadığı, bu konuda raporda yazılmış olan bilgilerin raporda imzası olan hiçbir uzmanın alanıyla ilintili olmadığı, bu konuyu bitki sistematiği ve ekoloji konusunda bir uzman değerlendirmesi gerektiği, bu durumun raporda bir eksik oluşturduğu ayrıca Küre Dağları Milli Parkı Hızlı Alan Değerlendirmesi Projesi kapsamında IUCN kategorisinde 45 bitki taksonu hassas ve nadir tür olarak belirlendiği, ÇED raporunda bu 45 bitki taksonundan sadece 1 tanesine değinildiği, bu durumun da önemli bir eksiklik olduğu,

5- Tarım ve Orman Bakanlığının GeoData uygulamasında dava konusu Ilıca HES projesine ait iletim kanalının (kuvvet tüneli) bir kısmının Küre Dağları Milli Parkının sınırları içerisinde bulunduğu, ayrıca proje kapsamında Devrekani Çayının bir kısım debisi yatağından alınarak hidroelektrik santrale iletileceği, bu işlem sonucu Devrekani Çayının Küre Dağları Milli Parkı içerisinden geçen kısmında debi azalması olacağı, dava konusu proje, gerek kuvvet tünelinin bir kısmı ile yeraltında da olsa sınırları içerisinde inşaat yapılarak, gerekse akarsu debisini azaltarak, Küre Dağları Milli Parkını etkileyeceği,

6- Küre Dağları Milli Parkı Hızlı Alan Değerlendirme Raporu'nda hassas ve nadir türlere ait listenin sunulduğu, listeden de anlaşılacağı üzere ÇED raporunda bahse konu türlerin eksik olduğu, bu husus floristik açıdan biyo- çeşitliliğin iyi değerlendirilmediğinin ortaya çıktığı,

7- Nihai ÇED Raporunda Fauna ve Flora çeşitliliğinin saha çalışmaları, gözlem ve literatür çalışmaları ile ortaya konulduğu, faunistik olarak alanda endemik bir tür bilgisine ulaşılmadığı, Floristik analizler sonucunda ise inşaat sahasında 5 endemik bitki türünün tespit edildiği, ancak endemik olsun veya olmasın, yaygın olsun veya olmasın, çeşitliliğin korunması açısından değerlendirilmediği (örneğin; biyo-kıymetlendirme raporu önerisi veya endemik türler açısından tür eylem planı önerisi veya araştırması) bu yönüyle Peyzaj Onarım Değerlendirmesi Eki de dikkate alınarak eksik işlem tesis edildiği,

8- Dava konusu projenin bir kısmı Küre Dağları Milli Park sınırları içerisinde olduğu, debideki azalmanın akarsuyun Milli Park sınırları içerisindeki kısmını etkileyeceği, ÇED raporunda Kastamonu meteoroloji istasyonundan alınan aylık buharlaşma yüksekliği değerleri bulunmasına rağmen regülatörün arkasında oluşacak göl alanının koordinatları verilmediği için buharlaşma hesabı yapılamadığı, proje nedeniyle oluşması beklenen buharlaşmanın ihmal edilecek düzeyde olacağı,

9- Gürültü Kirliliği ve Kontrolü/Alınan Önlemler açısından "Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği" ile ilgili Çevreye olabilecek olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da zararın çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için gerekli tüm önlemlerin alındığı,

10- Küre Dağları Milli Parkı alanından geçen Ilıca Regülatörü ve HES projesinin uygulanması, bölgedeki jeoturizm açısından korunması gereken Çatak Kanyonu, Ilıca Şelalesi, Medil/Kedil mağarası gibi yerüstü ve yeraltı doğal jeolojik oluşumlarda tamir edilemeyecek önemli zararlara neden olacağı,

11- Ilıca Regülatörü ve HES faaliyetlerine ilişkin sucul ve karasal ekosistem üzerinde iç içe geçmiş birbirleriyle ilişkili habitatlarda bölünme ve parçalanmalara, mevcuttaki bütüncül yapısının bozulmasına, yapılacak inşaat çalışmalarının ve dere

akısına yapılacak müdahalenin su samurunun habitatına olumsuz olarak etkileyeceğine, alandaki bitki taksonunun uğrayacağı muhtemel zararın Apollo kelebeğinin ve çok sayıda kelebek türüne zarar görmesine sebebiyet verebilme durumu, riparyan alanlara müdahale olması ve bu habitatların bozulması sonucu alanın yabanıllık ve özgün yapısının bozulmasına sebebiyet vermesi, doğrudan ve dolaylı yoldan alandaki yaban hayatının zarar görmesine sebebiyet vereceğinden, yapılacak inşaat çalışmalarının ve tesisin yaban hayatını telafisi olmayacak şekilde olumsuz olarak etkileyeceği,

Yönünde değerlendirme yapılmıştır.

6.3.2.4 Ilıca regülatörü ve HES projesi mahkeme kararı

Mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi neticesinde hazırlanan bilirkişi raporunda yer alan tespitler ile dava dosyasında bulunan diğer bilgi ve belgeler birlikte değerlendirildiğinde; Kastamonu İli, Azdavay İlçesi, Devrekani Çayı üzerinde yapılması planlanan "Ilıca Regülatörü ve HES (52,28 MWm/49,697 MWe) Kırma Eleme Tesisi ve Beton Santrali" projesinin; Ilıca Regülatörü ve HES tesisinin kurulma ve işletme aşamalarında akarsuyun tünele çevrildiği nokta ile yatağına geri verildiği noktalar arasında kalan vadi ve onun etkileşim alanı içerisinde meydana gelecek olan mikroklimatik etki sucul ve karasal ekosistem üzerinde önemli düzeyde değişikliklere sebep olacağı, korunması gereken türler için alınacak önlemler ile olumsuz etkiler minimize edilmeye çalışılsa da, milli park alanının kümülatif bütünlüğü açısından bölgede telafisi mümkün olmayan çevresel tahribata yol açacağı, projenin faaliyet göstereceği yerde göl alanında oluşacak buharlaşmanın ortamda mikroklimatik bir nem yükselmesine neden olacağı,, bu durumun da yeni bir süksesyonun (sıralı değişim süreci) başlamasına neden olarak bitki türü kompozisyonunun değişimine sebebiyet vereceği, bitki türü kompozisyonunun değişiminin bunlarla beslenen fauna elemanlarının da besin zincirini etkileyeceğinden zamanla faunal kompozisyonun da değişim göstereceği, dolayısıyla çevresel değerlerin değişiminin ekolojik dengenin tahribine, bozulmasına sebebiyet vereceği, iklimsel faktörlerin, su sıcaklığı değişimlerinin, balık popülasyonlarının bir arada bulunurluğunun su derinliğine etkisinin dikkate alınmaması nedeniyle eksik

işlem tesis edildiği ve Devrekani Çayı'nda bulunan sucul canlılar için önerilen minimum su derinliğinin bir milli park biotası için yeterli olmadığı, mevsimsel süreçlerde su sıcaklığının balık popülasyonlarının uyum sağlayamayacağı süreçte hızla gerçekleşebileceği, buna bağlı olarak balık popülasyonlarının yok olma tehlikesi ve biyo- çeşitliliğin zarar görmesinin mümkün olduğu, Küre Dağları Milli Parkı Hızlı Alan Değerlendirmesi Projesi kapsamında IUCN kategorisinde 45 bitki taksonu hassas ve nadir tür olarak belirlendiği, ÇED raporunda bu 45 bitki taksonundan sadece 1 tanesine değinildiği, raporda flora ve fauna listeleri içerisinde bölgede bulunan bazı flora fauna elemanlarının bulunmadığı ve dolayısıyla değerlendirmeye alınmadığı, ancak yapılan literatür çalışmalarında potansiyel olarak ilgili alanda bulunması muhtemel türlerin olduğu, bu yönüyle fauna ve flora elemanlarının rapor kapsamında değerlendirilirken eksik işlem tesis edildiği, raporda fauna ve flora çeşitliliğinin saha çalışmaları, gözlem ve literatür çalışmaları ile ortaya konulduğu, faunistik olarak alanda endemik bir tür bilgisine ulaşılmadığı, floristik analizler sonucunda ise inşaat sahasında 5 endemik bitki türünün tespit edildiği, ancak endemik olsun veya olmasın, yaygın olsun veya olmasın, çeşitliliğin korunması açısından değerlendirilmediği bu yönüyle Peyzaj Onarım Değerlendirmesi Eki de dikkate alınarak eksik işlem tesis edildiği, çökeltme havuzunda, sucul ve karasal ekosistem üzerinde iç içe geçmiş birbirleriyle ilişkili habitatlarda bölünme ve parçalanmalara, mevcuttaki bütüncül yapısının bozulmasına, yapılacak inşaat çalışmalarının ve dere akısına yapılacak müdahalenin su samurunun habitatına olumsuz olarak etkileyeceği, alandaki bitki taksonunun uğrayacağı muhtemel zararın Apollo kelebeğinin ve çok sayıda kelebek türüne zarar görmesine, riparyan alanlara müdahale olması ve bu habitatların bozulması sonucu alanın yabanıllık ve özgün yapısının bozulmasına ve doğrudan ve dolaylı yoldan alandaki yaban hayatının zarar görmesine sebebiyet vereceği anlaşıldığından, söz konusu projeye ilişkin dava konusu "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararında hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle ÇED Olumlu Kararı iptal edilmiştir (Kastamonu İdare Mahkemesi, 12/12/2019 tarih, E.2019/1246 ve K.2019/1605).

6.3.3 Cide Regülatörü ve HES Projesi

Kastamonu İli, Cide İlçesi sınırları içinde yapımı planlanan Cide Regülatörü ve HES Projesi hakkında ilk olarak 15.10.2009 tarihinde verilen ÇED Olumlu Kararı Kastamonu İdare Mahkemesi'nin E:2015/1022, K:2015/1005 sayılı ve Danıştay On dördüncü Dairesi'nin E:2015/10950, K:2016/4345 sayılı kararıyla iptal edilmiş; buna karşılık firma Çevre ve Orman Bakanlığının (Mülga) 2009/7 sayılı genelgesi kapsamında yeniden ÇED sürecine başvurmuştur.

2009/7 sayılı genelgede özetle; ÇED Olumlu Kararları hakkındaki yürütmenin durdurulması/iptal kararları ÇED Olumlu Kararı verilen ÇED Raporunun bir ya da birkaç bölümüne ilişkin ise ve yürütmenin durdurulması/iptal kararları ÇED Raporunun diğer bölümlerini olumsuz yönde etkilemiyor yani kararın tümünü yeniden ele alınarak değerlendirilmesini gerektirmiyorsa, ÇED Raporunun hazırlanmasına ilişkin sürecin en baştan tekrarlanmasına gerek olmadığı, yürütmenin durdurulması/iptal gerekçeleri dikkate alınarak sadece mahkemece eksik ve yetersiz görülen kısımların düzenlenerek Halkın Katılımı Toplantısına gerek duyulmaksızın Bakanlıkça yapılacak İDK toplantısında komisyonun uygun görmesi halinde ÇED raporunun nihai edilebileceğinden bahsedilmektedir.

Kastamonu İli, Cide İlçesi sınırları içerisinde yapımı planlanan Cide Regülatörü ve HES Projesi hakkında 2009/7 sayılı genelge kapsamında hazırlanan ÇED Raporu için verilen ÇED Olumlu Kararının iptali için yöre halkı tarafından yeniden Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı dava açılmıştır.

6.3.3.1 Cide regülatörü ve HES projesi ÇED olumlu iptal kararı isteminin gerekçeleri

Davacı ÇED Olumlu Kararı verilmesine altlık oluşturan Nihai ÇED Raporu ile ilgili aşağıda maddeler halinde sunulan gerekçeler ile ÇED Olumlu Kararının iptalini talep etmektedir (Kastamonu İdare Mahkemesi, 18/03/2020 tarih, E.2018/724 ve K.2020/444).

1- 2009/7 sayılı Genelge kapsamında yapılmış olan başvurunun Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından kabulünün hukuka aykırı olduğu, zira yargı kararlarının gerekçesi uyarınca ancak proje yerinin değiştirilmesiyle bu durumun mümkün olabileceği,

2- Kesilecek ağaç sayısının 10.000 adetten fazla olmasına rağmen bunun düşük gösterilmeye çalışıldığı,

3- Proje sahasının Küre Dağları Milli Park ve tampon bölge sınırları içerisinde kaldığı,

4- Projeye ait ÇED Raporunun 2014 tarihinde yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliğine göre hazırlanması gerekirken 2008 tarihli yönetmeliğe göre hazırlandığı,

5- Projenin iklim ve meteoroloji üzerindeki etkisi çevre için ciddi zararlara sebebiyet verebileceği,

6- Küre Dağları Milli Parkı içinden geçen Devrekani Çayı Vadisi'nin çevresel ve kültürel özelliklerinin bir bütün olduğu, değerlendirilerek korunması gerektiği,

7- Cide Regülatörü ve HES inşasına başlanması ile birlikte sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının engelleneceği,

ileri sürülerek verilen ÇED Olumlu Kararının iptali istenilmektedir.

6.3.3.2 Cide regülatörü ve HES projesi nihai ÇED raporunda iptal gerekçelerine karşılık olarak değerlendirilebilecek tespitler

1- İptal kararı verilen ÇED Raporu'nun eksik ve yetersiz görülen bölümlerinin 13.02.2009 tarihli 2009/7 No'lu Genelge kapsamında düzenlenerek sunulması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığına başvuru yapıldığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğünün bu talebi uygun gördüğü ve 2009/7 No'lu Genelge kapsamında ÇED Raporu'nun yeniden hazırlanarak sunulmasına karar verildiği nihai ÇED Raporunda belirtilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesince

ve Danıştay 14. dairesince verilen kararlarda belirtilen (projenin milli park sınırları içinde olup olmadığı ile projede kesilecek olan 10.000 ağaç miktarının netleştirilmesi) iptal hususları doğrultusunda, eksik ve yetersiz görülen bölümlerin yeniden düzenlenmesi suretiyle hazırlanacak olan revize ÇED Raporunun 13.02.2009 tarihli 2009/7 Genelge kapsamında değerlendirilmesi Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca uygun görülmüştür.

2- Cide Regülatörü ve HES projesi kapsamında kesilecek ağaç sayısını belirlemek için; arazi hazırlama ve inşaat çalışmaları aşamasında kesilmiş ve kesilecek ağaç sayılarının belirlenmesi için alınmış olan orman izinleri, proje durdurulmadan önce yapılmış olan arazi hazırlama çalışmaları ve 30.01.2017 tarihinde yapılan arazi çalışmasında elde edilen gözlemlerin sonucunda tespit edilen ağaç miktarı Nihai ÇED Raporunda belirtilmiştir. Nihai ÇED Raporu içeriğinde; 30.01.2017 tarihinde yapılan arazi çalışmasında yapı yerlerinin arazi hazırlama çalışmalarının büyük bir kısmının tamamlandığı, ulaşım yollarının açıldığı ve bu alanlarda ağaç kesimlerinin yapılmış olduğu belirtilmiştir. Proje sahibinin bilgilendirmesine göre arazi hazırlama ve inşaat çalışmaları aşamasında daha fazla ağaç kesilmeyeceği bilgisi alınmış, bu aşamadan sonra proje için alınmış orman izinleri ve meşçere haritaları proje yapı yerleri ile çakıştırılmıştır. Proje yapı yerleri alanlarının hangi meşçerelerle çakıştığı ve meşçerede ne kadar alan kapladığı tespit edilmiştir. Cide Regülatörü ve HES projesi arazi hazırlanması ve inşaat alanı için gerekli arazinin temini amacı ile orman sayılan alanlarda yapılan çalışmalarda kesilmiş ağaç sayıları ve bu aşamadan sonra yapılacak çalışmalarda kesilecek ağaç sayıları hakkında Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğüne görüş sorulmuştur. Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü görüş yazısına göre
Cide Regülatörü ve HES projesi arazi hazırlanması ve inşaat alanı için gerekli arazinin temini amacı ile orman sayılan alanlarda yapılan çalışmalarda toplam 7763 adet ağaç kesildiği, HES Projesinin devam ettirilmesi halinde bundan sonra 200-300 adet ağacın daha kesilmesinin gerekeceği belirtilmiştir.

3- Proje alanının Sinop-Kastamonu-Çankırı Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planına göre proje alanı Cide Barajı ve HES göl alanında kaldığı, Doğa Koruma Milli Parklar Genel Müdürlüğünün Cide Barajı ve HES projesi

tesislerinin (baraj gövdesi, dolu savak ve santral) Kastamonu Bartın Küre Dağları Milli Parkı sınırları içinde yer alması sebebiyle inşasının mümkün olmadığı görüşüne istinaden Cide Barajı ve HES projesinin, Cide Regülatörü ve HES projesi olarak revize edilerek Milli Park sınırları dışına çıkartıldığı Nihai ÇED Raporunda belirtilmiştir. Cide Regülatörü ve Hidroelektrik Santrali proje alanının Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı sınırları dışında kaldığına dair Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından verilen görüş yazısı nihai ÇED rapor ekinde verilmiştir. Ayrıca Cide Regülatörü ve HES projesi yapı yerlerinin Küre Dağları Milli Parkı sınırları dışında ancak tampon bölge içerisinde yer aldığı, Milli Park sınırına en yakın yapı yerinin 245 m. mesafede yer aldığı nihai ÇED Raporunda belirtilmiştir.

4- ÇED Raporu sunum tarihi itibariyle (21/03/2018) yürürlükte olan yönetmelik 25/11/2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği" iken Cide Regülatörü ve HES projesi ÇED 17/07/2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği" kapsamında hazırlanmıştır.

5- Çalışma alanından elde edilen biyolojik bulgulara göre özellikle tatlısu alglerinin önemli sayılarda bulunduğu, teşhisleri gerçekleştirilen sucul canlıların kozmopolit türleri ihtiva ettiği, Regülatör alanına özgü endemik veya nesli tehlike altında olan bir türe rastlanmadığı nihai ÇED raporunda belirtilmiştir. Regülatör gölü alanında kalacak karasal ortamı ile nehir yatağının bir göl ekosistemine dönüşeceği, bunun dışındaki regülatör faaliyetlerinin kirlilik yaratacak faaliyetler içerisinde bulunmadığı, Regülatörün arkasında oluşacak gölün alanın 0,425 km^2 ve etken depolama hacminin ise 850.000 m^3 olduğu, Regülatörlerin barajlar gibi büyük su depolama alanına sahip olmadığından regülatör membasında oluşacak göl bölgenin iklimi değiştirecek ve Milli Park alanının iklimini değiştirecek büyüklükte olmadığı yönünde ÇED Raporunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

6- Küre Dağları Milli Parkı içinden geçen Devrekani Çayı Vadisi'nin çevresel özellikleri ile proje inşaat ve işletme aşamasında faaliyetlerden ne şekilde

etkileneceği hususunda nihai ÇED Raporunda değerlendirmelerde bulunulmuş olup ancak kültürel özellikleri ile bu özelliklerin çevresel göstergelerle etkileşimine yönelik bir değerlendirmeye rastlanılmamıştır.

6.3.3.3 Cide regülatörü ve HES projesi dava sürecinde atanan bilirkişi raporu özeti

Dava konusu olayda, uyuşmazlığın çözümü teknik bilgi ve uzmanlık gerektirdiğinden Mahkemenin 05/07/2018 tarihli ara kararıyla kesif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilmiş olup, Mahkeme tarafından re'sen seçilen Jeoloji Mühendisi, Ziraat Mühendisi, İnşaat Mühendisi, Orman Yüksek Mühendisi, Çevre Mühendisi ve Sanat Tarihçisi meslek gruplarından oluşan bilirkişilerin katılımıyla 23/11/2018 tarihinde mahallinde kesif ve incelemeler yapılmıştır. Mahkeme kayıtlarına giren bilirkişi raporunda özetle; (Kastamonu İdare Mahkemesi, 18/03/2020 tarih, E.2018/724 ve K.2020/444).

1- Cide Regülatörü ve HES projesi nedeniyle Orman ağaç ve ağaççıkları ile orman refakat florasının zarar görmesi halinde proje alanında meyilin oldukça yüksek olması nedeniyle toprağın yağışlara ve yerçekimine karsı korumasız kalması ile birlikte toprak ve su erozyonunun oluşmasının muhtemel olduğu, proje aşamasında ve sonrasında Devrekani çayının suyunun Regülatör göl alanında tutulması ve çay yatağına proje faaliyetinden sonra su andakinden daha az su verilecek olması nedeniyle ekosistemin olumsuz olarak etkileneceği, bilhassa taban suyunun azalması neticesi Devrekani çayı yatağında ve havzadaki orman ağaç ve ağaççıkları ile orman refakat florasının zarar göreceği, suyun azalması ile birlikte ekosistem bütünlüğünün bozulacağı" seklinde değerlendirme yapıldığı, bilirkişi raporunun sonuç kısmında, bilirkişilerden orman mühendisi tarafından; yapılması düşünülen Regülatör ve HES projesinin doğal yaşam ortamına zarar vereceği, ekosistem özelliğini bozacağı, orman ağaç/ağaççığı ve refakat florasının projeden olumsuz etkileneceği,

2- Proje kapsamında şimdiye kadar 7763 adet Ağaç kesildiği ve projenin devam ettirilmesi halinde bundan sonra 200-300 Adet ağacın kesilmesinin muhtemel olduğu seklindeki görüsün hatalı bir hesaplama sonucu tespit edildiği, proje alanında yapılan

inceleme sonucunda yol yapımı uygulaması sırasında yamaçta, bayır zemininde büyük çatlak ve yarıkların oluştuğu, ağaçların devrildiği, ağaçların heyelan nedeniyle oluşan yarıklara gömülmüş olduğu, heyelanın devam etmekte olduğu, yol, kanal, Regülatör, yükleme havuzu, santral gibi yapım faaliyetlerinden sonra zemindeki orman bitki örtüsünün kaldırılması halinde proje alanının olumsuz etkileneceği heyelan-toprak kaymalarının daha da artacağı,

3- Diğer bilirkişilerce; dava konusu ÇED raporunun 15.10.2009 tarih ve 788 sayılı ÇED olumlu belgesinin 09.10.2015 tarihinde mahkeme kararı ile iptal edilmesi üzerine iptal gerekçelerinin giderilmesi ve 2009/7 sayılı Genelge kapsamında hazırlandığı, iptal edilen dosyadaki iptal gerekçelerinin giderildiği ve projenin bu doğrultuda raporda bahsi geçen kültür varlıklarından ünit bir özellik taşıyan değirmenin ve ahşap biçme tezgahının tescile konu edilebilecek yapılardan olup uygulamada koruma alanı sınırları belirlenerek korunması şartıyla inşaatına devam etmesinin uygun olduğu,

Yukarıda aktarılan bilirkişi raporunun taraflara tebliğ edildiği, taraflarca yapılan itirazlar ve Mahkeme heyetince yapılan değerlendirme neticesinde söz konusu raporların bilimsel ve teknik yönden yeterli açıklamaları içermediğinden hükme esas alınabilecek nitelikte olmadığı kanaatine varılması nedeniyle; yeniden kesif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verilerek, Mahkeme tarafından re'sen seçilen Orman Yüksek Mühendisi, ve Harita ve Kadastro Mühendisi meslek gruplarından oluşan bilirkişilerin katılımıyla 23/10/2019 mahallinde kesif ve bilirkişi incelemesi yapılmıştır. Mahkeme kayıtlarına giren bu yeni bilirkişi raporunda özetle;

1- Alanda uygulanması düşünülen HES projesi kapsamında, gerek regülatör göl alanında ve gerekse projenin diğer unsurlarının (yükleme havuzu, santral, yol kanal vb.) inşasında ormanlık alanlarının bulunduğu yerlerde orman ağaç ve ağaççıklarına ile florasına etki edeceği, proje kapsamında projenin diğer unsurları için bugüne kadar 7763 adet ağaç kesilmiş olduğunun Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü'nün ilgili yazısında belirtildiği, proje kapsamında yapılacak olan regülatör göl alanı nedeniyle kesilecek olan ağaçların ve yetişme ortamında gerçekleştirilecek olan değişikliğin sadece o alan üzerinde değil çevresindeki alanlar üzerinde de etkilerinin

bulunduğu, bu nedenle regülatör göl alanı olarak yapılacak olan çalışmanın etkileri alanın havzasında etki edecek olup havzadaki yetişme ortamının topografyası, ekosistemleri ve diğer unsurları üzerinde önemli bir etkiye neden olacağı, çünkü havza hidrolojik ve topografik bir birim olarak kabul edilmekle birlikte havza içerisindeki gerçekleştirilecek uygulamaların sadece bulunduğu alan üzerinde değil tüm bir havzada muhtemel etkileri olabildiği, proje kapsamında yapılacak göl alanı çevresiyle birlikte değerlendirildiğinde, havzanın yüksek eğimli ve engebeli bir topografyaya sahip olduğu, alanda genellikle bozuk ve verimli özellikte ormanlık alanların mevcut olduğu, yer yer taşlık ve kayalık alanların yüzeye çıkmış olduğu ve karstik bir toprak yapısı ile birlikte sığ bir toprak yapısına sahip olduğu,

2- Regülatör göl alanındaki orman ekosistemleri incelendiğinde; buradaki meşçelelerin değişik yaşlı olması hem Küre Dağları Milli Parkı tampon bölgesi içerisinde kalan alandaki ekosistemlerin devamlılığının sağlanması hem de alandaki meşçerelerin dere vejetasyonuna ait ekosistemlerinin korunmasını amaçladığı, ayrıca sadece göl alanı içerisinde kalan alanlar değil göl alanının bulunduğu havza içerisindeki diğer alanların da aynı şekilde değişik yaşlı olarak işletilmekte olduğu, regülatör göl alanı içerisinde 9857 adet ağacın kesilmesinin çevresindeki ekosistem bütünlüğünü bozacak nitelikte ve mevcut ekosistemlere de zarar verecek nitelikte olduğu,

3- Küre Dağları Milli Parkı'nın bulunduğu alan genel itibari ile değerlendirildiğinde; alanın büyük bir çoğunluğunun eğimli ve dağlık arazilerden oluştuğu, Cide-HES projesinin yapılacağı alanın da milli parka alanın içerisinde kalan ve eğim ile topoğrafik yönden benzer özellikler gösterdiğinin görüldüğü, regülatör göl alanı ve havzasının eğim durumları incelendiğinde; regülatör göl alanı havzasının ortalama eğiminin %60,12 regülatör göl alanının ortalama eğiminin ise %52,62 olduğu, eğim sınıfları itibari ile değerlendirildiğinde; alanların dik ve sarp eğimli özellikte bulunan alanlar içerisinde olduğu, regülatör göl alanının eğim durumu incelendiğinde; alanın %44,38'inin çok eğimli, dik, sarp ve çok sarp özellikte olduğu, geri kalan kısmının ise düz, az ve orta eğimli özellikte olduğu, göl alanında düz alanların çoğunlukta bulunmasının da eğimin azalış göstermiş olduğu su yüzeyi alanlarından oluştuğu, derenin hemen akabinde başlayan yamaçlar ile eğimin belirgin bir şekilde artış

göstermiş olduğu, regülatör göl alanı ve havzasının yüksek eğimli alanlarda oluşması alan içerisinde şiddetli erozyon ihtimalini arttıran bir etmen olup zaman içerisinde yamaç stabilizesinin bozulmasından dolayı yamaçlardan dereye ulaşacak olan sediment miktarını arttırıcı etkide bulunacağı, bundan dolayı, bozulan yamaç stabilizesi ile dereye sürekli olarak bir sediment tasımımı gerçekleşeceği, regülatör göl alanının yüksek eğimli bir alanda yapılmasının diğer bir etkisinin de havzada heyelan ve toprak kaymalarının artmasını da tetikleyici bir unsur olmasından kaynaklandığı, yapılacak işlemden dolayı yamaç stabilizesinin bozulması ve zaten oldukça yüksek eğimli ve engebeli yapıdan oluşan alanda heyelan ve toprak kaymalarını arttıracağı,

4- Regülatör göl alanı ve projenin diğer unsurlarının aynı havza olan Devrekani çayı havzası içerisinde yer almasından dolayı, projeden kaynaklanacak olumsuz etkiler proje sahasının mansap tarafında kalan milli parkın mutlak zonu içerisindeki bir bölümü ile birlikte yine Devrekani çayı Havzasının proje sahasının mansap tarafında kalan aşağı havza kesimi üzerinde etkili olacağı, alanın milli park mutlak zonu içerisinde kalması ve milli parkın mutlak zon bölgelerine yakın olması yapılacak projeden kaynaklanacak olumsuz etkilerin Küre Dağları Milli Parkının belirli bir bölgesini içine alan havzanın aşağı kısımları üzerinde olumsuz etkilerinin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılacağı, çünkü havzalarda yapılan çalışmalarda, havza bir bütün olarak düşünülmesi gerektiği ve çalışmanın yapıldığı alanın her hangi bir bölümü üzerindeki etkisi tespit edilen iki nokta arasındaki fiziksel uzaklıktan daha çok aynı havza içinde bulunmaları ile değerlendirilmelerinin gerektiği, bu nedenle, havzanın bir kısmında gerçekleştirilen uygulamaların havzanın diğer kısımlarını da etkilemesinin kaçınılmaz olduğu,

5- Regülatör göl alanında ağaçların kesilmesi ve alanın arazi kullanımın değişmesi, alanda erozyonun artış göstermesi, heyelan ve toprak kaymalarının gerçekleşmesi ve bunların neticesinde havza içerisindeki diğer ekosistemlerin de bütünlüğünün bozulması suretiyle mevcut ekolojik dengenin tahrip olacağını gösterdiği,

6- Cide-HES projesi ÇED raporunda bilgiler incelendiğinde; Regülatör ile HES arasında kalan dere yatağına verilecek su oranın sadece Tannant yöntemine göre

saptanmış olduğunun anlaşıldığı, bu hesaplamaya göre verilecek olan su oranının Aralık-Mayıs ayları arasındaki dönemde yıllık ortalama akımın %11'i olan 3,6 m^3/sn, Haziran-Kasım aylarındaki dönemde toplam akımın %15'i olan 1,13 m^3/sn su verileceği, Cide-HES projesinde genel olarak dere yatağına verilecek su oranını hesaplamak için en az seviyede su verilecek bir yöntem olan ve sadece yıllık akım değerlerini dikkate alan Tennant yönteminin kullanılmasının havzadaki ekosistemlerin su ihtiyaçlarını belirlemede doğru bir yöntem olmadığı, Tennant yönteminin sakıncalı olması nedeniyle ABD'nin tüm eyaletlerinde bile uygulanmamakta olup alternatif yöntemlerin tercih edildiği, çünkü her havza ekosistemi kendine özgü özelliklere sahip olmakta ve birbirinden farklılıklar arz etmekte olduğu, yalnızca akım değerlerine göre dere yatağına bırakılacak su oranının hesaplanmasının her ekolojik ortamda doğru sonuç vermeme olasılığının bulunduğu,

7- Cide regülatörünün yapılacağı bölgedeki toprak yapısının Küre Dağları Milli Parkı'nın genel yapısında olduğu gibi genellikle karstik bir yapıya sahip olduğu, bilimsel olarak bakıldığında, karstik özelliğe sahip alanların sızdırma ve çatlaklı yapı gösterdiklerinin bilindiği, zaten hazırlanan ÇED raporunda da bu durumun açıkça ortaya konularak su kaçakları için gerekli önlemlerin alınacağı belirtildiği, proje kapsamında inşası düşünülen Cide Regülatörü ve Hidroelektrik santralinin bulunduğu alanın Türkiye yağış ortalamasının üzerinde bir yağış almasına karşılık (yıllık toplam 1158,5 mm) yağış miktar ile orantılı değil, daha az oranda su aktığının belirlendiği, dereden akan su miktarının yağışa bölünmesi ile elde edilen akış katsayısından (Regülatörün inşa edileceği noktadaki) küçük olduğu, (% 30,67) Devrekani havzasının akış katsayısının ise %33,09 olduğu, proje alanı bu açıdan düşünüldüğünde; Türkiye ortalamasının üzerindeki bir yağışa karşılık daha düşük çıkan akış katsayısı karstik yapıdaki araziden su kaçakları olabileceği anlamına geldiği, bunlar dikkate alındığında; regülatör alanında yapılacak olan göletten ne kadar önlem alınırsa alınsın su kaçaklarının olacağı olasılığının yüksek olduğu, proje alanının karstik yapı özelliğinde olması nedeniyle oluşabilecek olan su kaçakları ile birlikte su yüzeylerinden oluşacak olan evaporasyon önemli oranda su kayıplarına neden olabileceği, oluşacak bu durumun ise gölette su azalmasına yol açacağı ve dereye bırakılacak su oranının daha da fazla azalmasına neden olabileceği, proje kapsamında dere yatağına mevcut durumdan daha az miktarda verilecek olan suyun

etki alanında bulunan orman ve diğer ekosistemlerin ve bu ekosistemlerin elemanlarını olumsuz etkileyeceği,

8- Regülatör göl alanından sonra bırakılacak olan suyun deredeki mevcut su ile taban suyu miktarının azalması sonucunu doğurarak, havzadaki basta dere vejetasyonuna ait bitkileri olumsuz etkileyebilecek ve buradaki bitkilerin yaşamlarını ve mevcudiyetlerini devam ettirebilmelerinde önemli bir risk oluşturabileceği, derenin bu kısmında ekosistemin tüm elamanlarının transpirasyonla su tükettikleri, su ve toprak yüzeylerinden buharlaşmanın gerçekleştiği, gölet alanındaki muhtemel su kaçakları ve belli bir kısmının da dere yatağı kenarlarında depolama olarak tutulacağı düşünüldüğünde; dereye bırakılacak olan %10'luk su miktarının havzadaki orman ağaç ve ağaççıkları ile orman refakat florasının yaşamlarını ve mevcudiyetlerini devam ettirebilmelerinde yeterli olmayacağı ve bundan zarar görecekleri,

9- Proje alanının alanı milli park tampon zon alanı içerisinde kalmakla birlikte, kuzey güney ve doğu tarafları itibari ile milli park mutlak zon alanları ile çevrili olduğu, proje alanının milli park mutlak zon alanına en yakın mesafesi güneyde 484 metre, kuzeyde 343 metre, doğuda 1712 metre ve kuzeydoğuda ise 787 metre olduğu, yapılacak olan Regülatör Göl alanının milli park tampon zon alanı içerisinde kalmakla birlikte, kuzey güney ve doğu tarafları itibari ile milli park mutlak zon alanları ile çevrili bulunduğu, göl alanının milli park mutlak zon alanına en yakın mesafesi güneyde 484 metre, kuzeyde 3978 metre, doğuda 3043 metre ve kuzeydoğuda ise 2080 metre olarak tespit edildiği, proje alanının (projenin tüm unsurları ile birlikte) ve proje kapsamında oluşturulacak olan regülatör göl alanının Küre Dağları Milli Parkı sınırları içerisinde tampon bölge sınırları içerisinde kaldığı, proje alanının üç taraftan (kuzey, güney ve doğu) Küre Dağları Milli Parkı mutlak zon alanına etki oluşturabilecek bir konumda bulunduğu, Cide-HES proje alanı ile ilgili olarak, eski proje ile Çevresel Etki Değerlendirme olumlu kararı verilen proje alanı arasında sayısal altlıklar harita programlarında incelenmiş ve aralarında koordinat ve konum olarak herhangi bir farklılık olmadığı ve projenin revize edilmediğinin belirlendiği, iptaline karar verilen Çevresel Etki Değerlendirme olumlu kararı verilen proje alanıyla aynı koordinatlara sahip olduğu,

Yönünde değerlendirme yapılmıştır.

6.3.3.4 Cide regülatörü ve HES projesi mahkeme kararı

Mahallinde yapılan kesif ve bilirkişi incelemesi neticesinde hazırlanan bilirkişi raporunda yer alan tespitler ile dava dosyasında bulunan diğer bilgi- belgeler, Mahkemenin 09/10/2015 tarih ve E:2015/1022, K:2015/1005 sayılı iptal kararı ve söz konusu karara karsı yapılan temyiz başvurusu üzerine Danıştay On dördüncü Dairesi'nin 25/05/2016 tarih ve E:2015/10950, K:2016/4345 sayılı ek gerekçe ile onama kararında belirtilen gerekçeler birlikte değerlendirildiğinde; Kastamonu İli, Cide İlçesi sınırları içerisinde yapımı planlanan Cide Regülatörü ve HES Projesi'nde; proje kapsamında yapılacak olan unsurlar ile regülatör göl alanı, Küre Dağları Milli Parkı tampon bölge sınırları içerisinde kaldığı, Küre Dağları Milli Parkı mutlak zon bölgesine üç taraftan (kuzey, güney ve doğu) yakın mesafede yer aldığı, ekolojik açıdan değerlendirildiğinde projenin olumsuz etkilerinin görülebileceği uzaklıkta bulunduğu, regülatör göl alanında kesilecek olan ağaçların alandaki ekosistem bütünlüğünü bozacağı, alanda erozyon, heyelan ve toprak kaymalarına neden olarak ekolojik dengenin zarar göreceği, proje alanında eğimin çok yüksek olması ve engebeli topoğrafya yapısı ile alanın karstik yapı üzerinde bulunmasının oluşacak olan tahribatı arttıracağı, proje kapsamında yapılacak olan iletim boru hatları, regülatör gölet alanı, yol çalışmaları ve hafriyat çalışmalarının alanda erozyon ve sedimantasyonun artmasına neden olarak debisi azalacak olan dere yatağında kirlenmeye yol açabileceği ve bu durum da derenin su kalitesinin bozulması ile sucul yaşamın olumsuz etkilenmesine yol açabileceği, regülatör göl alanı havzasında oluşacak olan ekosistem bütünlüğünün bozulmasının yanı sıra havzanın aşağı kısımlarına verilecek olan suyun yetersiz oluşu bu alanlarda yaşayan flora ve fauna elemanlarının zarar görmesine neden olacağı dikkate alındığında; çevre ve Küre Milli Parkı yaşam alanına ciddi olumsuz sonuçlar doğuracağı anlaşılan kurulması planlanan Cide Regülatörü ve HES Projesine "Çevresel Etki Değerlendirme Olumlu" kararında hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle ÇED Olumlu Kararı iptal edilmiştir (Kastamonu İdare Mahkemesi, 18/03/2020 tarih, E.2018/724 ve K.2020/444).

6.3.4 201700024 Ruhsat 3295447 Erişim Numaralı Mermer Ocağı Projesi

Kastamonu İli, Pınarbaşı İlçesi, Çalkaya Köyü sınırları içerisinde açılması planlanan Mermer Ocağı projesine ilişkin Çevresel Etki Değerlendirme Süreci (ÇED) Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından sonlandırılmış, bu işlemin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle "ÇED İptal Kararının" iptali için yatırımcı tarafından Kastamonu İdare Mahkemesinin 2020/53 Esasına kayıtlı dava açılmıştır.

Diğer incelediğimiz davaların aksine bu davada ÇED Sürecinde yatırımcı tarafından gerçekleştirilmesi planlanan projeye ilişkin hazırlanan ÇED Raporu hakkında yetkili idare tarafından verilen iptal kararının hukuka aykırı olduğu iddia edilmektedir. Diğer davalarda ÇED Olumlu Kararı verilen Nihai ÇED Raporları irdelenirken bu davada yetkili idarenin ÇED Başvuru Dosyasını iptal gerekçeleri irdelenmiştir.

6.3.4.1 Mermer ocağı projesi ÇED iptal kararının iptali isteminin gerekçesi

ÇED sürecinin sonlandırılmasının dayanağı olan Kastamonu Valiliği İl Mahalli Çevre Kurulunca alınan kararın Kastamonu İdare Mahkemesince iptal edildiği, yargı kararı olmasına rağmen Çevre ve Şehircilik Bakanlığına yanıltıcı mahiyette görüş yazısı verildiği ileri sürülerek iptali istenilmektedir. (Kastamonu İdare Mahkemesi, 14/01/2021 tarih, E.2020/53 ve K.2021/24).

6.3.4.2 İptal istemine karşı yetkili idarenin cevabı

1- Öncelikle proje sahibi tarafından 201700024 Ruhsat Numaralı Mermer Sahası için Valiliğe (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü) Proje Tanıtım Dosyası hazırlatılarak Ek-II sürecinin başlatıldığı, bu süreç içerisinde komisyon üyesi olan Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünün vermiş olduğu olumsuz görüş doğrultusunda Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından Proje Tanıtım Dosyasının iade edilerek Ek- II süreci sonlandırıldığı, söz konusu projenin gerçekleştirileceği alanın da içinde bulunduğu Pınarbaşı İlçesi başta olmak üzere Kastamonu İli geneli için Kastamonu Üniversitesi ve Kastamonu Valiliği işbirliğiyle üniversite akademisyenleri tarafından hazırlanan bilimsel rapor çerçevesinde madencilik faaliyetleri için yer seçilirken ilin doğal ve turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkilememesi amacıyla İl Mahalli

Çevre Kurulu tarafından bir karar alındığı ve bu karar aleyhine Kastamonu İdare Mahkemesine açılan dava ile söz MÇK kararının yürütülmesinin durdurulması kararı alındığı belirtilmiştir. Sürecin devamında 201700024 Ruhsat Numaralı Mermer Sahası için proje sahibi tarafından Çevre ve Şehircilik Bakanlığına başvuru yapılarak Ek- I süreci başlatıldığı, Ek- I süreci kapsamında Pınarbaşı İlçesinde Halkın Katılımı toplantısı düzenlenerek halkın proje hakkındaki görüş, öneri ve çekinceleri tutanakla kayıt altına alındığı belirtilmiştir.

2- Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca yürütülen Ek- I sürecinde komisyon üyelerinden olan Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünün sehven Mahalli Çevre Kurulu Kararına atıfta bulunarak olumsuz görüş yazdığı, Ek- I sürecinde komisyon üyesi olarak görev yapan Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünce de MÇK Kararından bağımsız olarak projenin yapılmasının uygun olmadığı bu görüşler doğrultusunda ÇED Yönetmeliğinin 6. Maddesi 4. Bendine göre Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca ÇED sürecinin sonlandırıldığı belirtilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı proje iptal yazısında gerekçe olarak MÇK Kararının yanı sıra proje alanının Küre Dağları Milli Parkı Tampon Alanları sınırına yakın bir bölgede bulunduğu, eko-turizm faaliyetleri için yapılan kamu yatırımlarının doğrudan veya dolaylı olarak etkilenecek olması gibi sebepleri belirttiği, dolayısıyla tek başına MÇK Kararı dayanak gösterilerek iptal kararı verilmediğinin üzerinde durulmuştur.

3- Söz konusu iptal davasında davacının üzerinde durduğu MÇK kararına göre ÇED sürecinin sonlandırılması iddiasının; daha ortada MÇK kararı yokken Ek-II sürecinde Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünün vermiş olduğu olumsuz görüş, EK-I sürecinde Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünün olumsuz görüşü ve bu projenin gerçekleştirileceği alanı da kapsayacak şekilde hazırlanan bilimsel rapor gibi projenin ÇED sürecinin iptalini gerektiren birden fazla sebep bulunduğu savunulmuştur.

6.3.4.3 Mermer ocağı projesi dava sürecinde atanan bilirkişi raporu özeti

Dava konusu olayda, uyuşmazlığın çözümü teknik bilgi ve uzmanlık gerektirdiğinden Mahkeme kararıyla keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar

verilmiş Mahkeme tarafından re'sen seçilen; Bitki Ekolojisi- Orman ve Step Botaniği Uzmanı, Orman Mühendisi,, Harita Mühendisi, Eko Turizmci, Av Yaban Hayatı Ekolojisi uzmanı, Çevre Yüksek Mühendisi, Ziraat Mühendisi, Jeoloji Yüksek Mühendisi, Maden Mühendisi meslek gruplarından oluşan bilirkişilerin katılımıyla 30/09/2020 tarihinde mahallinde kesif ve bilirkişi incelemesi yapılmıştır. Mahkeme kayıtlarına giren bilirkişi raporunda özetle; (Kastamonu İdare Mahkemesi, 14/01/2021 tarih, E.2020/53 ve K.2021/24).

1- Turizm firmalarınca yurdun birçok noktasından, Pınarbaşı İlçesine, doğa harikası olan Küre Dağları Milli Parkına Doğa turları düzenlendiği,

2- Orman ve Su İsleri Bakanlığı 10. Bölge Müdürlüğü Kastamonu Doğa Turizmi Master Planında; Tabiata Uyumlu-Dokusu Bozulmamış Kırsal Miras Gezisi: Pınarbaşı ilçesinde Kerte-Horma Kanyonu civarında Çalkaya Köyü (antik kent) Muratbaşı Köyü, Sümenler Köyü, Ersizlerdere mevkiinde Karadonu Köyü, Doğanlar Kalesi olarak sıralandığı,

3- Literatür taramalarından, Küre Dağları Milli Parkı ve yakın çevresinin rekreasyonel kaynak değerleri, Trekking, Kanyoning, Mağara, Dağcılık, Kampçılık, Rafting, Olta Balıkçılığı, Kültür Turizmi, Foto-Safari ve Yaban Hayatı İzleme olarak sıralandığı, Çalkaya Köyünde Roma ve Bizanslılar döneminde önemli yerleşim merkezi olduğunun belirtildiği**,**

4- Pınarbaşı ilçesi çevresindeki köylerdeki halkın büyük bir kesiminin geçimini hayvancılık, orman isçiliği ve tarım uğraşılarıyla sağladığı, köylülerin orman içi ve çevresinde toplanan mantarları ilçede satarak ek gelir elde ettiği, yörede, ormanda ya da diğer hazine arazileri ile işletilmeyen özel arazilerde; mantar, kızılcık, ıhlamur, ahlat, armut, alıç, kuşburnu vb. yetiştirdiği dolayısıyla bölgede yaşayan yöre halkının orman kaynaklarına sıkı sıkıya bağlı olduğu ve orman köylüsü olan halkın bu ormanlık alanlardan yararlanamayacağı ve sosyal yönden gelir kaybına uğrayacağının açık olduğu**,**

5- ÇED başvuru dosyasının belirli bir formata göre hazırlanmış olup, proje sahasında gözlem ve inceleme yapılmadan ve bölgenin eko-turizm potansiyeli dikkate

alınmadan hazırlandığı, bilirkişi heyeti tarafından çevreye olabilecek olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınması gerekli önlemlerin yeterli bulunmadığı,

6- Dekapaj faaliyetleri sırasında meydana gelecek toz ve gürültü ve görüntü kirliliğinin, iş makinelerinin egzoz gazlarından meydana gelecek doğal çevre kirlenmesine ve pasa malzemesinden dolayı oluşacak tozun doğal çevreye vereceği zararların önlenmesine ilişkin alınacak tedbirler ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre yeterli bulunmadığı,

7- Keşif esnasında, kesif sahasında, bölge için önemli ve nadir türlerden bir adet Kafkas Burunlu Engerek yılanına (Vipera transcaucasiana / Transcaucasian Nose-horned Viper) rastlandığı, Kafkas burunlu engerek yılanı ülkemizde Karadeniz sahil boyunca ve nispeten sahil içi kesimlerde yayılış yapan bölgesel endemik türler arasında yer aldığı, Kafkas Burunlu Engerek Yılanı IUCN (International Union for Conservation of Nature: Uluslararası Doğayı Koruma Birliği) tarafından hazırlanan kırmızı listede NE yani tehdide yakın türler arasında yer aldığı ve mutlaka korunması gerektiği,

8- Saha keşfi sırasında farklı hayvan türlerine ait iz ve kalıntılara rastlandığı, alanda özellikle domuz ve karaca dışkıları yanında kaya sansarı dışkısına rastlandığı, bu durum sahada yaban hayatını varlığını açık olarak gösterdiği, yine mahalli kişiler ile yapılan konuşmalarda özellikle karaca ve yaban domuzunun bölgede çok sıklıkla görüldüğü,

9- Keşif sahasının bünyesinde bulundurduğu farklı yapılar itibariyle yaban hayvanlarının barınması ve geçişi için uygun karakteristik yapıya sahip olduğu, kesif alanın yakın çevresinde farklı yapı ve büyüklüklerde bulunan yaban hayatı geliştirme sahaları keşif alanın muhtemel yaban hayatı koridoru olma olasılığını artırdığı, nitekim saha içinde bulunan dışkı izlerinin bu alanın yoğun olarak kullanıldığını gösterdiği,

10- ÇED başvuru dosyasında Yaban hayatının korunması için ilgili Yönetmelik hükümlerine harfiyen uyulacağı beyan edilmiş olsa da bu sahada basta habitat

bozulması olmak üzere yaban hayatının ve yaban hayvanlarının olumsuz ve zarar görecek şekilde etkileneceğinin görüldüğü,

11- Alanın Küre Dağları Milli Parkına oldukça yakın olduğu, bu alanda yapılacak madencilik faaliyetlerinin hem madenin çıkartılması esnasında hem de nakliye sürecinde Küre Dağları Milli Parkının ekosistem bütünlüğüne zarar vereceği, bu durum bölgede gelişmekte olan eko-turizm çalışmalarını olumsuz yönde etkileyeceği,

12- Küre Dağları Milli Parkı ve yakın çevresinin rekreasyonel kaynak değerlerinin; Trekking, Kanyoning, Mağara, Dağcılık, Kampçılık (yayla turizmi), Rafting, Olta Balıkçılığı, Kültür Turizmi, Foto-Safari ve Yaban Hayatı İzleme olarak sıralandığı, yapılması planlanan faaliyetin Küre Dağları Milli Parkına ve Tampon alanları sınırına, eşsiz güzelliği ile bilinen Horma Kanyonuna ve Ilıca Şelalesine yakın olması nedeniyle hem çevre kirliliğine, mağara, dağ ve yayla turizmi yapan ziyaretçiler için görüntü kirliliğine sebebiyet vereceği,

13- Mermer işletmeciliğinin gerek flora gerekse de fauna üzerine olan olumsuz etkilerinin tespitiyle birlikte dünyanın 100 ve ülkemizin 9 sıcak noktasından biri ve Türkiye'nin tek PanParks sertifikasına sahip korunan alanı olan Küre Dağları Milli Parkı sınırları içinde kurulmak istenen bu maden ocağının ekolojik zararının göz ardı edilemez olduğu belirtilerek ve işletmenin faaliyete geçmesi durumunda geri dönüşü çok zor olan bir ekolojik kaybın meydana geleceği,

14- ÇED başvuru dosyasının revize edilse dahi yaban hayatı açısından olumlu bir gelişme teşkil etmeyeceği, belirtilen sebepler doğrultusunda ekosistemin dolayısıyla yaban hayatının büyük zarar göreceği, kararın olumlu çıkması halinde birçok girişimci tarafından emsal gösterilerek daha fazla maden ya da mermer ocağı başvurusu yapılmasının önü açacağı,

Yönünde değerlendirme yapılmıştır.

6.3.4.4 201700024 ruhsat 3295447 erişim numaralı mermer ocağı projesi mahkeme kararı

Mahallinde yapılan keşif ve bilirkişi incelemesi neticesinde hazırlanan bilirkişi raporunda yer alan tespitler ile dava dosyasında bulunan diğer bilgi ve belgeler birlikte değerlendirildiğinde; davacı tarafından hazırlanan ÇED başvurusu dosyasında yer verilen ve maden projesi yapılırken çevreye verilecek olan zararların önlenmesine ilişkin alınacak olan tedbirlerin yetersiz olduğu, maden ocağı projesi alanı ve çevresinin endemik bitkiler açısından oldukça zengin olduğu, ayrıca bu bitkilerden 78 tanesinin öncelikli olarak korunması gereken kategorisinde bulunduğu, maden sahasının eko-turizm alanlarına oldukça yakın olduğu, gerek madenin çıkarılması aşamasında gerekse taşınması esnasında bölgede var olan eko-turizm alanlarına zarar vereceği, maden sahasının Çalkaya köyüne çok yakın olduğu, bu köyün Bizans ve Roma döneminden kalan yerleşim yerlerinin olduğu, bu alanların madencilik faaliyetlerinden olumsuz etkileneceği, maden sahasının ormanlık saha içerisinde olduğu, bahse konu sahada yaban hayatının ve yaban hayatına ilişkin geçiş güzergahının bulunduğu, projenin hayata geçirilmesi durumunda yaban hayatı açısından geri dönüşü olmayan olumsuzlukların oluşarak, bölgede yaban hayatının bitme noktasına geleceği, maden sahasına yakın köylerde yasayan köylülerin maden sahası ormanlık alandan ekonomik olarak yararlandığı, şayet proje gerçekleşirse köylülerin ekonomik ve sosyal durumlarının da etkileneceği anlaşıldığından, dava konusu projeye ilişkin çevresel etki değerlendirme sürecinin sonlandırılmasına ilişkin dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı sonucuna varılarak ÇED İptal Kararının iptali hakkında açılan dava reddedilmiştir (Kastamonu İdare Mahkemesi, 14/01/2021 tarih, E.2020/53 ve K.2021/24).

7. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

7.1 Kaya Regülatörü ve HES Projesi

1- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, Entegre tesisler için tek bir ÇED dosyası hazırlanması gerektiği, şalt tesisinin ve enerji nakil hattının ÇED raporu kapsamına alınması gerektiği dava konusu edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu konuyla ilgili şalt tesisi ve enerji nakil hattı kurulmasının planlanmadığını, Kaya HES Projesi ÇED Raporu içeriğinde şalt tesisi kapsam/içerik, yer seçimi kararı ve kuruluş sürecine ilişkin herhangi bir bilgi verilmediğini, sadece maliyet hesaplamalarının yapıldığını dolayısıyla nihai ÇED raporunda eksiklik bulunduğunu belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, enerji iletim hattı ile ilgili ÇED projesinin yapılmadığı görülmektedir. Öyle ki enerji iletim hatları TEİAŞ Genel Müdürlüğü yetkisinde olup tesis inşaatı devam ederken bu projeden bağımsız olarak enerji iletim hatlarının projeleri TEİAŞ tarafından planlanmaktadır. Bu sebeple bu konunun Kaya Regülatörü ve HES Projesi kapsamında bir eksiklik olarak değerlendirilmesinin uygun olmadığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

2- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, konkasör ve hazır beton santralinin çevresel etkilerinin raporda kısmi olarak değerlendirildiği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda 1/25.000 ölçekli Genel Yerleşim Planı kapsamında Şantiye, Konkasör ve Beton Santrali tesislerine ilişkin koordinatların gösterildiğini ancak bazı hesaplarla ilgili ÇED Raporunda yeterli bilgilerin bulunmadığını belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, Konkasör ve Hazır Beton Tesisi ünitelerine ilişkin koordinatlar ÇED Raporunun EK.2.1 1/25.000 ölçekli genel yerleşim planında şantiye, konkasör ve hazır beton tesisi koordinatları olarak verildiği, EK.2.9 1/25.000 ölçekli Etki Alanı Haritasında yerinin işaretlendiği, rapor içerisinde de en yakın yerleşim yeri mesafelerinin bu ünitelerin işletimi esnasında meydana gelecek toz, gürültü..vs. etkilerin hesaplamalar yapılarak değerlendirildiği tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

3- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, tesiste kullanılacak malzemelerin depolanacağı yerin rapor kapsamı dışında bırakıldığını iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, kazı fazlası malzemelerin proje alanında belirlenen 4 adet döküm sahasında depolanacağı, döküm sahalarına ilişkin koordinatların dosya içerisinde sunulduğu, döküm sahalarına ilişkin yerlerin ilgili kurumlardan görüş alınarak belirlendiği, döküm sahası-2 alanının; Küre (Zarbana) Çayı yatağında yer alması sebebiyle depolama alanı olarak kullanılmasının DSİ 23. Bölge tarafından uygun görülmediği ve proje kapsamından çıkartıldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

4- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, havza planlaması ve kümülatif etki değerlendirmesinin yapılmadığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, havza planlaması ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmadığı tespit edilmiştir. Ancak havza planlaması ile ilgili yetkili kurum bu projede de komisyon üyesi olan DSİ Genel Müdürlüğü olduğundan ÇED süreci içerisinde kurum görüşleri alınarak süreç yürütülmüş ve havza planlaması çalışmasının yapılmasının gerekliliği ile ilgili DSİ Genel Müdürlüğünden herhangi bir görüş bildirilmemiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

5- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, tesisin üzerinde kurulması planlanan Zarbana çayı üzerinde kurulan Çatak Barajından raporda söz edilmediği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda Çatak Deresi ile Büyük çayın birlikte Zarbana Çayını oluşturduğunu, akış yönü esas olmak üzere Regülatör ve Santral yapılarından oluşan Kaya HES Projesinin Çatak Barajı açısından olumsuz etkilerinin olmayacağını belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, Zarbana Çayı üzerinde Küre- Çatak Barajının varlığından bahsedildiği, DSİ'ye sunulan fizibilite raporlarının sonucunda Küre- Çatak Barajının bu projeye olan etkisinin çok az olacağı yönünde bir değerlendirme yapıldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

6- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, can suyu hesaplamasının bilimsel gereklere uygun yapılmadığı ve bu konudaki kurum görüşlerinin dikkate alınmadığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda can suyu (çevresel akış) hesaplamalarının bilimsel yöntem ve tekniklere göre yapıldığını, bu hesaplamalar esas alınarak, Kaya–I ve Kaya–II Regülatör alanlarında oluşması beklenen göl alanlarındaki buharlaşma miktarı önemsiz düzeyde olduğunu ancak proje konusu akarsu yatağını temsil eden en kesit değerlerinin akım hızı ve su

derinliği açısından tüm proje alanı için en kritik dere en kesit olup–olmadığı hususunun belirsiz olduğunu ve bu açıdan eksik işlem niteliğinde olduğunu belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, projede can suyu hesaplamasının Islak Çevre Yöntemine göre yapıldığı, İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünün verdiği kurum görüşünde belirtilen can suyu miktarının ise Tennant Yöntemine göre yapıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple davacı tarafından bahsedilen kurum görüşünün dikkate alınmaması iddiasının doğru olduğu görülmektedir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; bilirkişi raporunda geçen, proje konusu akarsu yatağını temsil eden en kesit değerlerinin akım hızı ve su derinliği açısından tüm proje alanında en kritik dere en kesit olup–olmadığı hususunun belirsiz olduğuna iptal gerekçeleri arasında yer vermiştir.

7- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, kesilecek ağaç sayısının yanlış hesaplandığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda proje alanının, bitki varlığı açısından önemli bitki alanı kapsamında olduğunu, kayın, gürgen, karaçam ve meşe ağaç türlerinden oluşan koru alanı olarak doğal ve özgün karakter gösterdiğini, ağaç kesimi açısından proje kapsamında alandaki ağaç varlığının tespitine yönelik araştırmalar yapıldığını, kesilecek ağaç miktarının 955 ağaç olarak belirlendiği ancak bu sayının uygun olmadığını, ağaç kesimi yapılacak alan ve ağaç türleri dağılımının belirlenmediğini, ağaç kesimi ve aktarım süreçleri konusunda yapılacak çalışmaların belirsiz olduğunu, bu açıdan ekosistem bütünlüğünün sürekliliği bakımından uygun olmayacağını belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, proje kapsamında bulunan alan için Orman Genel Müdürlüğü'nden temin edilen ÇED İnceleme ve Değerlendirme formunda proje dahilinde bulunan orman emvalinin 1000 m^3 olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında proje alanında yer alan ağaç tür ve sayıları, amenajman planlarındaki değerler doğrultusunda yapılan hesaplamalar

neticesinde belirlenen çalışma alanında yaklaşık 955 adet ağaç kesilmesi öngörüldüğü, ancak nihai olarak ÇED çalışmaları tamamlandıktan sonra inşaat aşaması başlamadan Orman Genel Müdürlüğü'nden gerekli orman izinleri alınacağı, Projede kullanılacak orman alanı miktarı, kesin kesilecek ağaç miktarı ve ağaç türleri vs. izin aşamasında hazırlanacak 1/1.000 ölçekli ağaç röleve planları ile belirleneceği taahhüt edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; bilirkişi raporunu esas alarak ağaç kesimi yapılacak alan ve ağaç türleri dağılımının belirlenmediği, ağaç kesimi ve aktarım süreçleri konusunda yapılacak çalışmaların belirsiz olduğu, bu açıdan ekosistem bütünlüğü-sürekliliği bakımından uygun olmayacağı hususunu karar gerekçesine yansıtmıştır.

8- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, proje sahasının 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planında önemli bitki ve orman alanı olarak gösterildiği ve korunması gereken bir alan olduğu iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu husus doğrudan irdelenmemiş lakin proje alanının bu hususta kaynaklı olabilecek doğal zenginlik ve biyolojik çeşitlilik konusunda zengin bir alan olduğunu belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, rapor ekinde sunulan Sinop- Kastamonu- Çankırı Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planında proje sahasının önemli bitki ve orman alanları içerisinde kaldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; bilirkişi raporunda dikkat çekilen doğal zenginlik biyolojik çeşitlilik hususlarına iptal gerekçeleri arasında yer verilmiştir.

9- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, Tarihi İstiklal yolu milli parkı ve koruma alanlarının projeden etkilenebileceği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda Tarihi İstiklal Yolu Milli Parkı sınırlarının, Zarbana Deresi doğusunda kuzey–güney yönünde uzandığını, bu yönüyle dava konusu HES projesi etki alanında olmadığını, dolayısıyla, Kaya

Regülatörü ve HES Projesinin Tarihi İstiklal Yolu Milli Parkı üzerinde olumlu-olumsuz etkilerinin olmasının beklenmeyeceğini belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, proje alanının istiklal yolu güzergahındaki her hangi bir nokta ile etkileşimde olmayacağı yönünde değerlendirme yapıldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

10- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, Karacehennnem boğazı kanyonu ve ersizler kanyonunun su toplama havzasına yakın yerde bulunduğundan tehdit altına girdiği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda HES Projesi kapsamında toplam 2 (iki) Regülatör Alanı ve 2 (iki) Göl Alanı oluşturulacağını, göl alanlarının Zarbana Deresi üzerinde oluşturulacağını, Karacehennem Kanyonunun ise Zarbana Deresi üzerinde Başören Mahallesinin güneyinde yer aldığını, dolayısıyla Kaya Regülatörü ve HES Projesi kapsamında oluşturulacak göl alanlarının Karacehennem boğazı kanyonu içerisinde yapılmayacağını belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, Karacehennnem Boğazı Kanyonu ve Ersizler Kanyonu ile ilgili nihai ÇED raporunda herhangi bir değerlendirme yapılmadığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

11- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, projenin iklim ve meteoroloji üzerindeki etkilerinin yanlış verilere dayandırıldığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda iklimsel–meteorolojik etkilere yönelik tedbir ve önlemlere ilişkin hususlar konusunda gerekli taahhütlerin kabul ve beyan edildiğini, ancak meteorolojik ve iklimsel verilere ilişkin güncel,

yeterli ve sağlıklı bir veri tabanı oluşturulmadığını, dolayısıyla projenin güncel iklimsel değişiklikler esas olmak üzere meteorolojik ve iklimsel veriler üzerindeki etkileri bakımından nihai ÇED raporunda eksiklikler bulunduğunu belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, meteorolojik verilerin Meteoroloji Genel Müdürlüğü kayıtlarından alındığı, yıllara göre istatistiki bilgiler İl bazında değerlendirildiğinden Kastamonu Meteoroloji İstasyonu verilerinin kullanıldığı ancak iklimsel değişikliklerle alakalı ÇED Raporu içerisinde herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bilirkişi raporu dikkate alınarak, iklimsel verilerin güncel verilere dayalı yeterli ve sağlıklı bir veri tabanı oluşturulmadığı gerekçesini iptal kararına yansıtmıştır.

12- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, projenin tarım alanları ve hayvanlar üzerindeki etkilerinin raporda eksik değerlendirildiği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, tarım alanları ile ilgili, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün görüş yazısında, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu kapsamında yapılan inceleme neticesinde, ÇED sürecinin tamamlanmasında yapılacak herhangi bir işlem bulunmadığını belirtmiş olup 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu kapsamında kalan alanlar için gerekli tarım dışı amaçlı kullanım izinleri yatırıma başlanılmadan önce alınacağı taahhüt edilmiştir. Mera alanları ile ilgili; İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü'nün görüş yazısında, proje dâhilinde bulunan alanların Mera Kanunu'nda tespiti yapılarak özel sicile kaydı yapılan alanlardan olmadığı, projenin uygulanmasında herhangi bir sakınca olmadığı belirtilmiştir. Ancak, proje alanlarının Mera Kanunu kapsamında kalan mera, yaylak, kışlak, otlak gibi alanlara denk gelmesi halinde tahsis amacı değişikliği işlemlerinin yapılması için İl Mera Komisyonu'na talepte bulunulacağı taahhüt edilmiştir. Kastamonu İdare

Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

13- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, döküm sahalarının dere yatakları üzerinde olumsuz etkileri olabileceği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda ÇED Raporu içeriğinde "proje kapsamında planlanan ünitelerin inşası için kullanılacak malzemelerin depolanacağı yer" hususunda gerek ilgili yönetmelik hükümleri gerekse ilgili kurum görüş-önerileri esas olmak üzere yeterli değerlendirmelerin yapıldığını belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, döküm sahalarıyla ilgili DSİ 23. Bölge Müdürlüğünden uygun görüş alınarak döküm alanlarının belirlendiği, hatta döküm-2 sahasının DSİ tarafından uygun görüş verilmemesi sebebiyle çıkartıldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2019/634 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

Kaya Regülatörü ve HES Projesi'ne ait bilirkişi raporu, nihai ÇED raporu ve mahkeme kararından çıkarılan sonuçlar, kıyaslamalı olarak Tablo 7.1'de verilmiştir.

Tablo 7.1 Kaya Regülatörü ve HES Projesi Tespitler

Davacı İddia – İptal İsteminin Gerekçeleri	**Bilirkişi Tespit**	**Nihai ÇED**	**Mahkeme Kararı**
1. Entegre tesisler için tek bir ÇED dosyası hazırlanması gerektiği, şalt tesisinin ve enerji nakil hattının ÇED raporu kapsamına alınmadığı	1	2	0
2. Konkasör ve hazır beton santralinin çevresel etkilerinin raporda kısmi olarak değerlendirildiği	1	2	0
3. Tesiste kullanılacak malzemelerin depolanacağı yerin rapor kapsamı dışında bırakıldığı	2	2	0
4. Havza planlaması ve kümülatif etki değerlendirmesinin yapılmadığı	0	2	0
5. Tesisin üzerinde kurulması planlanan Zarbana çayı üzerinde kurulan Çatak Barajından raporda söz edilmediği	2	2	0

Tablo 7.1'in devamı

6. Can suyu hesaplamasının bilimsel gereklere uygun yapılmadığı ve bu konudaki kurum görüşlerinin dikkate alınmadığı	1	1	1
7. Kesilecek ağaç sayısının yanlış hesaplandığı	1	2	1
8. Proje sahasının 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planında önemli bitki ve orman alanı olarak gösterildiği ve korunması gereken bir alan olduğu	1	1	1
9. Tarihi İstiklal yolu milli parkı ve koruma alanlarının projeden etkilenebileceği,	2	2	0
10. Karacehennnem boğazı kanyonu ve ersizler kanyonunun su toplama havzasına yakın yerde bulunduğundan tehdit altına girdiği,	2	0	0
11. Projenin iklim ve meteoroloji üzerindeki etkilerinin yanlış verilere dayandırıldığı,	1	1	1
12. Projenin tarım alanları ve hayvanlar üzerindeki etkilerinin raporda eksik değerlendirildiği,	0	2	0
13. Döküm sahalarının dere yataklarını üzerinde olumsuz etkileri olabileceği,	2	2	0

1: İddia haklı, 2: İddia yersiz, 0: Fikir Belirtilmemiş

Sonuç olarak; can suyu hesaplamasının bilimsel gereklere uygun yapılmadığı ve bu konudaki kurum görüşlerinin dikkate alınmadığı, kesilecek ağaç sayısının yanlış hesaplandığı, proje sahasının 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planında önemli bitki ve orman alanı olarak gösterildiği ve korunması gereken bir alan olduğu ve projenin iklim ve meteoroloji üzerindeki etkilerinin yanlış verilere dayandırıldığı idare mahkemesinin iptal gerekçelerini oluşturmaktadır. Bu da bize Nihai ÇED raporunda yer alan ekosistem değerlendirme raporunun yeterli sürede alan incelemesi yapılmaksızın kabuller ve kanaatler üzerinden oluşturulduğunu göstermektedir. Nihai ÇED raporu içerisinde yer alan ekosistem değerlendirme raporunun titiz bir çalışma ile proje alanını tam yansıtacak şekilde hazırlanması ile olumsuz çıkan bir ekosistem değerlendirme raporuna göre yetkili idare tarafından ÇED Olumlu kararının verilmeyeceği veya olumlu çıkan ekosistem değerlendirme raporuyla ilgili idare mahkemesinin iptal gerekçelerinin ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

7.2 Ilıca Regülatörü ve HES Projesi

1- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, regülatör ile santral arasındaki kesimin milli park içerisinde kaldığı, söz konusu derenin %90'ının tünele alınmasının derenin milli parka kazandırdığı estetik değeri tamamen ortadan kaldıracağı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda Ilıca Regülatörü ve HES projesinin bir çok ünitesinin Küre Dağları Milli Parkı sınırına komşu olup iletim tünelinin Avrupa'nın 13. PanParkı olan Küre Dağları Milli Parkı'nın içinden geçtiğini, korunması gereken türler için alınacak önlemler ile bu olumsuz etkiler minimize edilmeye çalışılsa da, milli park alanının kümülatif bütünlüğü açısından bölgede telafisi mümkün olmayan çevresel tahribata yol açacağını belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, proje alanı milli park sınırları içinde yer aldığından milli park üzerinde ister istemez projenin bir etkisinin olacağı yönünde değerlendirme yapıldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; bilirkişi raporunda geçen "…korunması gereken türler için alınacak önlemler ile bu olumsuz etkiler minimize edilmeye çalışılsa da, milli park alanının kümülatif bütünlüğünü açısından bölgede telafisi mümkün olmayan çevresel tahribata yol açacağı" ifadesine iptal kararında yer verilmiştir.

2- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, yapılacak inşaatla söz konusu alanın doğal ortamının, ekolojik ve peyzaj bütünlüğünün bozulacağı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda yapılacak projenin ekolojik tahribata sebep olacağını ve yaban hayatını doğrudan olumsuz olarak etkileyeceğini, doğal jeolojik oluşumlarda tamir edilemeyecek önemli zararlara neden olacağını, proje kapsamında hazırlanan Peyzaj Onarım Değerlendirmesi raporunda eksikliklerin bulunduğunu belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, çalışmaların tamamlanması sonrasında rehabilitasyon ve peyzaj çalışmalarına ağırlık verilmesi; bu süreçte yörenin doğal bitki türlerinin tercih edilmesi gibi noktalara özen gösterilmesiyle meydana gelebilecek dönüşümlerin kabul edilebilir düzeyde olacağı yönünde değerlendirme yapıldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; bilirkişi raporunda geçen tespitler dikkate alınarak iptal kararına yansıtılmıştır.

3- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, Proje alanında sondaj kuyusu açılarak yapılmış bir jeolojik etüt raporunun olmadığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, kesin proje aşamasında regülatör yerinde jeoteknik amaçlı sondajlar yapılacağı, regülatör ekseninde en az 3 adet açılacak sondajlarla ana kaya derinliği ve ana kaya ile güncel çökellerin sınırlarının belirleneceği, kayacın dayanım parametrelerinin karotlar üzerinde yapılacak laboratuvar deneyleriyle saptanacağının belirtildiği tespit edilmiştir. Nihai ÇED Raporunun içerisinde sunulan Ilıca Regülatör ve HES Projesine ait termin planında ÇED Olumlu Kararının alınmasından önce Jeolojik Etüd Raporu onayının alınacağı gösterilmiş olup jeolojik etüd raporuna ilişkin herhangi bir veri rapor içerisinde sunulmamıştır. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

4- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davada davacı tarafından balık geçitlerine ilişkin verilen bilgilerin kitabi olduğu ve gerekli araştırmanın yapılmadığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda direkt balık geçitlerine ilişkin bir değerlendirmede bulunmamış, gerçekleştirilmesi planlanan projeden sucul ekosistemin olumsuz etkileneceğini belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, balıkların havuzlar arasındaki geçiş alanlarını efektif olarak kullanabilecekleri ve ilgili alanların büyüklüklerinin yeterli olduğu, Ilıca regülatörünün gövde yüksekliği fazla olmasına karşın kriterleri sağlayabilecek uygun niteliklere sahip balık geçidi inşa edilmesinin gerektiği, nitekim projelendirilen balık geçidinin, FAO'nun ve DSİ'nin öngördüğü koşulları taşımakta ve DSİ'nin onaylayacağı niteliklere sahip olup bölge balıklarının biyolojik ve ekolojik özellikleri açısından yeterli teknik

niteliklere sahip olduğu ile ilgili açıklamalar yapıldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bilirkişi raporunda geçen tespitler dikkate alınarak iptal kararına yansıtılmıştır.

5- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, dere yatağına bırakılacak su miktarının (can suyunun) yetersiz olduğu iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, doğal hayatın devamı için mansaba bırakılacak su miktarının projeye esas alınan son 10 yıllık ortalama akımın en az % 10'u kadar olacağı, ÇED sürecinde ise ekolojik ihtiyaçlar göz önüne alınarak bu miktarın yeterli olmayacağının belirlenmesi durumunda miktarın artırılacağı ve nehirde akımın son 10 yıllık ortalamanın %10'undan az olması halinde tamamı bırakılacağı taahhüt edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

6- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, hafriyatın ne şekilde depolanacağı, yol ve yüksek gerilim hattı için çok sayıda ağacın kesileceği konularında ÇED raporunda yeterli değerlendirme yapılmadığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, kazı fazlası döküm alanlarının 1/25.000'lik topoğrafik harita ve 1/5.000 ölçekli topoğrafik haritalar üzerinde gösterildiği ve söz konusu kazı fazlası malzeme döküm alanları için DSİ 23. Bölge Müdürlüğü'ne görüş sunularak olumlu yazı alındığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

7- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, fayda maliyet analizi hesabına santral dolayısıyla çevreye verilecek zararın hesaplanmadığı, uzun yıllar ortalama debi değerinin kullanılması gerektiği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, yapılan çevresel fayda- maliyet analizinde daha çok projeden kaynaklı oluşması muhtemel çevresel olumsuzlukları bertaraf etmesi veya en aza indirmesi için planlanan iş ve işlemlerin maliyetinden ve projenin bölge ve ülke ekonomisine kazandıracağı faydadan bahsedildiği, çevreye verilecek olan zarar ile ilgili somut bir gösterge ortaya konulmadığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

8- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, ÇED olumlu kararının eksik incelemeye dayalı olarak verildiği ve konu ve maksat yönlerinden hukuka aykırı olduğu iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda genel olarak faaliyetin gerçekleştirileceği alandaki flora- fauna ve yaban hayatının olumsuz yönde etkileneceğini ve ekosistem üzerinde telafisi güç sonuçlar doğuracağını belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, iddia edilen bazı hususların nihai ÇED raporunda yeterince irdelenmediği tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/1246 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; bilirkişi raporunda belirtilen hususlar iptal kararının geneline yansıtılarak verilen ÇED Olumlu kararında hukuka uyarlık bulunmadığı karara yansıtılmıştır.

Ilıca Regülatörü ve HES Projesi'ne ait bilirkişi raporu, nihai ÇED raporu ve mahkeme kararından çıkarılan sonuçlar, kıyaslamalı olarak Tablo 7.2'de verilmiştir.

Tablo 7.2 Ilıca Regülatörü ve HES Projesi Tespitler

Davacı İddia – İptal İsteminin Gerekçeleri	Bilirkişi Tespit	Nihai ÇED	Mahkeme Kararı
1. Regülatör ile santral arasındaki kesimin Milli park içerisinde kaldığı, söz konusu derenin %90'ının tünele alınmasının derenin Milli parka kazandırdığı estetik değeri tamamen ortadan kaldıracağı	1	1	1
2. Yapılacak inşaatla söz konusu alanın doğal ortamının, ekolojik ve peyzaj bütünlüğünün bozulacağı	1	2	1
3. Proje alanında sondaj kuyusu açılarak yapılmış bir jeolojik etüt raporunun olmadığı	0	1	0
4. Balık geçişlerine ilişkin verilen bilgilerin kitabi olduğu, gerekli araştırmanın yapılmadığı	0	2	0
5. Dere yatağına bırakılacak su miktarının (can suyunun) yetersiz olduğu	0	2	0
6. Hafriyatın ne şekilde depolanacağı, yol ve yüksek gerilim hattı için çok sayıda ağacın kesileceği konularında ÇED raporunda yeterli değerlendirme yapılmadığı	0	2	0
7. Fayda maliyet analizi hesabına santral dolayısıyla çevreye verilecek zararın hesaplanmadığı, uzun yıllar ortalama debi değerinin kullanılması gerektiği	0	1	0
8. ÇED olumlu kararının eksik incelemeye dayalı olarak verildiği ve konu ve maksat yönlerinden hukuka aykırı olduğu	1	1	1

1: İddia haklı, 2: İddia yersiz, 0: Fikir Belirtilmemiş

Sonuç olarak; regülatör ile santral arasındaki kesimin Milli park içerisinde kaldığı, söz konusu derenin %90'ının tünele alınmasının derenin Milli parka kazandırdığı estetik değeri tamamen ortadan kaldıracağı, yapılacak inşaatla söz konusu alanın doğal ortamının, ekolojik ve peyzaj bütünlüğünün bozulacağı, ÇED olumlu kararının eksik incelemeye dayalı olarak verildiği ve konu ve maksat yönlerinden hukuka aykırı olduğu idare mahkemesinin iptal gerekçelerini oluşturmaktadır. Bu da bize Nihai ÇED raporunda yer alan ekosistem değerlendirme raporunun yeterli sürede alan incelemesi yapılmaksızın kabuller ve kanaatler üzerinden oluşturulduğunu göstermektedir. Nihai ÇED raporu içerisinde yer alan ekosistem değerlendirme raporunun titiz bir çalışma ile proje alanını tam yansıtacak şekilde hazırlanması ile olumsuz çıkan bir ekosistem değerlendirme raporuna göre yetkili idare tarafından ÇED Olumlu kararının verilmeyeceği veya olumlu çıkan ekosistem değerlendirme raporuyla ilgili idare mahkemesinin iptal gerekçelerinin ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

7.3 Cide Regülatörü ve HES Projesi

1- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, daha önce yapılması planlanan aynı projeye ilişkin ÇED Kararının iptal edildiği, projeyi gerçekleştirecek firma tarafından bahsedilen yargı kararları doğrultusunda eksikliklerin giderildiğinden bahisle 2009/7 sayılı Genelge kapsamında yapmış olduğu başvurunun kabulünün hukuka aykırı olduğu iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda Cide HES projesinin yeni alanı ile ilgili olarak, eski proje için Çevresel Etki Değerlendirme Olumlu Kararı verilen proje alanı arasında sayısal altlıkların harita programlarında incelendiğini ve aralarında koordinat ve konum olarak herhangi bir farklılık olmadığını ve projenin revize edilmediğini belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, iptal kararı verilen ÇED Raporu'nun eksik ve yetersiz görülen bölümlerinin 13.02.2009 tarihli 2009/7 No'lu Genelge kapsamında düzenlenerek sunulması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığına başvuru yapıldığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğünün bu talebi uygun gördüğü ve 2009/7 No'lu Genelge kapsamında ÇED Raporu'nun yeniden hazırlanarak sunulduğu tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

2- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, kesilecek ağaç sayısının 10.000 adetten fazla olmasına rağmen bunun düşük gösterilmeye çalışıldığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda kesilecek ağaç sayısının 10.000 adetten fazla olacağına dair herhangi bir değerlendirme yapmamış olmakla birlikte, ÇED raporunda belirtilen kesilecek ağaç miktarının dahi ekosistem bütünlüğünü bozacak nitelikte ve mevcut ekosistemlere de zarar verecek nitelikte olduğunu belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, Kastamonu Orman Bölge Müdürlüğü görüş yazısına göre Cide Regülatörü ve HES projesi arazi hazırlanması ve inşaat alanı için gerekli arazinin temini amacı ile orman sayılan alanlarda yapılan çalışmalarda toplam 7763 adet ağaç kesildiği, HES Projesinin devam ettirilmesi halinde bundan sonra 200-300 adet ağacın daha kesilmesinin gerekeceği tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; bilirkişi raporuyla örtüşecek şekilde "…regülatör göl alanında kesilecek olan ağaçların alandaki ekosistem bütünlüğünü bozacağı, alanda erozyon, heyelan ve toprak kaymalarına neden olarak ekolojik dengenin zarar göreceği" hususu karara yansıtılmıştır.

3- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, proje sahasının Küre Dağları Milli Park ve tampon bölge sınırları içerisinde kaldığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda proje alanının (projenin tüm unsurları ile birlikte) ve proje kapsamında oluşturulacak olan regülatör göl alanının Küre Dağları Milli Parkı tampon bölgesinin sınırları içerisinde kaldığını, proje alanının üç taraftan (kuzey, güney ve doğu) Küre Dağları Milli Parkı mutlak koruma alanına etki oluşturabilecek bir konumda bulunduğunu belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, Cide Regülatörü ve HES projesi yapı yerlerinin Küre Dağları Milli Parkı sınırları dışında ancak tampon bölge içerisinde yer aldığı, Milli Park sınırına en yakın yapı yerinin 245 m. mesafede yer aldığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; projenin Küre Dağları Milli Parkı tampon bölge sınırları içerisinde kaldığı, Küre Dağları Milli Parkı mutlak zon bölgesine üç taraftan (kuzey, güney ve doğu) yakın mesafede yer aldığı ekolojik açıdan değerlendirildiğinde projenin olumsuz etkilerinin görülebileceği uzaklıkta bulunduğu hususu iptal gerekçesi olarak belirtilmiştir.

4- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, 2014 tarihinde yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliğine göre projenin

hazırlanması gerekirken 2008 tarihli yönetmeliğe göre projenin hazırlandığı iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, ÇED Raporu sunum tarihi itibariyle (21/03/2018) yürürlükte olan yönetmelik 25/11/2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği" iken Cide Regülatörü ve HES projesi ÇED 17/07/2008 tarih ve 26939 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan "Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği" kapsamında hazırlandığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

5- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, projenin iklim ve meteoroloji üzerindeki etkisi çevre için ciddi zararlara sebebiyet verebileceği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda bu hususla ilgili herhangi bir uygunsuzluk belirtmemişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, regülatörlerin barajlar gibi büyük su depolama alanına sahip olmadığından regülatör membasında oluşacak göl bölgenin ve milli park alanının iklimini değiştirecek büyüklükte olmadığı yönünde değerlendirmelerde bulunulmuştur. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında bu husus ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

6- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, Küre Dağları Milli Parkı içinden geçen Devrekani Çayı Vadisi'nin çevresel ve kültürel özelliklerinin bir bütün olduğu ve değerlendirilerek korunması gerektiği belirtilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda Regülatör göl alanı ve projenin diğer unsurlarının aynı havza olan Devrekani çayı havzası içerisinde yer almasından dolayı, projeden kaynaklanacak olumsuz etkilerin proje sahasının mansap tarafında kalan milli parkın mutlak zonu içerisindeki bir bölümü ile birlikte yine Devrekani Çayı Havzasının proje sahasının mansap tarafında kalan aşağı havza kesimi üzerinde etkili olacağını, havzanın bir kısmında gerçekleştirilen uygulamaların havzanın diğer kısımlarını da etkilemesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, Küre Dağları Milli Parkı içinden geçen Devrekani Çayı Vadisi'nin çevresel özellikleri ile projenin inşaat ve işletme aşamasında faaliyetlerden ne şekilde etkileneceği hususunda değerlendirmelerde bulunulmuş ancak kültürel özellikleri ile bu özelliklerin çevresel göstergelerle etkileşimine yönelik bir değerlendirme yapılmadığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; regülatör göl alanı havzasında oluşacak olan ekosistem bütünlüğünün bozulmasının yansıra havzanın aşağı kısımlarına verilecek olan suyun yetersiz oluşu bu alanlarda yasayan flora ve fauna elemanlarının zarar görmesine neden olacağı hususu iptal gerekçeleri arasında belirtilmiştir.

7- Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davada davacı tarafından, Cide Regülatörü ve HES inşasına başlanması ile birlikte sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının engelleneceği iddia edilmiştir.

Mahkeme heyeti tarafından davaya atanan bilirkişi, raporunda genel olarak faaliyetin gerçekleştirileceği alandaki flora- fauna ve sucul ekosistemin olumsuz yönde etkileneceğini ve faaliyetin ekosistem üzerinde telafisi güç sonuçlar doğuracağını belirtmişlerdir.

Projenin nihai ÇED raporu üzerinde yapmış olduğumuz inceleme sonucunda, bu hususta herhangi bir değerlendirmede bulunulmadığı tespit edilmiştir. Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2018/724 esasına kayıtlı davanın Mahkeme Kararında; bilirkişi raporunda belirtilen hususlar iptal kararının geneline yansıtılarak çevre ve Küre

Dağları Milli Parkı yaşam alanında ciddi olumsuz sonuçlar doğuracağından verilen ÇED Olumlu kararında hukuka uyarlık bulunmadığı karara yansıtılmıştır.

Cide Regülatörü ve HES Projesi'ne ait bilirkişi raporu, nihai ÇED raporu ve mahkeme kararından çıkarılan sonuçlar, kıyaslamalı olarak Tablo 7.3'te verilmiştir.

Tablo 7.3 Cide Regülatörü ve HES Projesi Tespitler

	Davacı İddia – İptal İsteminin Gerekçeleri	**Bilirkişi Tespit**	**Nihai ÇED**	**Mahkeme Kararı**
1.	Daha önce yapılması planlanan aynı projeye ilişkin ÇED Kararının iptal edildiği, projeyi gerçekleştirecek firma tarafından bahsedilen yargı kararları doğrultusunda eksikliklerin giderildiğinden bahisle 2009/7 sayılı Genelge kapsamında yapmış olduğu başvurunun kabulünün hukuka aykırı olduğu	1	2	0
2.	Kesilecek ağaç sayısının 10.000 adetten fazla olmasına rağmen bunun düşük gösterilmeye çalışıldığı	1	2	1
3.	Proje sahasının Küre Dağları Milli Park ve tampon bölge sınırları içerisinde kaldığı	1	1	1
4.	2014 tarihinde yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliğine göre projenin hazırlanması gerekirken 2008 tarihli yönetmeliğe göre projenin hazırlandığı	0	1	0
5.	Projenin iklim ve meteoroloji üzerindeki etkisi çevre için ciddi zararlara sebebiyet verebileceği	0	2	0
6.	Küre Dağları Milli Parkı içinden geçen Devrekani Çayı Vadisi'nin çevresel ve kültürel özelliklerinin bir bütün olduğu, değerlendirilerek korunması gerektiği	1	0	1
7.	Cide Regülatörü ve HES inşasına başlanması ile birlikte sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının engelleneceği	1	0	1

1: İddia haklı, 2: İddia yersiz, 0: Fikir Belirtilmemiş

Sonuç olarak; kesilecek ağaç sayısının 10.000 adetten fazla olmasına rağmen bunun düşük gösterilmeye çalışıldığı, proje sahasının Küre Dağları Milli Park ve tampon bölge sınırları içerisinde kaldığı, Küre Dağları Milli Parkı içinden geçen Devrekani Çayı Vadisi'nin çevresel ve kültürel özelliklerinin bir bütün olduğu, değerlendirilerek korunması gerektiği, Cide Regülatörü ve HES inşasına başlanması ile birlikte sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının engelleneceği idare mahkemesinin iptal gerekçelerini oluşturmaktadır. Bu da bize Nihai ÇED raporunda yer alan ekosistem değerlendirme raporunun yeterli sürede alan incelemesi yapılmaksızın kabuller ve kanaatler üzerinden oluşturulduğunu göstermektedir. Nihai ÇED raporu içerisinde yer alan ekosistem değerlendirme raporunun titiz bir çalışma ile proje

alanını tam yansıtacak şekilde hazırlanması ile olumsuz çıkan bir ekosistem değerlendirme raporuna göre yetkili idare tarafından ÇED Olumlu kararının verilmeyeceği veya olumlu çıkan ekosistem değerlendirme raporuyla ilgili idare mahkemesinin iptal gerekçelerinin ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

7.4 201700024 Ruhsat 3295447 Erişim Numaralı Mermer Ocağı Projesi

Tez içerisinde incelediğimiz diğer davaların aksine bu davada ÇED Sürecinde yatırımcı tarafından gerçekleştirilmesi planlanan projeye ilişkin hazırlanan ÇED Raporu hakkında yetkili idare tarafından verilen iptal kararının hukuka aykırı olduğu iddia edilmektedir. Diğer davalarda ÇED Olumlu Kararı verilen Nihai ÇED Raporları irdelenirken bu davada yetkili idarenin ÇED Başvuru Dosyasını iptal gerekçeleri incelenmiştir.

Kastamonu İdare Mahkemesi'nin 2020/53 esasına kayıtlı davada davacı tarafından; ÇED sürecinin sonlandırılmasının dayanağı olan Kastamonu Valiliği İl Mahalli Çevre Kurulunun 2019/84 sayılı kararının Kastamonu İdare Mahkemesince 27.09.2019 tarihli karar ile iptal edildiği, yargı kararı olmasına rağmen Çevre ve Şehircilik Bakanlığına yanıltıcı mahiyette görüş yazısı verildiği iddia edilmiştir.

ÇED başvuru dosyasını iade eden yetkili idare (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) bu iddiaya karşılık, proje alanının Küre Dağları Milli Parkı Tampon Alanları sınırına yakın bir bölgede bulunması, eko-turizm faaliyetleri için yapılan kamu yatırımlarının doğrudan veya dolaylı olarak etkilenecek olması gibi sebepler belirtilerek tek başına MÇK Kararı dayanak gösterilerek iptal kararı verilmediği şeklinde savunma yapmıştır.

Bilirkişi raporu da Çevre ve Şehircilik Bakanlığının yaptığı savunmadaki hususları detaylandırarak gerçekleştirilmesi planlanan projenin yaban hayatı, orman köy ilişkisi, bölgenin eko- turizm potansiyeli gibi hususları olumsuz etkileyeceği yönünde görüş bildirmiş mahkemede bu gerekçelerle yetkili idare tarafından verilen projenin iptaline yönelik kararı haklı bulmuştur.

8. ÖNERİLER

ÇED süreci ve idari yargı süreçleri irdelenerek gerçekleştirilen bu çalışmada; ÇED Yönetmeliği esas olmak üzere neredeyse tüm çevre mevzuatları dikkate alınarak hazırlanan ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı koordinasyonunda oluşturulan bir komisyon tarafından incelenip olumlu bulunan nihai ÇED olumlu kararlarının da idari mahkemeler tarafından iptal edilebildiği tespit edilmiştir.

İdari mahkemenin karar verme aşamasında; ÇED raporundaki değerlendirmeler bir tarafa bırakılarak tayin edilen bilirkişilerin oluşturduğu raporları esas alarak ÇED kararlarını iptal ettiği görülmektedir. Verilen mahkeme kararları ise ülkemizde yürütülen en şeffaf ve katılımcı süreçlerden biri olan ÇED' in ruhuna ve halk nazarındaki itibarına zarar vermektedir. Dolayısıyla ÇED' in yapısının güçlendirilmesi adına Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde revizyon ihtiyaçlarının olduğu ve ÇED süreçlerine yeni kavramların ve araştırmaların dahil edilerek, raporların daha fazla titizlikle hazırlanması gerektiği aşikardır.

Bu tez çalışması sonucunda Kastamonu İli özelinde bir değerlendirme yapılmak gerekirse; Kastamonu İlinin doğal güzellikleriyle birlikte ekonomik faaliyetlerin birbirine zarar vermeden sürdürülebilirlik anlayışı içerisinde yürütülebilir olması; hem günümüz dünyasının temel problemi olan doğal kaynakların yok olması hem de eko-turizm faaliyetleri ile il için yeni ekonomik kaynak sağlanması bakımından önemlidir. Bunun sağlanabilmesi amacıyla yapılması planlanan faaliyetler için hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi raporlarında yer seçiminin ilin çevresel ekosistemini etkileyen hassas noktaları dikkate alınarak planlanması ve ÇED' in tüm süreçlerinin doğru ve tarafsızlık ilkesi içerisinde yürütülmesi gerekmektedir. Aksi halde doğanın tüm canlılara sunduğu benzersiz kaynakların yok olması yaşamın devamlılığını doğrudan etkileyeceğinden telafisi güç sonuçlar ortaya çıkacaktır.

Bu çalışma ile birlikte geliştirdiğimiz çözüm önerilerini sıralayacak olursak:

- İptal edilen ÇED kararlarına altlık oluşturan nihai ÇED raporlarının içeriğinde yer alan bilirkişi niteliğinde olan öğretim görevlilerin yaptığı çalışmalar ile mahkeme

tarafından atanan bilirkişi raporlarının çelişkili olduğu, mahkeme tarafından ise ÇED Raporu içeriğindeki öğretim görevlisi çalışmaları göz ardı edilerek kendi atadığı bilirkişi raporlarını esas aldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu hususstaki soru işaretlerinin giderilmesi ve ÇED Raporları içeriğinde ki öğretim görevlilerine ait çalışmaların güvenilirliğinin artırılması adına Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve diğer kamu kurumlarının uygun göreceği tarafsız bilirkişilerin komisyon tarafından belirlenerek ÇED sürecinin başında dahil edilmesi gerekmektedir. Projenin içeriğine göre belirlenecek bilirkişiler denetiminde ÇED sürecinin nihai edilmesi halinde, ÇED Kararına yönelik mahkeme süreci başlatılsa dahi, mahkemece atanan bilirkişi raporları ile ÇED sürecindeki tarafsız bilirkişilerin görüşlerinin çelişmeyeceği dolayısıyla ÇED İptal Kararlarının sayısının azalacağı ön görülmektedir.

- Halihazırda geçerli olan ÇED Yönetmeliği içerisinde Sosyal Etki Değerlendirme (SED) ile ilgili herhangi bir husus bulunmayıp, SED'in bir an önce ÇED Yönetmeliğine entegre edilmeli ve karar aşamasında SED sonuçlarının efektif olarak kullanılması gerekmektedir.

- Mevcut Nihai ÇED Raporları içeriğinde yapılan kümülatif etki değerlendirmesi, sadece o projeye has ünitelerin/faaliyetlerin (taş ocağı, patlatma, hazır beton tesisi, nakliye, hafriyat..vs.) toplamı şeklinde yapılmaktadır. Oysaki Kümülatif Etki Değerlendirmesi (KED) çok daha kapsamlı bir kavram olup, havza bazlı KED yapılmalı ve bu değerlendirmelerin sonuçları karar verme sürecinde esas olması gerekmektedir.

- Her ekosistemin kendine özgü bir yapısı olduğu kabulüyle, hazırlanan ÇED raporlarının içeriğinde ekosistem özelinde bir yaklaşım sergilenmeli ve yeni bir kavram olarak Eko- ÇED kavramının geliştirilmesi gerekmektedir.

- Stratejik ÇED modeli geliştirilmeli ve en kısa sürede uygulanmaya alınmalıdır.

- ÇED çoğunlukla teknik bir konu olduğu için idari mahkemeye taşınan projeler ile ilgili ÇED'in özüne aykırı değerlendirmelerin ve mahkeme kararlarının önüne

geçmek adına yargı çalışanlarının ÇED konusunda özel uzmanlık alan eğitimleri alması sağlanmalıdır.

- Korunan alanların birbiriyle etkileşim içerisinde olduğu kaçınılmaz bir gerçek olup (Milli Parklar, Yaban Hayatı Merkezleri..vs.) il, bölge ve ülke bazında yapılacak ekolojik koridor çalışmaları ile korunan alanların yanı sıra tampon alanlar ve ekolojik koridorlarda da herhangi bir faaliyete izin verilmesinin önüne geçilmeli, özelikle de ÇED kararı iptal gerekçelerinden olan yaban hayatı ve endemik türlerin lokal bazda değil daha geniş yayılış alanları planlanarak koruma altına alınması gereklidir.

- Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporu içerik bakımından bir taahhütler manzumesi olup, kararı verecek olan idare tarafından istenilen tüm taahhütlerin raporlara yansıtıldığı ancak verilen taahhütlerin uygulanabilirliğinin titizlikle sorgulanmadığı anlaşılmaktadır. Dolasıyla ülke şartları da göz önünde bulundurularak uygulanması güç taahhütlerin yetkili idare ve raporu inceleyen uzmanlar tarafından tespit edilmesi halinde "ÇED Olumsuz" kararlarının verilebiliyor olması gerekmektedir.

- ÇED bir taahhütler manzumesi olup ÇED Raporunda verilen taahhütlerin her biri faaliyet kapsamında alınacak tedbir olarak değerlendirilmektedir. Nihai ÇED Raporunda verilen her bir taahhütle ilgili yatırımcı sorumluluk sahibi olup taahhüt ihlali söz konusu olduğunda idari yaptırımlarla birlikte faaliyet durdurmaya varan bir sürecin yetkili idareler tarafından işletilmesi gerekmektedir.

- ÇED Raporunu hazırlamak için yeterlilik almış ÇED firmalarının yetkinliğini artırmak adına çalışmalar yapılmalı, faaliyet sahibinin isteği doğrultusunda bir rapor ortaya koymak yerine bu alanda en az doktora derecesi almış uzmanlar tarafından objektif değerlendirmeler ÇED raporlarına yansıtılmalı ve karar verici kurumların yanlış bilgilendirilmesinin önüne geçilmelidir.

- ÇED Yeterlik Tebliğinde yapılacak değişiklikle mahkemeye taşınan ve mahkeme tarafından iptal edilen nihai ÇED raporlarının içeriğinden direkt sorumlu olan ÇED Yeterlilik firmaları iptal gerekçeleri de göz önünde bulundurularak gerekli cezai

işlemlere tabi tutulmalı hatta yeterlilik belgeleri süreli ve/veya süresiz olarak askıya alınmalıdır.

- ÇED sürecinin en önemli ve başlangıç aşaması olan yer tespiti aşamasının titizlikle yapılarak faaliyet alanı ile ilgili müdürlüklerin görüşleri alınmamalı bir fiil görüşlerini toplantı esnasında belirtecekleri yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

- Kastamonu İli özelinde iptal edilen ÇED kararları dikkate alındığında; iptal edilen projelerin genel olarak Küre Dağları Milli Parkına yakın olduğu, bilirkişi raporu ve bilirkişi raporu esas alınarak verilen mahkeme kararında bu hususa özellikle atıfta bulunulduğu görülmektedir. Dolayısıyla Küre Dağları Milli Parkında yapılması planlanan faaliyetler düşünüldüğünde ülkemizin önemli korunan alanlar arasında olduğu anlaşılmaktadır. Proje sahiplerinin bu hususu dikkate alarak ilerleyen süreçte projelerinin iptal olmaması için bu durumu dikkate almaları yatırım ve zaman kaybı yaşamamaları adına önemli olacaktır.

- Küre Dağları Milli Parkı tampon alanlarında yapılması planlanan projelere ilişkin herhangi bir kısıt bulunmayıp, tampon alanda planlanan projelere ait ÇED raporlarında milli parkın etki alanı içerisinde olmadığı yönünde değerlendirmelere rastlanmaktadır. Oysaki milli parka ilişkin koruma raporlarında tampon alan; milli parkın ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Mahkeme süreçlerinde atanan bilirkişilerde tampon alanda yapılması planlanan projelere ilişkin olumsuz kanaat bildirmektedirler. Dolayısıyla milli park tampon alanına statü kazandırılması ve tampon alanda yürütülecek bir faaliyetin olumsuz etkilere yol açması durumunda, milli park mutlak koruma alanlarının da bu olumsuzluklarla karşı karşıya kalacağı düşüncesiyle milli park tampon alanına yeni statü kazandırılarak faaliyete izin verilmemesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Akkaş, Y. (2012). Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliklerinin Değişim Süreci. Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.

Alıca, S.S. (2011). Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yargı Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 15*(3), 97- 130.

Altınok, S.E. (2011). ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) Raporlarında Kullanılan Değerlendirme Yöntemlerinin İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. İstanbul.

Aydınol, Ö. (2016). Türkiye'de Hidroelektrik Santrallerine Uygulanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Sürecinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Adana.

Bedeloğlu, N. (2012). Türkiye'de Katı Atık Sektöründe Hazırlanan ÇED Raporlarının Kalite Değerlendirmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.* Ankara.

Bek, N. (2018). Çevresel Etki Değerlendirmesi Sürecine Halkın Katılımı Sorunu: Çanakkale İli Termik Santralleri Örneği. Doktora Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Çanakkale.

Bilge, Ö. (2012). Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yasal Ve Uygulama Boyutu. Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.

Çakmak, B. (2001). Kıyı Yapılarında (Limanlarda) ÇED Uygulamaları (Altaş Ambarlı Liman Kompleksi Kıyı Tesisleri). Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü*. İstanbul.

Çevre Bakanlığı. (1994). *1. Çevre Şurası Sonuç Raporu*. 1, Ankara: T.C. Çevre Bakanlığı Yayını. 18 – 21 Eylül 1991

Erkan, M. (2016). ÇED Yönetmeliği'nde Yapılan Değişikliklerin Karar Vericiler Ve Uygulayıcılar Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Madencilik Sektörü. Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Ankara.

Erol, Ö. F. (2012). Çevre Kanunu'na Göre Çevresel Etki Değerlendirmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.

Esgicioğlu, N. (2007). Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Adana.*

Glasson, J., Therivel R., & Chedwick A. (1997). *Introduction to EIA, The Natural and Built Environment Series*. 7, Great Britain: Routledge

Güner, O. (2003). Çevresel Etki Değerlendirilmesi Yönetmeliği Amaç-Kapsam ve ÇED Raporu Hazırlanmasında Temel İlkeler. *ÇED Uygulamaları Semineri*, 29-36, Ankara.

Hamamcı N.Ş., Boşça A. (2013). Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) Uygulamalarının Etkinliği ve Türkiye'de SÇD'nin Gelişimi. *Uluslararası Çevresel Etki Değerlendirmesi Kongresi,* 213-221, İstanbul.

Karakitapoğlu E.B., Kaya E., Kaya D.E. ve Özenirler G. (2013). Sosyal Etki Değerlendirme ve Çevre İletişimi. *Uluslararası Çevresel Etki Değerlendirmesi Kongresi,* 151-159, İstanbul.

Kastamonu İdare Mahkemesi, 12/02/2020 tarih, E.2019/634 ve K.2020/167.

Kastamonu İdare Mahkemesi, 12/12/2019 tarih, E.2018/1246 ve K.2019/1605.

Kastamonu İdare Mahkemesi, 14/01/2021 tarih, E.2020/53 ve K.2021/24.

Kastamonu İdare Mahkemesi, 18/03/2020 tarih, E.2018/724 ve K.2020/444.

Kılıç, G. (2017). Enerji İletim Hatları Çevresel Etki Değerlendirme Uygulamalarında Koridor Analizi Kullanımı (Bandırma-Gemlik Enerji İletim Hattı Örneği). Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Ankara.

Kök, A. (2012). Türkiye'deki Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Çalışmaları Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi*, Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.* Aksaray.

Nurlu, E. (2001). Çevresel Etki Değerlendirmesi*. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İzmir Şubesi ÇED Eğitim Semineri Notları,* 11-17, İzmir

Obelya, (2018). Cide Regülatörü Ve Hidroelektrik Santrali (22,131 MWm-21,252 MWe) Projesi Nihai ÇED Raporu.

Oktay, K., İşlek, E., ve Yaşar, U. (2016). Kastamonu'da Doğa Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi 9* (2), 47-54.

Özer, A.Ö. (1986). *Çevre ve İnsan Dergisi*. 2, Ankara: Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü.

Özer, A.Ö. (1996) *Çevresel Etki Değerlendirilmesine Giriş*. 14, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları.

Öztürk, B. (2018). Türkiye'de Enerji Yatırımlarının Finansmanında Uluslararası Çevresel Ve Sosyal Standartların İncelenmesi Ve Ulusal Çevresel Etki Değerlendirme Standartlarına Göre Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. İstanbul.

Peker, N. (1996). Bazı Faaliyet Tipleri İçin ÇED Raporlarında Kullanılabilecek Kontrol Listeleri ve Değerlendirme Matrislerinin Oluşturulması. Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Adana.

PPM, (2018). Kaya Regülatörü ve HES (25,035MWm/24,28MWe) Nihai ÇED Raporu.

RG. 25.11.2014 tarih 29186 sayı. "*ÇED Yönetmeliği*"

Seyhanlı, Ö. P. (2005). Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi Çevresel Etki Değerlendirme Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.* Adana.

Suphan, O. (2020). İdare Hukuku Boyutuyla Çevresel Etki Değerlendirmesi. Doktora Tezi, *İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü. (2009). *Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) El Kitabı. 1*, Ankara: T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı.

Topçuoğlu, (2012). Ilıca Regülatörü ve HES (52,28 MWm/49,697 MWe), Kırma-Eleme Tesisi Ve Beton Santrali Nihai ÇED Raporu.

URL- 5: Kastamonu Hakkında, Coğrafi Yapısı, kastamonu.tarimorman.gov.tr, Erişim Tarihi: 30/01/2022.

URL-1: SÇD Nedir, scd.cevre.gov.tr, Erişim Tarihi: 09/05/2020.

URL-2: ÇED Süreci Akım Şemaları, webdosya.csb.gov.tr, Erişim Tarihi: 28/04/2020.

URL-3: ÇED Uygulamaları, ced.csb.gov.tr, Erişim Tarihi: 09/05/2020.

URL-4: Kastamonu(İl), tr.wikipedia.org, Erişim Tarihi: 03/01/2021.

URL-6: Küre Dağları Milli Parkı, www.kdmp.gov.tr, Erişim Tarihi: 03/01/2021.

URL-7: Ilgaz Dağı Milli Parkı, www.kastamonukulturturizm.gov.tr,Erişim Tarihi: 03/01/2021.

Uslu, O. (1996). *Çevresel Etki Değerlendirmesi*. 1, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.

Vatansever Boşça A., Hamamcı N.Ş. (2013). Kümülatif Çevresel Etki Değerlendirmesi. *Uluslararası Çevresel Etki Değerlendirmesi Kongresi,* 33-47, İstanbul.

Velioğlu, B. (2019). Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) - Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) İlişkisinin İrdelenmesi Ve Hidroelektrik Enerjisi Sürecinde SÇD' nin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Trabzon.

Velioğlu, B. (2019). Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) - Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) İlişkisinin İrdelenmesi Ve Hidroelektrik Enerjisi Sürecinde SÇD' nin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Trabzon.

Yancı, N. (1997). Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED). Yüksek Lisans Tezi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Kocaeli.

Yorulmaz, H. (2012). Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED), Stratejik Çevresel Etki Değerlendirme (SÇD) Ve Planlama İlişkisi: Çanakkale Örneği. Yüksek Lisans Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Çanakkale.

Yücel, M. (2001). *Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED).* Adana: Baki Kitapevi.

Yürüten, S. (2006). Türkiye' de Uygulanan Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Modelinin Dünyadaki Yaygın Kullanılan Örneklerle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, *Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Bursa.

EKLER

EK - A Kastamonu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
KASTAMONU VALİLİĞİ
Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Sayı : E-90067874-700-781280 13.04.2021
Konu : Yüksek Lisans Tez Araştırması

Bilal TOPAÇ
Mehmet Akif Ersoy Mahallesi
Hürkan Sokak Kiba Meridyen Sitesi B Blok D:33 Merkez/KATAMONU

İlgi : Bilal TOPAÇ'a ait 31.03.2021 tarihli başvuru.

İlgide kayıtlı yazıda, Kastamonu Üniversite Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Anabilim Dalında tezli yüksek lisans öğrencisi olarak öğrenim görmekte olduğunuz belirtilerek "Kastamonu İlinde Farklı Sektörlerdeki Projelerin Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Nihai Raporlarına Açılan İdari Yargı Kararlarının İrdelenmesi" konulu yüksek lisans tezinizin araştırma ve yazım aşamasında Kastamonu İli sınırları içerisinde yer alan projelere ait nihai ÇED raporları ile herhangi bir sebeple yargıya taşınmış ÇED Kararlarına yönelik açılan davalar ile ilgili verilen mahkeme kararlarının incelemesi ile ilgili izin istenmektedir.

İlimiz sınırları içerisinde gerçekleştirilmesi planlanan projelere ait ÇED Raporları ve mahkeme süreçlerine ilişkin bilgilerin sadece akademik çalışmanızda kullanılmak üzere, şahsi ve ticari bilgilerin gizli tutulması şartıyla herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Oktay MARŞAP
Çevre ve Şehircilik İl Müdürü

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu : GLHMWQHN Belge Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/cevre-ve-sehircilik-bakanligi
Bilgi için:Mehmet Emre AKMAN İNŞAAT TEK.

67912568 - 67912568 - 67912568 - 67912568